

ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา
**A STUDY OF PARIVĀSAKAMMA RETREAT EFFECTING
TO INSIGHT MEDITATION PRACTICE**

พระสมบุรณ์ ธนีสโร (พวงศรี)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาการอยู่ปรีวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

พระสมบุรณ์ ธนัสโร (พวงศรี)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A Study of Parivāsakamma Retreat Effecting
to Insight Meditation Practice**

Phra Somboon Thanissaro (Phuangstri)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Vipassana Meditation)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.)

กรรมการ

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาชิต จานชิต, ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

พระมหาชิต จานชิต, ดร.

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมบุรณ์ ธนัสโร)

ชื่อสารนิพนธ์ : ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา
 ผู้วิจัย : พระสมบุรณ์ ธนีสโร (พวงศรี)
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา)
 อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : พระมหาชิต ฐานชิต, ดร., ป.ธ.๗, ศน.บ. (การศึกษา),
 M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Vedic Studies)
 วันสำเร็จการศึกษา : ๗ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทและเพื่อการศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณวิเสส แล้วนำมาวิเคราะห์ พรรณนาเชิงบรรยาย และตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา

จากการศึกษาพบว่า ปริวาสกรรม แปลว่า การอยู่ชดใช้ เรียกโดยทั่วไปว่า การอยู่กรรมเป็นชื่อฐานานวธิ คือวิธีออกจากอาบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นที่ ๑ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น จะต้องประพฤติให้ครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้ วัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาสมี ๙๔ ข้อ ซึ่งปรับอาบัติหนักรองจากปาราชิก คือเป็นครุกาบัติ แต่เป็น สเตกัจฉา แปลว่าแก้ไขหรือเยียวยาได้ คำว่า สังฆาทิเสส แปลว่า หมวตอาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือคือต้องอยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติไว้ แล้วอยู่มานัต คือการนบราตรี อีก ๖ ราตรี ทั้ง ๒ ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ ต่อจากนั้นจึงประชุมสงฆ์ไม่น้อยกว่า ๒๐ รูปทำพิธีสวดให้พ้นจากอาบัติสังฆาทิเสส ขั้นตอนสุดท้ายนี้ชื่อว่า อัพทาน มีการสวดญัตติ ๑ ครั้ง สวดอนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา จึงจะเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ

จากการศึกษาเรื่องปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือ ภิกษุต้องสร้างความบริสุทธิ์แห่งจิตของตนเองก่อน ด้วยการอยู่ปริวาสกรรมเพราะปริวาสกรรม ทำให้ภิกษุนั้น ลมมานะ ทิฎฐิ ทำให้จิตผ่องใส หายสงสัย ย่อมเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และประพฤติตนให้สงฆ์ยอมรับสวดกรรมวาจาให้ จึงเรียกเข้าหมู่ ถ้าไม่ทำตามขั้นตอนพระธรรมวินัย ก็จะติดอยู่ในสังฆกรรมนั้นและติดอยู่ในอาบัตินั้นด้วย เพราะศีล เป็นธรรมวินัย มีหลักธรรมในการดับกาม ทำลายอาสวะ เป็นอธิจิตตสิกขา สามารถข่มนิวรณ์ อันเป็นข้าศึกขององค์มาน ไม่สามารถทำสมาธิระดับฌานได้ ถ้าศีลไม่บริสุทธิ์ก็ไม่สามารถนำฌานไปเป็นบาทฐานของวิปัสสนา อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิต เพื่อเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ การให้ปริวาส ให้มานัต ให้อัพทาน โดยธรรม ภิกษุย่อมออกจากอาบัตินั้น ย่อมมีผลเพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะเกิดขึ้นในปัจจุบันและเพื่อกำจัดอาสวะอันจะเกิดขึ้นในอนาคต จึงเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน ทำกิจของสงฆ์ได้อย่างปกติตตภิกษุอย่างสมบูรณ์ได้ ในพุทธศาสนา

Research Paper Title : A Study of Parivasakamma Retreat Effecting to Insight Meditation Practice

Researcher : Phra Somboon Ṭhānissaro (Puangsri)

Degree : Master of Arts (Vipassanā Meditation)

Research Paper Supervisor

: Phramaha Chit Ṭanachito, Dr., Pali VII,

B.A. (Education), M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Vedic Studies)

Date of Graduation : March 7, 2019

Abstract

This research entitled aims at study Parivāsakamma in Buddhist scripture and to study of Parivāsakamma retreat effecting to insight meditation practice. It was a documentary research by study from main Theravada Buddhist scriptures, i.e. Tipitaka, its commentaries, other related texts, then the researcher analyzed and compiled in descriptive style finally reviewed by advisor.

From the study, it revealed that Parivāsakamma means reimbursement, probation performance, it is the name of Vutṭhānavidhī or the way out of offence which is the first process done by Bhikkhus who have committed an offence and hidden it, wishing to exit from such offence. They must practice the probation by number of hidden days. During the time of Parivāsa practice, Bhikkhus who committed the hard-ecclesiastical offence classified as Garukāpatti but being resolvable called as Satekicchā must behave in rule called ‘Parivāsikavata 94.’ Sanghādisesa means an ecclesiastical offence which depends on Sangha for beginning and the rest actions. The probation must be counted with number of covered days and more for 6 days. Both steps depend on Sangha resembled at least 20 Bhikkhus in Sangha assembly for accomplished declaration of Sanghādisesa. The last step called as Abbhāna or Ṇatti citation 1 time, and Anusāvanā 3 times included 4 times is called as Ṇatticatutthakammavācā. After complete probation, Bhikkhus became purified from probation.

The study probation practice effecting to insight meditation was that those Bhikkhus should purify their mind before by such probation performance because it helps Bhikkhus to reduce conceit, wrong views and providing clear mind, doubtlessness, being malleable and to show confession on offense to Sangha’s accepting. Without or mistake probation performance, Bhikkhus will get stuck on such Sangha and offense. Due to moral acts are disciplinary for subduing some sensual pleasure and crackers called Adhiccittasikkhā, suppressing hindrances, the obstacle of absorption. It can not lead higher meditation. With broken disciplines, one cannot lead to absorption as being a base of mental progress for insight cultivation. With right Parivāsa, Manatta and Abbhāna, Bhikkhus can escape from offense, preventing some defilements occurring at present and future, then cultivating insight for enlightenment or Nibbana, completing Sangha’s affairs as normal Bhikkhus do in Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

ขอความนอบน้อมจมีแด่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรม และพระอริยสงฆ์

เกล้าขอประทานโอวาท กราบขอบพระคุณ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ ศาสตราจารย์พิเศษ, ป.ธ. ๙, MA., Ph.D.) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ประธานคณะกรรมการบริหารโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา ที่มีพระเมตตาธรรมอย่างสูง ขออนุโมทนาที่ได้สนับสนุนตลอดการศึกษา

กราบขอบพระคุณ ท่านสยาตอ ภัททันตวาสวะ โอวาทาจริยะสยาตอ มะเยียดตาสยาตอ มหาสีตาดนยิกตา อย่างกึ่ง สหภาพเมียนมาร์, พระราชสิทธิอาจารย์ (ทองใบ ปภัสสร) ประธานสงฆ์แห่ง วัดนาหลวง (อภิญา เทสิตธรรม) ตำบลคำด้วง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี, พระภิกษุพิศาลเมธี วิ. (ประเสริฐ มนต์เสวี) อาจารย์ผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นผู้ให้ความรู้ทางวิชาการ และดูแลอบรมสั่งสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรม “ธรรมโมลี”

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, พระเทพสุวรรณเมธี, ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา, พระราชรัตนมูณี, ผศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต, พระมหาโกมล กมล, ผศ. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์, พระมหาณรงค์ฤทธิ์ ธรรมโสภโณ ผู้อำนวยการวิทยาเขต, พระศรีวินยาภรณ์, ดร. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ, พระมหาชิต ฐานชิต, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์, ผศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล, ผศ.ดร. วิโรจน์ คุ่มครอง, ดร.ชัยชาญ ศรีหานู ผู้แปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคณาจารย์ผู้ให้ความรู้ด้านวิชาการ ที่เมตตาให้คำแนะนำต่าง ๆ จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ เจ้าหน้าที่ตรวจรูปแบบ พระประเทือง ขนติโก, พระสุคนธ์ ปญญาโร ที่ได้อนุเคราะห์ถวายความรู้ให้คำปรึกษาแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และคณะอาจารย์ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องทุกรูปทุกท่าน

ขออำนาจบุญกุศลและบารมีของข้าพเจ้าที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน จงได้มีแก่บิดา มารดา ญาติสนิทมิตรสหาย ครูบาอาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณ ทุก ๆ ท่าน ที่ได้ออกนามก็ดี ไม่ได้ออกนามก็ดี ตลอดถึงเทวดาอารักษ์ที่คอยรักษาปกป้องคุ้มครองข้าพเจ้าด้วยกันทุกท่าน

พระสมบุญ ธนีสโร (พวงศรี)

๒๐ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒
บทที่ ๒ ศึกษาปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท	๑๓
๒.๑ ความหมายของการอยู่ปริวาสกรรม	๑๔
๒.๒ ประเภทของปริวาสกรรม	๑๘
๒.๓ ความเป็นมาของปริวาสกรรม	๒๖
๒.๔ สาเหตุของการอยู่ปริวาสกรรม	๓๐
๒.๕ กฎระเบียบและข้อวัตรปฏิบัติการอยู่ปริวาสกรรม ที่จัดเป็นวัตรเภทมี ๘ หมวด	๔๓
๒.๖ หลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการอยู่ปริวาสกรรม	๕๖
๒.๗ โทษของการไม่เข้าอยู่ปริวาสกรรม	๕๙
๒.๘ ประโยชน์ของการเข้าอยู่ปริวาสกรรม	๖๐
๒.๙ สรุปท้ายบท	๖๓

บทที่ ๓	ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา	๖๕
๓.๑	ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของการส่งเสริม	๖๕
๓.๒	ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของการสนับสนุน ความบริสุทธิ์แห่งจิต คือ วิสุทธิ ๗	๖๘
๓.๓	ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของ การเจริญ สติปัฏฐาน ๔	๗๒
๓.๔	หลักธรรมที่ใช้ในการอยู่ปริวาสกรรม	๗๔
๓.๕	สรุปท้ายบท	๗๕
บทที่ ๔	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๗๗
๔.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๗
๔.๒	ข้อเสนอแนะ	๗๘
บรรณานุกรม		๘๐
ภาคผนวก		๘๑
ประวัติผู้วิจัย		๙๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ ชุด ๔๕ เล่ม ส่วนคัมภีร์อรรถกถาแปลภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒๕๕๒ คัมภีร์ฎีกา ภาษาบาลี ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นฉบับที่สมบูรณ์ ส่วนภาษาไทยมีพิมพ์เผยแพร่ ๒ เล่ม คือ คัมภีร์สารัตถที่ปณีฎีกาพระวินัย และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมหาฎีกา

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๑/๒๗๖/๔๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๔๘. หมายถึง ที่มณิกาย สীগุณฑคคูปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๔๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐, ที่มณิกาย สীগุณฑคคคอปาลี ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๔๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ที่มณิกาย สุมงคลวิสาสินี สীগุณฑคคคอปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนคัมภีร์ฎีกา จะระบุชื่อคัมภีร์ ระบุเล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๗๖/๓๗๓ หมายถึง ที่มณิกาย สีนตถูปกาลินี สীগุณฑคคคฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๓๗๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก	
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี)	= วินัยปิฎก	จุฬาคคูปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (บาลี)	= วินัยปิฎก	ปริวาราคคูปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สฬากวรรค (ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ทุกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย เถรคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามวรรค (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธัมมสังคณี (ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิมังค์ (ภาษาไทย)
อภิ.ย. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ยมก (ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์ฎีกาและปกรณ์วิเสส

ปกรณ์วิเสส

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิสุทฺธิ. (บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์	(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อง.ปญจก.ฎีกา (บาลี)	=	อังกุตตรนิกาย ปญจกนิปาตฎีกา	(ภาษาบาลี)

ค. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา.อ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวิงค์อรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฐกถาคคอกุฏกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.อ. (บาลี)	=	มชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี มูลปณณาสกอกุฏกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย สัทธัมมปัชโชติกา มหานิทเทศอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย สทฺธมมบุปกาสินี ปฐิสมภิทามคคอกุฏกถาปาติ	(ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิบัติธรรมตามพระธรรมวินัยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมคำสอนที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุลุยาธิธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา พระองค์ทรงหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยสิ้นเชิงด้วยวิธีปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา^๑ ด้วยการอบรมจิตและพัฒนาปัญญา^๒ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อันถือเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระเมตตาคุณ พระปัญญาคุณ และพระบริสุทธิคุณ พระพุทธเจ้านั้นมีคุณความดี คือ มีปัญญาปรีชาฉลาดรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็นทั้งคุณและโทษประโยชน์และไม่ใช่ประโยชน์ ทรงละสิ่งที่เป็นโทษ คือ อาสวะกิเลสเครื่องเศร้าหมองได้หมดสิ้น มีพระบวรสันตารเต็มไปด้วยความเมตตากรุณาในหมู่สัตว์ ซึ่งเราร้อนอยู่ด้วยเพลิงกิเลสและกองทุกข์ ทรงแสดงธรรมสั่งสอนให้หมู่สัตว์ได้ฟังแล้วปฏิบัติตาม เพื่อนำพาตนไปสู่ทางแห่งความพ้นทุกข์ คือ ดับกิเลสและเห็นแจ้งพระนิพพานในที่สุด

พระพุทธองค์มองเห็นคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ คือ เกิดมาก็ยากและการที่จะมีชีวิตที่ยั่งยืนมาจนอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์และได้บวชนั้นก็ยากยิ่ง เมื่อได้บวชแล้วจะประพฤติปฏิบัติชอบให้ถูกต้องครบถ้วนตามพระธรรมวินัยก็เป็นของยาก จึงสอนให้รู้ถึงโทษแห่งการบวชแล้วประพฤติไม่ดีประพฤติไม่ชอบ ก็จะเป็นบาปติดตัวตามตนไปสนองให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนแก่ตนสืบต่อไปตลอดกาลนานเช่นกัน

สมัยหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวันใกล้นครสาวัตถี พระเสยยสกะเกิดความกระสัน ออยากสีก จนมีร่างกายผ่ายผอม พระอุทายีมาพบเข้าทราบเรื่องแล้วจึงแนะนำให้พระเสยยสกะฉันอาหาร นอน และสร่งน้ำให้สบาย ถ้าเกิดความใคร่ขึ้นมาก็ให้ใช้มือปล่อยอุจจาระออกมาเสีย เพราะพระอุทายีก็ปฏิบัติเช่นนั้นอยู่ประจำพระเสยยสกะปฏิบัติตาม พระพุทธองค์ทราบข่าวทรง

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๙๘/๒๓๕, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๕๒/๓๖๘.

^๒ ดูรายละเอียดใน อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๑.

ประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท สังฆาติเสสข้อที่ ๑ “ภิกษุจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเป็นสังฆาติเสส เว้นแต่ฝืน (อถนุตร สุปินนตา) ^๓ ได้ทรงดำนิพระเสยสกะโดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงโทษแห่งความชั่วทั้งหลาย มีความเป็นผู้เลี้ยยกยากเป็นต้น และทรงแสดงคุณของคุณธรรมทั้งหลายมีความเป็นผู้เลี้ยกง่ายเป็นต้น และทรงบัญญัติสิกขาบทด้วยทรงเห็นอำนาจประโยชน์หลายประการ^๔

อาบัติมี ๗ ประเภท คือ

๑) โทษอย่างหนัก คือ ปาราชิก ภิกษุต้องแล้วขาดจากความเป็นภิกษุ เป็นอเตกัจฉา (แก้ไขไม่ได้)

๒) โทษอย่างกลาง คือ สังฆาติเสส ยังผู้ต้องเข้าแล้วต้องอยู่กรรม จึงจะพ้นได้ เป็นครุกาบัติ^๕ เป็นสเทกัจฉา (แก้ไขหรือเยียวยาได้)

๓) อาบัติทั่วไปมี ๕ ประเภท คือ ฤกษ์จัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และ ทุพภายิต เป็นอาบัติเบา “ลหุกาบัติ” ^๖ภิกษุต้องเข้าแล้วต้องแสดงต่อหน้าสงฆ์ หรือคณะ หรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง จึงจะพ้นได้

ภิกษุตั้งใจปล่อยน้ำอสุจิ เป็นสังฆาติเสส เว้นแต่ฝืนเพราะเป็นอภิปุทธจะว่ามีก็เหมือนไม่มีเป็นต้น สังฆาติเสสเป็นวินัยที่ทำให้ใจเศร้าหมอง เป็นปัจจัยให้ผู้ต้องไม่บรรลุมรรค ผลพระนิพพาน เพราะจะคอยขวางกั้นจิตใจของผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาไม่ให้ดำเนินไปตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ได้ โดยง่ายอันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรมอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่ต้องรีบกำจัดให้หมดสิ้นจากใจพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ ๑๓ ข้อแก่ภิกษุเมื่อมีผู้เจตนาต้องเข้า ยกเว้นภิกษุ อาทิ กัมมิกะ คือ ภิกษุผู้ก่อความเสียหายจนเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ ผู้เป็นต้นบัญญัติไม่ถือว่าเป็นความผิด เพราะว่าการกระทำนั้นเมื่อยังไม่มีสิกขาบทบัญญัติห้ามไว้ และมีระเบียบแห่งการออกจากอาบัติสังฆาติเสสไว้ คือ ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาสระหว่างการอยู่ปริวาส ต้องประพฤติตามกฎระเบียบต่าง ๆ เรียกว่า “ปริวาสสิกขาวัตร” วัตรของพระภิกษุผู้อยู่ปริวาสมี ๙๔ ข้อ มีประเด็นสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๑) ลक्षणะของตนเอง คือไม่พึงทำหน้าที่ในฐานะพระเถระเช่น พึงให้อุปสมบทไม่พึงให้ศีล

๒) ไม่พึงถือสิทธิอันจะพึงมีพึงได้เหมือนที่ปกตัตตะภิกษุมิและได้

๓) ไม่พึงถือสิทธิตามลำดับพรรษาในทุกกรณี

๔) ไม่พึงแสดงตัวในฐานะเป็นผู้นำหรือลักษณะอาการที่แสดงความเป็นผู้ใหญ่

^๓ วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๓๗/๕.

^๔ วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๒๓๔/๒๔๙-๒๕๐.

^๕ วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๖๑/๑๙.

^๖ วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๓๗/๑๙.

๕) ต้องเปิดเผยตัวเองว่ากำลังอยู่ปริวาสเพราะอาบัติใด ทุกครั้งที่ไปสู่อาวาสอื่นหรือมีภิกษุจากอาวาสอื่นมาสู่ที่ที่ตนอยู่

๖) ต้องอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุเป็นปกติตตะโดยอยู่แยกกัน

๗) ไม่พึงสมโภคทั้งกับปกติตตะภิกษุและภิกษุผู้อยู่กรรมด้วยกันคือ ห้ามฉันร่วมกันอยู่ด้วยกัน นอนร่วมกัน ให้รับอามิสกัน

๘) ไม่พึงร่วมกันเป็นองค์ประชุมในสังฆกรรมทุกประเภท (ถ้าเก็บวัตรควรอยู่)

๙) ปริวาสกรรมเป็นกิจของสงฆ์อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการประพตวิภูฐานวิธี คือ ระเบียบแห่งการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส และมีหลายแบบตามชนิดที่ต้องนั้น สุทนต์ปริวาส เป็นแบบหนึ่งในการประพตปริวาสและมักเป็นแบบที่นิยมทำกันในที่ทั่วไปในสังฆมณฑลปัจจุบันเพราะเหมาะสมแก่ศาสนิกชนที่จะมาร่วมทำบุญและร่วมปฏิบัติธรรม และเป็นกิจวัตรของพระภิกษุข้อหนึ่งในการทำวัตร ๑๐ ข้อ ที่ทำให้พระรู้จักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามที่คณะสงฆ์อบรมสั่งสอน^๗

ผู้วิจัยจึงรวบรวมวิธีการเข้าอยู่ปริวาสกรรม แบบสุทนต์ปริวาสเป็นหลักเพื่อให้เป็นคู่มือและแนวทางให้ผู้สนใจปฏิบัติตามได้สะดวก ในสารนิพนธ์เล่มนี้มีคำอธิบายการเข้าปริวาส การเข้าขอมานัต และการเข้าขออัพทานโดยลำดับ และข้อแนะนำข้อวัตรข้อวัตรที่อาจต้องได้ง่าย หรือทำอาบัติซ้อนขึ้นมาอีก ที่ไม่มีบันทึกไว้ในที่ใด เหมาะสำหรับปริวาสิกะวัตรและมานัตจาริกวัตรที่มีมาในปริวาสชั้นธกะแห่งพระวินัยเป็นแม่บท ให้ผู้ประพตปริวาสผู้ประพตมานัตและผู้ประพตอัพทานศึกษา หลังจากสมาทานขึ้นวัตรจะได้นำไปประพตให้ถูกต้อง เพื่อความบริสุทธิ์ของผู้ประพตวัตร และเพื่อความเจริญในการรักษาศีล สร้างสมาธิ อบรมปัญญาบารมีต่อไปในอนาคตเบื้องหน้า นำมาถึงซึ่งการบรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด

การเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง จะตัดกระแสแห่งกิเลสได้อย่างเด็ดขาดสิ้นเชิงกำจัดสาเหตุที่ก่อให้เกิดการถือกำเนิดในภพใหม่^๘ ต้องสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖^๙ ที่เป็นปัจจัยของการเกิดผัสสะ ให้ความกำหนดยินดีในรูป-นามเพราะเป็นปัจจัยให้กามคุณเกิดขึ้น ที่ก่อให้เกิดเวทนาความรู้สึกลึกซึ้งหรือทุกข์ในขณะที่ได้สัมผัสก็จะทำให้เกิดสัญญาความจำได้และมีความยินดีความพอใจเป็นต้น ซึ่งทำให้อัสวะกิเลสพอกพูนเพิ่มขึ้นหมักคองอยู่ในสันดาน ไหลซึมซ่านไปย้อมจิต ให้กระทำแต่เรื่องบาปอกุศลกรรม โดยมีวิชชาเป็นเครื่องกั้นจิตไม่ให้เกิดปัญญา ทำให้มนุษย์และสัตว์เวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารสิ้นกาลนาน

^๗ วิ.ม.พ.อ. (ไทย) ๒/๒๓๕/๒-๓.

^๘ ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.

^๙ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๕๓/๕๐๔.

ผู้วิจัยต้องการทราบในการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นอย่างไร จึงได้มีการอบรมปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ดังพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในนิพเพธิกสูตรว่า “เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุเกิดแห่งกาม ความต่างแห่งกาม วิกาบทแห่งกาม ความดับแห่งกาม ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกาม”^{๑๐} ซึ่งก็หมายถึงกามจะดับลงได้ก็ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘^{๑๑}

ดังนั้นการอยู่ปริวาสกรรมก็เป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุและศาสนิกชนได้มีการประพฤติปฏิบัติธรรม กระทำให้ศีลบริสุทธ์ตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีเนื้อหาและสาระสำคัญเกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่เป็นไปในส่วนแห่งการชำระศีลชำระแรกกิเลส และหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ อันเป็นแนวทางแห่งการบรรลุมรรคผล และกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน^{๑๒} และสามารถตอบคำถามข้อวัตรปฏิบัติการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

- ๑.๒.๑ ปริวาสกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ การอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาถึงเนื้อหาและสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับข้อวัตรปฏิบัติปริวาสกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีผลกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักคัมภีร์อันได้แก่ พระไตรปิฎก วินัยปิฎก เล่มที่ ๖ จุฬวรรคหน้าที ๑๕๗ เรื่องปาริวาสิกะ อรรถกถา ปกรณ์วิเสส ฎีกา หนังสือ เอกสารตำรา ผลงานทางวิชาการ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

^{๑๐} ดูรายละเอียดใน อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๑.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๓.

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๑.

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยใช้เอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พ.ศ.๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาบาลี อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปกรณ์วิเสส วิสุทธิมรรคภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยหลักสูตรเปรียญธรรม วิสุทธิมรรคภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฎีกาวิสุทธิมรรค ใช้ปรมัตถมัญชุสาฉบับแปลโดยสิริ เพ็ชรไชย และเอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้หนังสือแปล และหนังสือที่แต่งโดยพระเถระ นักวิชาการ นักปราชญ์ เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บทความในวารสารทางวิชาการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยศึกษาปริวาสกรรม เฉพาะเนื้อหาและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาที่เกี่ยวกับที่มีผลกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติบริสุทธิ์ สามารถเจริญศีล สมาธิ ปัญญา เข้าถึงมรรค ผล นิพพานได้ตามหลักคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์อรรถกถา ปกรณ์วิเสสอื่น ๆ หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการและรายงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสรุป เรียบเรียง นำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ปริวาสกรรม หมายถึง การอยู่ชดใช้ เรียกโดยทั่วไปว่า การอยู่กรรม เป็นชื่ออุฏฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติ) ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นที่ ๑ ที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้จะประสงค์บริสุทธิ์จากอาบัตินั้นจะต้องประพฤติให้ครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้

๑.๕.๒ ศัพท์ที่ใช้เรียกในการอยู่ปริวาสกรรม

- ปาวิวาสสิกภิกษุ คือ ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาส
- ปาวิวาสิกวัตร คือ ข้อประพฤติปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ปริวาส
- มานัตตารหภิกษุ คือ ภิกษุผู้ควรแก่มานัต
- มานัตตารหวัตร คือ ข้อประพฤติปฏิบัติของภิกษุผู้ควรมานัต
- มานัตตจาริกภิกษุ คือ ภิกษุผู้ประพฤติมานัต
- มานัตตจาริกวัตร คือ ข้อประพฤติปฏิบัติของภิกษุผู้ประพฤติมานัต
- อัฏฏานารหภิกษุ คือ ภิกษุผู้ควรแก่อัฏฏานกรรม

- อัphanารหัตร์ คือ ข้อประพตปฏิบัติของภิกษุผู้ควรอัphan
- มุลาภปฏิกัสนารหิกษุ คือ ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม
- มุลาภปฏิกัสนารหัตร์คือข้อประพตปฏิบัติของภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม
- ปกตัตตภิกษุ คือ ภิกษุผู้มีศีลและอาจารย์เสมอกับภิกษุทั้งหลายตามปกติ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นชื่อของภิกษุที่ไม่ได้ต้องอาบัติสังฆาติเสส ไม่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม (ไม่ได้อยู่ปริวาส หรือประพตนิมนต์โดยตรง)

- อาคันตุกภิกษุ คือ ภิกษุผู้จรมา, แหก
- นานาสังวาส คือ ผู้มีสังวาสต่างกัน, ผู้อยู่ร่วมกันไม่ได้, ผู้มีนิกายต่างกัน
- สมานสังวาส คือ ผู้มีสังวาสเสมอกัน, ผู้อยู่ร่วมกันได้, ผู้มีนิกายเดียวกัน
- ทุต คือ ผู้ที่ได้มอบหมายให้ไปเจรจาแทน ผู้สื่อสาร (ในที่นี้หมายถึงภิกษุ)
- มุลาภปฏิกัสนา คือ การชักเข้าหาอาบัติเดิม
- การขอวัตร คือ การเปล่งวาจาขอประพตวัตรต่อสงฆ์ตามชนิดของอาบัติ และตามจำนวนของวันที่ปกปิดไว้ ได้แก่ การขอปริวาส การขอมานต์ และการขออัphan

- การบอกวัตร คือ การบอกเรื่องราวของตนที่กำลังประพตวัตรชนิดนั้น ๆ แก่ปกตัตตภิกษุที่ยังไม่ได้บอกในวันนั้นให้ทราบว่าจะต้องอาบัตินั้น ๆ และกำลังประพตวิภูฐานวิธี อยู่ปริวาส หรือประพตนิมนต์ชนิดนั้น ๆ จำนวนเท่าวันนั้นวัน เป็นการเปิดเผยหรือเป็นการประจานตนให้ภิกษุอื่นรับทราบ เพื่อการสำรวมระวังต่อไป การบอกวัตรนั้นต้องบอกแก่ปกตัตตภิกษุผู้เป็นสมานสังวาสเท่านั้น (ไม่ต้องบอกแก่ปกตัตตภิกษุผู้เป็นนานาสังวาส)

บอกแก่ภิกษุ ๑ รูป ใช้ อายัสมา ธาเรตุ.

บอกแก่ภิกษุ ๒ รูป ใช้ อายสมันตา ธาเรนตุ.

บอกแก่ภิกษุ ๓ รูป ใช้ อายสมันโต ธาเรนตุ.

บอกแก่ภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ใช้ สังโฆ ธาเรตุ.

- การสมานทาน คือ การถือเอาข้อวัตรเพื่อการประพตปฏิบัติ
- การเก็บวัตร คือ การขอดหรือพักข้อวัตรที่ตนได้สมานทานไว้เป็นการชั่วคราว ภิกษุผู้เก็บวัตรแล้วยอมตั้งอยู่ในฐานะแห่งผู้เป็นปกตัตตภิกษุเป็นการชั่วคราว
- เก็บปริวาสวัตร ฟังกล่าว ๓ ครั้งตั้งนี้ว่า วัตตัง นิกชิปามิ, ปริวาสัง นิกชิปามิ.
- เก็บมานต์วัตร ฟังกล่าว ๓ ครั้งตั้งนี้ว่า วัตตัง นิกชิปามิ, มานต์ตัง นิกชิปามิ.
- รัตติเขต แปลว่า ราตรีขาด หรือเสียราตรี คือ นับราตรีไม่ได้
- วัตตเภท แปลว่า วัตรแตก หรือเสียวัตร คือวัตรไม่บริสุทธิ์ ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ
- อวาสา หมายถึง เสนาสนะที่ทำไว้เพื่อประโยชน์แก่การอยู่อาศัย

-อนาวาส หมายถึง สถานที่อื่น ๆ เช่น เรือนเจดีย์ เรือนโพธิ์ รัานเก็บไม้ เวจกุฏิซุ่มประตู เป็นต้น

- ชายคา ในที่นี้หมายถึง ชายคาแห่งอนาวาสและชายคาแห่งอนาวาส คือ ที่มุงอันเดียวกัน กำหนดด้วยที่ตกแห่งน้ำจากชายคา

- อรุณ แปลว่า รุ่งแจ้ง มี ๓ อรุณ

อรุณที่ ๑ คือ แสงสีเงินจับขอบฟ้า ยังกาบเกี่ยวกับวันเดิม วันเดิมยังไม่สิ้นสุดโดยสมบูรณ์ หากเก็บวัตรในขณะนี้ถือว่ายังไม่ได้ราตรีที่สมบูรณ์ ย่อมนับราตรีไม่ได้

อรุณที่ ๒ คือ แสงสีทองจับขอบฟ้า ก็ยังคาบเกี่ยวกับวันเดิมน้อย ดั่งนั้น จึงยังไม่ควรด่วนเก็บวัตร

อรุณที่ ๓ คือ สว่างแจ้ง การเก็บวัตรให้กระทำได้ในอรุณที่ ๓ นี้ จึงนับราตรีได้อย่าง บริสุทธิ์บริบูรณ์ปรีวาสา

- อันตราบัติ คือ อาบัติสังฆาติเสสที่ภิกษุต้องในระหว่างที่กำลังประพฤติวัตร เช่น กำลังอยู่ปรีวาสา ควรมานัต กำลังประพฤติมานัต ควรอัพภาน ถ้าภิกษุเก็บวัตรแล้วไปต้องอาบัติสังฆาติเสสอีกไม่จัดว่าเป็นอันตราบัติ เพราะผู้เก็บวัตรแล้วย่อมตั้งอยู่ในฐานะแห่งปกติตตภิกษุ

๑.๕.๓ การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา หมายถึง การเจริญภาวนาเพื่อความรู้แจ้งเห็นแจ้ง ตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายให้เกิดปัญญาเพื่อรู้ รูป-นาม ตามความเป็นจริง คือ เห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทบทวนรายงานการวิจัยดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นกรอบการวิจัยบางส่วน เช่น กรอบแนวความคิด เรื่องปรีวาสากรรมยังไม่พบวิทยานิพนธ์ ที่ศึกษาเรื่องปรีวาสากรรมนี้โดยตรง ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลที่เป็นหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถาปกรณ์วิเสส เป็นลำดับ และจากเอกสารที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาค้นคว้าแล้ว เผยแพร่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันในเบื้องต้นผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑) พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมายุ ๕ รอบของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒) พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาภาษาไทยชุด ๙๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๒๕

๑.๖.๒ ตำราทางวิชาการและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑) พระโศภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “วิปัสสนานัยเล่ม ๑” ให้ความหมายว่า การละกิเลส หมายถึง การดับกิเลสที่เกิดขึ้นด้วยการรู้เห็นอย่างถูกต้อง เหมือนความมืด อันตรธานไปเมื่อพบกับแสงสว่าง การทำวินัยให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติและหมายถึงการไม่ให้เกิดกิเลสเกิดขึ้นอีกในโอกาสต่อไป เมื่อกิเลสไม่มีโอกาสเกิดขึ้นดังนี้ กุศลจิตที่ประกอบด้วยวิปัสสนาญาณย่อมจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของกุศลจิตในภายหลังมีบ่อเกิดจากการละกิเลสด้วยวิปัสสนา ทั้งกุศลจิตที่เกิดจากการละกิเลสก็ตั้งมั่นอยู่ได้นานโดยไม่แปรเป็นอกุศล ดังนั้นการละกิเลสจึงเป็นที่ตั้งของกุศลจิตต่อ ๆ มาและทำให้กุศลจิตตั้งกล่าวตั้งมั่น^{๑๓}

๒) พระภัททันตะอาสาภมมหาเถระ แสดงแนวทางทางการเจริญวิปัสสนาไว้ในหนังสือ วิปัสสนาที่ปณีตกว่า หลักในการเจริญวิปัสสนานั้นต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์และพึงเริ่มแต่สิ่งเห็นได้ง่าย และชัดต่อรูป ในอารมณ์ที่กำหนดนั้น นามเป็นอารมณ์ที่ละเอียดประณีต เห็นได้ยากยิ่งกว่ารูป ดังนั้นในระยะเริ่มแรกของวิปัสสนายานิกบุคคล พึงให้กำหนดรูปก่อน^{๑๔}

๓) พระธรรมธีรราชฆานุมุณี (โชดก ญาณสิทธิ) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “วิปัสสนากรรมฐานภาคปฏิบัติ” ได้ให้ความหมายว่า ปหานปธาน เพียรละ ได้แก่ เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมไป คือ เพียรละอนุสัยกิเลสทั้ง ๗ ประการนั่นเอง เพราะกิเลสเหล่านั้นหรือบาปเหล่านี้เกิดขึ้นมาแล้วตั้งแต่ภพก่อนชาติก่อน และยังคงเกิดต่อไปอีกไม่มีวันสิ้นสุดยุติลงได้ บุคคลใดทำผิดแล้ว จะไม่ทำสิ่งนั้นอีก ในเมื่อบุคคลไม่ละให้เด็ดขาดคือเป็นสมุจเฉตปหาน ตัตรากทิ้งได้เมื่อใด เมื่อนั้นแหละจึงจะเชื่อว่าละได้เด็ดขาด^{๑๕}

๔) สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ) อธิบายไว้ในหนังสือ “อริยวงศ์ปฏิบัติอันเป็นวงศ์แห่งพระอริยเจ้า” ให้ความหมายว่า ผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์ ยินดีในการเจริญภาวนาแล้วปฏิบัติวิปัสสนาจนเห็นแจ้งอริยสัง ๔ ด้วยมรรคปัญญา ย่อมบรรลุมรรคผลและนิพพาน เป็นพระอรหันต์ผู้ละกิเลสได้โดยสิ้นเชิงสามารถระงับความโศกเศร้าและความคร่ำครวญ ดับทุกข์ทางกายและโหม่นสททางใจในภพนี้ได้

^{๑๓} พระโศภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนานัย เล่ม ๑, แปลและเรียบเรียงโดย พระคันธสาราภิวังศ์ (นครปฐม: ซีไอเอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

^{๑๔} พระภัททันตะ อาสภมมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ, วิปัสสนาที่ปณีตกว่า ฉบับพิมพ์รวมเล่ม ใน ๑๐๐ ปี อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัดมหาชน, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๑.

^{๑๕} พระธรรมธีรราชฆานุมุณี (โชดกญาณสิทธิ), วิปัสสนากรรมฐาน ภาคปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กุฑมอรันัง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๘-๑๙๙.

แล้ว เมื่อได้ปรินิพพานแล้วก็ไม่เวียนว่ายตายเกิดในภพใหม่ได้รับทุกข์และโทมนัสอีก เป็นผู้บรรลุมรรคญาณ^{๑๖}

๕) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” ฉบับปรับปรุงและขยายความตอนที่ ๔: ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร ให้ความหมายว่าคำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด คือ หลักปฏิบัติในขั้นศีล และระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมคำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด คือ หลักปฏิบัติในขั้นศีลและระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม^{๑๗}

๑.๖.๓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) พระภานุพงศ์ อนุตตโร (โคตรศรีกุล) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการอยู่ปรีวาสนกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษาวัดสระพังทอง จังหวัดนครพนม” พบว่า การเข้าอยู่ปรีวาสนกรรมของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นการชำระศีลในส่วนที่เป็นครุกาบัติที่พอแก้ไขได้ทำความบกพร่องของศีลให้มีความสมบูรณ์ขึ้นมีขั้นตอนและวิธีการเข้าอยู่ คือ ขั้นตอนและวิธีการก่อนเข้าอยู่ ขั้นตอนละวิธีการขณะเข้าอยู่ ขั้นตอนและวิธีการหลังเข้าอยู่ กิจกรรมการเข้าอยู่ปรีวาสนกรรมเช่น การฟังธรรม การนั่งสมาธิ เดินจงกรม การบอแก้วตบ การเก็บวัตร เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการปฏิบัติในแต่ละสำนักมีความแตกต่างกันโดยยึดถือตามธรรมเนียมในแต่ละท้องถิ่น ตามรูปแบบของคณะครูบาอาจารย์ที่ได้นำปฏิบัติสืบ ๆ กันมาแต่ไม่ว่าการเข้าอยู่ปรีวาสนกรรมจะมีรูปแบบการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างไรก็ตามก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือเพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีลและเพื่อความผ่องใสแห่งจิต^{๑๘}

๒) พระมหาชาติชาย ขนดิธมโม (มณีคำ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสันโดษที่เป็นปัจจัยต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา” พบว่า สันโดษมีผลโดยตรงต่อบุคคล ๒ กลุ่ม คือ พระภิกษุสันโดษจะเป็นไปในลักษณะของความมกน้อย เลี้ยงง่าย รู้ประมาณ และสำหรับคฤหัสถ์ เน้นให้เกิดความยินดี

^{๑๖} สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ), **อริยวังสปฏิปทา ปฏิปทาอันเป็นวงศ์แห่งพระอริยเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๘.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๘๑.

^{๑๘} พระภานุพงศ์ อนุตตโร (โคตรศรีกุล), “ศึกษาการอยู่ปรีวาสนกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษาวัดสระพังทอง จังหวัดนครพนม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

พอใจโดยตรง คือยินดีพอใจให้พอสมควรตามมีตามได้ แสวงหาด้วยความชอบธรรม มีโยนิโสมนสิการ ใช้สติปัญญาไตร่ตรองพิจารณาด้วยเหตุผลแล้วจึงบริโภคใช้สอย^{๑๙}

๓) พระครูปลัดปราโมทย์ ปโมทิต (ปานเจริญ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า ความเพียรตามภาษาบาลีว่า “วิริยะ” แปลความหมายตามรูปศัพท์ในภาษาไทยว่า “ความเพียร ความพยายาม ความบากบั่น มั่นคง กำลัง เดช และอานุภาพ” ความเพียร หรือวิริยะ มีลักษณะ คือการแสวงหาประโยชน์ การละบาป เจริญธรรมที่ควรเจริญ ให้เป็นไปพร้อมทั้งกายและจิต บากบั่นให้คุณธรรมเพื่อการข้างหน้า ซึ่งความเพียรมีความสำคัญใน ๒ บริบท คือ ๑) ความเพียรในบริบทแห่งโลกีย์ คือแนวการปฏิบัติตามความเพียร เป็นแนวทางการปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้ปฏิบัติเพื่อขุดเกลากิเลส ๒) ความเพียรในบริบทแห่งโลกุตระ คือ การชำระจิตให้ขาว มีความหลุดพ้นจากกิเลส มองเห็นสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง^{๒๐}

๔) พระปลัดบัญญัติ สัจจิตโต (รอดตุ้ม) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัปปายะ ๗ เพื่อการบรรลุธรรม” พบว่า สัปปายะ หมายถึง สิ่งที่สวยงาม, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เหมาะสมอันเกื้อกูลในการเจริญภาวนา ให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย สัปปายะมี ๗ ประการ คือ อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ โครจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสมดี ภัตสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสมกัน เช่น ไม่พูดคุยเรื่องดิรัจฉานกถา ๒๘ อย่าง แต่พูดคุยเล่าขานกันแต่ใน กถาวัตถุ ๑๐ บุคคลสัปปายะ บุคคลที่ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษา โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันทสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน อิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม รวมความว่าสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม เรียกว่า สัปปายะ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติทางจิต เรียกว่า อสัปปายะ^{๒๑}

^{๑๙} พระมหาชาติชาย ขนติธมโม (มณีคำ), “ศึกษาสันโดษที่เป็นปัจจัยต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๒๐} พระครูปลัดปราโมทย์ ปโมทิต (ปานเจริญ), “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๒๑} พระปลัดบัญญัติ สัจจิตโต (รอดตุ้ม), “ศึกษาสัปปายะ ๗ เพื่อการบรรลุธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๕) พระใบฎีกานพรัตน์ สุขเมโธ (ล้ำเลิศ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสำคัญของhiriและโอดตปปะในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า hiri ความละเอียดใจ และโอดตปปะ ความเกรงกลัวบาป มักใช้เข้าคู่กับ คำhiri เป็นhiriโอดตปปะ ความละเอียดชั่วเกรงกลัวต่อบาป พระวินัยปิฎก คือเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ มี ศรัทธา hiri โอดตปปะ ปรารถนาความเพียร มีสติตั้งมั่น ส่วนพระสุตตันตปิฎก คือ เป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ คือ เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในสิกขา ในhiri และโอดตปปะ ในพระอภิธรรมปิฎก คือ เป็นกิริยาที่ไม่ละเอียดต่อการประพฤติทุจริต กิริยาที่ไม่ละเอียดต่อกุศลที่เป็นบาปเรียกว่า ไม่มีhiri และบุคคลผู้ไม่มีโอดตปปะ เป็นกิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตกิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบสภาวะธรรมที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นบาปเรียกว่าไม่มีโอดตปปะ^{๒๒}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเนื้อหาและสาระสำคัญเรื่องศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและธรรมที่เป็นกุศลในสวนแห่งการชำระศีลให้บริสุทธิ์และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาแล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา ดังต่อไปนี้

๑) เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัย ได้แก่ เอกสารที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยรวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยแยกเป็นประเภท ดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย อรรถกถาและปกรณ์วิเสสรวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและสาระสำคัญที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เกี่ยวกับพระวินัยที่สัมพันธ์ต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

(๒) รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้นที่เป็นคำอธิบายจากหนังสือ เอกสารฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒) ศึกษาข้อมูลที่เป็นในสวนเนื้อหาและสาระสำคัญในพระวินัยปิฎกที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

^{๒๒} พระใบฎีกานพรัตน์ สุขเมโธ (ล้ำเลิศ), “ศึกษาความสำคัญของhiriและโอดตปปะในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

(๑) เรียบเรียงเนื้อหาและสาระสำคัญในพระวินัยปิฎก ที่เกี่ยวกับการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นรูปแบบองค์ความรู้ใหม่

(๒) นำเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและสาระสำคัญในวินัยปิฎกที่เกี่ยวกับปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยการเรียบเรียง และบรรยายเชิงพรรณนา

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

บทที่ ๒

ศึกษาปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

ปริวาสกรรม นั้นมีตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นพิธีการออกจากอาบัติ ที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ประสงค์จะให้บริสุทธิ์จากอาบัติที่ตนเองกระทำ ซึ่งขั้นตอนและระเบียบการปฏิบัตินั้นมีอยู่ในพระวินัยปิฎก ได้อธิบายไว้เป็นหมวดประเด็นหัวข้อในการศึกษาคือ ๑) ปาริวาสสิกชั้นธกะ^๑ ตอนว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปริวาส ๒) สมุจจยชั้นธกะ^๒ ตอนว่าด้วยการประมวลวิธีการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของปริวาสกรรม เพราะเป็นวินัยที่ละเอียดอ่อนและง่ายต่อการต้องอาบัติ เป็นวินัยฉัยที่ใคร ๆ ไม่อาจกำหนดได้โดยง่าย ผู้วิจัยจักประมวล ปริวาสมานัต และอัพภาน นั้นมาแสดงไว้ในอธิการนี้ เพื่อใช้เป็นบาทฐานไปสู่การเจริญวิปัสสนาภาวนาและเพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมสืบต่อไป ผู้วิจัยจึงกำหนดหัวข้อในการวิจัยไว้ดังนี้

- ๒.๑ ความหมายของการอยู่ปริวาสกรรม
- ๒.๒ ประเภทของปริวาสกรรม
- ๒.๓ ความเป็นมาของปริวาสกรรม
- ๒.๔ สาเหตุของการอยู่ปริวาสกรรม
- ๒.๕ กฎระเบียบและข้อวัตรปฏิบัติการอยู่ปริวาสกรรมที่จัดเป็นวัตรเขต มี ๘ หมวด
- ๒.๖ หลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการอยู่ปริวาสกรรม
- ๒.๗ โทษของการไม่เข้าอยู่ปริวาสกรรม
- ๒.๘ ประโยชน์ของการเข้าอยู่ปริวาสกรรม
- ๒.๙ สรุปท้ายบท

^๑ วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๕/๑๕๗.

^๒ วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๗/๑๕๒.

๒.๑ ความหมายของการอยู่ปริวาสกรรม

๒.๑.๑ การอยู่ปริวาสกรรม

การอยู่ปริวาสกรรม หมายถึง การอยู่กรรมเพื่อให้พระภิกษุชำระศีลของตนเองให้บริสุทธิ์หมดจดปราศจากความเศร้าหมอง อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา “เพราะศีลชื่อว่าอาทิพรหมจริยิก เพราะเหตุว่าเป็นเบื้องต้นแห่งมรรคพรหมจรรย์ คำว่า อาทิพรหมจริยิก นี้เป็นชื่อของอาชีวีภุชฌมกศีล เป็นความจริง ศีลนั้นมีภาวะเป็นเบื้องต้นของมรรค เพราะเป็นที่จะต้องชำระให้บริสุทธิ์ในกาลอันเป็นส่วนเบื้องต้นนั้นเทียว เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ว่า ก็แหละ ภายกรรมวจิกรรม อาชีพของภิกษุนั้น ย่อมเป็นสภาพบริสุทธิ์ด้วยดีในเบื้องต้นโดยแท้”^๓ หรือเรียกโดยทางพระวินัย ว่า “อาณาวีติกกมันตราย” เป็นอันตรายห้าม ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปริเวก กุศลธรรม^๔ เริ่มต้นจากอาบัติทุกกฏ ถึงอาบัติปาราชิก การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งของพระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ให้เข้าอยู่เพื่อออกจากอาบัตินั้น โดยมีขอบเขตที่สงฆ์กำหนดให้อยู่ และการอยู่ปริวาสกรรม เป็นวิธีออกจากอาบัติที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ซึ่งปรับอาบัตินั้นกรองจากอาบัติปาราชิก คือเป็นครุกาบัติ แต่เป็นสเทกัจฉา (ที่แก้ไขหรือเยียวยาได้) วิธีที่ออกจากอาบัตินี้ต้องอาศัยสงฆ์ตั้งแต่ต้นไปจนตลอด เป็นสิกขาบทสำคัญที่นักพัฒนาศีลให้บริสุทธิ์มีในปาวาสสิกขันธกะ ๕^๕ ข้อ และในสมุจจยขันธกะ ๑๑ ข้อ^๖ ซึ่งวางระเบียบปฏิบัติและวิธีการออกจากอาบัติที่ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น จะต้องประพฤติกให้ครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้ ซึ่งปรับอาบัติตามจำนวนอาบัติและเวลาที่ละเมิดไว้ และภิกษุผู้ล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ แล้วต้องอาบัติ ๒ ประการ หากไม่ชำระโทษทางพุทธบัญญัติ คือ

๑) ครุกาบัติ^๗ แปลว่า อาบัตินั้น (ครุก+อาบัติ) ได้แก่ อาบัติที่ภิกษุหรือภิกษุณีล่วงละเมิดสิกขาบทที่ร้ายแรง มี ๒ กอง คือ ปาราชิก และสังฆาทิเสส ซึ่งอาบัตินี้ เรียกอีกอย่างว่า “พุกุจลลาอาบัติ” อาบัตินี้หาย เมื่อล่วงละเมิดก็จะได้รับโทษหนักสุด คือ ต้องออกไปจากศาสนา โทษหนักปานกลาง คือการอยู่ปริวาสกรรม เปรียบเหมือนนักโทษประหาร กับนักโทษที่ถูกจองจำ

^๓ พระพุทธโฆสเถระ รัตนนา, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๕/๒๑๑-๒๑๒

^๕ วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๕/๑๕๗.

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๖/๙๗-๙๘/๑๙๒.

^๗ พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปณฺโญช, ภิกษุปาติโมกข์แปล, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๖๑-๖๒.

วิธีการออกจากอาบัติปาราชิกคือ ให้นำบุคคลผู้นั้น ลดชั้นบวชเป็นสามเณรหรือครองเพศคฤหัสถ์ โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวคำลาสิกขาแต่ประการใด เรียก อตถกิจฉา อาบัติที่ต้องแล้ว ไม่สามารถจะเยียวยารักษาได้ ต้องตายอย่างเดียว ได้แก่ อาบัติปาราชิก ๔ เมื่อผู้ใดล่วงละเมิดข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที และไม่สามารถที่จะกลับเข้ามาบวชเป็นภิกษุใหม่ได้อีกตลอดชีวิต เหมือนคนป่วยที่หมดหนทางเยียวยารักษา

วิธีการออกจากอาบัติสังฆาติเสส ๑๓ คือ ภิกษุต้องประพตติวัตร คือ วุฏฐานวิธี^๘ แปลว่าวิธีเป็นเครื่องออกจากอาบัติด้วยการประพตติวัตร มีวิเคราะห์ว่า “วุฏฐาติ เอเตนาติ วุฏฐาน” ย่อมออกด้วยวิธีนี้ เพราะเหตุนี้ ชื่อว่า วุฏฐาน. (วิ+อุ+ธา คตินิวตติมहि ในการห้ามการไป+ยุ) ได้แก่วิธีออกจากอาบัติสังฆาติเสส ต้องอาศัยสงฆ์ตั้งแต่ต้นไปจนตลอด

๒) ลหุกาบัติ^๙ แปลว่า อาบัติเบา (ลหุก+อาบัติ) ได้แก่ อาบัติที่ภิกษุหรือภิกษุณีล่วงละเมิดสิกขาบทที่มีโทษเพียงเล็กน้อย มี ๕ กอง คือ ฤทธัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทพภาสิต สำหรับการออกจากอาบัติเบา นั้น ใช้วิธีการแสดงอาบัติกับภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็สำเร็จได้ เปรียบเหมือนโทษที่ต้องจ่ายค่าปรับ ปรับมากน้อยตามความผิด

วิธีการออกจากอาบัติเบา เทสนาวิธี^{๑๐} แปลว่า วิธีการออกจากอาบัติด้วยการแสดง มีวิเคราะห์ว่า “เพสียตติเทสนา.” ย่อมถูกแสดง เพราะเหตุนี้ชื่อว่าเทสนา. (ทิสึ อุจจารเณ ในการสวด-แสดง+เณ+ยุ) เรียกว่า “สเทกิจฉา” อาบัติที่พอจะเยียวยารักษาให้พ้นจากอาบัติได้ด้วยอย่าง พระภิกษุ ก. “รับโทษขณะที่ตนรับประเคนเอง ไม่เสียสละยอมไม่ควรในวันที่ ๒ เพราะเมื่อภิกษุฉันข้าวสุกเมล็ดเดียว จากโทษที่ไม่เสียสละนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทีเดียว^{๑๑} เรียกว่าต้องลหุกาบัติ พระภิกษุนั้นต้องปลงอาบัติหรือแสดงอาบัติจึงจะพ้นได้” เพราะโทษทางวินัยห้ามญาณวิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ วิปัสสนาญาณ

พระภิกษุ ก. “รับโทษขณะที่ตนรับประเคนเอง ไม่เสียสละยอมไม่ควรในวันที่ ๒ เพราะเมื่อภิกษุฉันข้าวสุกเมล็ดเดียว จากโทษที่ไม่เสียสละนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทีเดียว^{๑๒} เรียกว่าต้องลหุกาบัติ พระภิกษุนั้นต้องปลงอาบัติหรือแสดงอาบัติจึงจะพ้นได้” เพราะโทษทางวินัยห้ามญาณวิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ภิกษุผู้ล่วงละเมิดบัญญัติ สามารถ

^๘ พระมหาธิติพงษ์ อุดมปณฺเฑช, ภิกขุปาติโมกข์แปล, หน้า ๖๑-๖๒.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๒.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๒.

^{๑๑} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/๒๕๓/๔๕๘.

^{๑๒} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/๒๕๓/๔๕๘.

บำเพ็ญปฏิบัติได้ แต่ไม่สามารถทำฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ให้เกิดได้

ตัวอย่าง พระภิกษุ “(เมตติยะและพระภุมชกะ” เป็นโจทก์ โจทพระทัฬหะ ด้วยอาบัติ ปาราชิกไม่มีมูล แม้ให้ขอโอกาสแล้วตามกำจัดด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ในที่พร้อมหน้า ก็ต้องอาบัติสังฆาทิเสส เรียกว่า ต้อง ครุกาบัติ ประเภทที่จะต้องแสดงท่ามกลางสงฆ์ และขอยุ่ปริวาสกรรมจึงจะพ้นได้^{๑๓}

ตัวอย่าง พระภิกษุ ข. รูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมกับนางลิง (พระอนุบัญญัติ) ความว่า “ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๑๔} คือเป็นผู้พ่ายแพ้ ถึงความพ่ายแพ้ คือ เป็นผู้เคลื่อน พลัดตก เหนินห่างจากพระสัทธรรม^{๑๕} ปาราชิกศัพท์นั้น หมายถึงตัวสิกขาบท หมายถึงตัวอาบัติ หมายถึงตัวบุคคล ในที่นี้หมายถึงตัวบุคคล ภิกษุเสพเมถุนธรรม ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก^{๑๖} สามารถไปปฏิบัติอยู่ปริวาสกรรมได้ แต่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ไม่เกิด แต่ได้สร้างบารมี ทำบุญ ให้ทานต่อได้ พระภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกนั้น ขาดจากความเป็นพระภิกษุ ขาดจากความเป็นสมณะเพศ ขณะเป็นพระภิกษุอยู่นั้น ไม่สามารถจะทำ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ให้เกิดได้ แต่เมื่อสึกลาสิกขาแล้วมีเพศเป็นฆราวาส ย่อมรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ได้ ปฏิบัติธรรมสร้างบารมีสามารถทำ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ให้เกิดได้ ทรงความเป็นพระอรหันต์

ปริวาส เป็นชื่อของวินัยกรรมที่สงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ให้เข้าอยู่เพื่อออกจากอาบัตินั้น โดยมีขอบเขตที่สงฆ์กำหนดให้อยู่และปริวาสกรรม เป็นวิธีออกจากอาบัติที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น จะต้องประพฤติให้ครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้ ซึ่งวางระเบียบปฏิบัติและวิธีการออกจากอาบัติ เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาจะทำให้เกิดสมาธิและปัญญา ตลอดบรรลุถึงมรรค ผล และนิพพาน

วุฒฐานวิธี แปลว่า วิธีออกจากครุกาบัติ. จริยอยู่การเปลื้องตนออกจากอาบัตินั้นมีหลายวิธี เช่น การลาสิกขาเสียก็เป็นการออกจากอาบัติปาราชิก, การอยู่ปริวาสกรรม เป็นการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส, การแสดงอาบัติ ก็เป็นการออกจากอาบัติอื่น ๆ ที่เหลืออยู่นี้ ส่วนคำว่า วุฒฐานวิธี นี้เป็น

^{๑๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๘๙/๑๑๒.

^{๑๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓๘๕-๔๑๙.

^{๑๕} สารตถ.ฎีกา. (ไทย) ๒/๕๕/๑๐๓-๑๐๔.

^{๑๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓๙/๒๗-๒๙.

ชื่อของวินัยกรรมสำหรับออกจากอาบัติสังฆาทิเสสเท่านั้น ดังนั้น ฎฐานวิธี โดยใจความก็คือ วิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส โดยการอยู่ปริวาส มานัต และอัพภาน ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในขุททสิกขาว่า

๑) ฉาเทติ ขานะมาปันนัง   ปะริวะเสยยะ ตาวะตา,
 จะเรยยะ สังโฆ มานัตตัง   ปะริวุตโถ ฉะ รัตติโย,
 จินณะมานัตตัพเพยยะ   ตัง สังโฆ วีสะติคะโณ,
 ภิกษุรู้ความที่ตนต้องอาบัติอยู่ แล้วปิดไว้นานเท่าใด พึงเข้าปริวาสนานเท่านั้น พึงอยู่
 ประพฤติมานัตในสงฆ์สิ้น ๖ ราตรี สงฆ์วิสติวรรค พึงเรียกภิกษุผู้ประพฤติมานัตแล้วนั้น (เข้าในสงฆ์)

๒) จาโค โย ภิกษุภาวัสสะ   สา ปาราชิกะเทสนา,
 ยะถาวุตเตนะ ฎฐานันัง   คระฎกาปัตติเทสนา.
 การสละความเป็นภิกษุ ชื่อว่า การแสดงอาบัติปาราชิก การออกจากอาบัติ โดยวินัย
 กรรมที่กล่าว (ในข้อ ๑) ชื่อว่า ครุฎกาปัตติเทสนา.

๓) อุกกุฎิยัง นิสีทิตวา   ปัคคัณ्हิตวานะ อัมมะชะลิง.
 ภิกษุพึงนั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แสดงอาบัติถุลลัจจัย ที่ใกล้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

๒.๑.๒ มานัต^{๑๗}

มานัต เป็นชื่อของวินัยกรรมที่สงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่ไม่ได้ปิดไว้และ
 พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดบังไว้ แต่ได้อยู่ปริวาสมาจนครบกำหนดวันที่ปิด

๒.๑.๓ อัพภาน^{๑๘}

อัพภาน แปลว่า การเรียกเข้าหมู่ หมายถึง การที่สงฆ์อนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส และ
 ประพฤติมานัตครบราตรีที่กำหนดแล้ว ให้กลับเข้ามาในหมู่สงฆ์เป็นปกติตตภิกษุอย่างเดิม ต้องใช้สงฆ์
 วิสติวรรคในการทำวินัยกรรม ถ้าสงฆ์มีภิกษุอยู่ให้ปริวาสเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาสพึงชักเข้าหาอาบัติเดิม
 พึงให้มานัต สงฆ์ ๒๐ รูป ให้อัพภานทั้งภิกษุผู้ให้อยู่ปริวาสนั้นให้มานัตนั้นพึงให้อัพภาน การกระทำ
 ดังนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

๒.๒ ประเภทของปริวาสกรรม

ประเภทของปริวาสกรรมท่านกล่าวไว้ มี ๔ ประเภท คือ^{๑๙}

^{๑๗} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อากาศโร, *คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ*, (กรุงเทพมหานคร: เจริญ
 วิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

- ๑) อธิปไตยนปริวาส   ๒) ปฏิบัตินปริวาส
๓) สโมธานปริวาส   ๔) สุทนต์ปริวาส

๒.๒.๑ อธิปไตยนปริวาส (ปริวาสสำหรับคฤหัสถ์) มี ๑ ประเภท คือ

๑) อธิปไตยนปริวาส เป็นปริวาสที่สงฆ์พึงให้แก่อัญญเดียรถีย์ ผู้หวังการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา บางท่านเรียกปริวาสชนิดนี้ว่า “ติตถิยปริวาส” คือ ภิกษุผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์ อันพระอุปัชฌาย์ว่ากล่าวอยู่ โดยชอบธรรม ได้ยกวาหะของอุปัชฌายะเสีย แล้วเข้าไปสู่ลัทธิเดียรถีย์นั้นดังเดิม เธอกลับมาขออุปสมบทต่อภิกษุทั้งหลายอีก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่เคยเป็นอัญญเดียรถีย์ อันพระอุปัชฌาย์ว่ากล่าวอยู่โดยชอบธรรม ได้ยกวาหะของอุปัชฌายะเสีย แล้วเข้าไปสู่ลัทธิเดียรถีย์ดังเดิมมาแล้ว ไม่พึงอุปสมบทให้ แม้ผู้อื่นที่เคยเป็นอัญญเดียรถีย์หวังบรรพชา อุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ พึงให้ปริวาส ๔ เดือนแก่เธอ ภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงให้ติตถิยปริวาสอย่างนี้^{๑๙}

๒.๒.๒ ปริวาส ๓ ประเภท (เป็นปริวาสสำหรับพระภิกษุ) คือ

- ๑) ปฏิบัตินปริวาส
๒) สโมธานปริวาส
๓) สุทนต์ปริวาส

๑) ปฏิบัตินปริวาส ได้แก่ ปริวาสที่สงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๑ วันบ้าง ๒ วันบ้าง จนกระทั่งถึง ๑๐ ปี ๒๐ ปี เป็นต้น ถึงนานเท่าวันที่ตนบวชเป็นที่สุดตามแต่จะปิดไว้นานเท่าใด ต้องอยู่ปริวาสนานเท่านั้น

๒) สโมธานปริวาส ได้แก่ ปริวาสที่รวบรวมวัน-คืนที่ปิดอาบัติไว้ รวบรวมวัตถุ (คือข้อที่ต้องอาบัติ) ในสังฆาทิเสส ๑๓ กัถิ เข้ารวมกันแล้วอยู่ปริวาส มี ๓ ประการ คือ^{๒๐}

(๑) โธธานสโมธานปริวาส ได้แก่ ปริวาสที่รวบรวมเอาอาบัติที่ภิกษุอยู่ใช้ยังไม่ครบกำหนดวันตามที่ปิด แต่ต้องอาบัตินั้นเข้าอีกในระหว่างที่ยังอยู่ปริวาสไม่ครบตามกำหนดนั้น โดยเลิกล้มวันที่เข้ามาแต่ต้นเสีย ขอปริวาสใหม่ เริ่มนับวันตั้งแต่ ๑, ๒ เป็นต้นไปใหม่ เช่น ภิกษุปิดอาบัติไว้ ๑๕ วัน ขอปริวาสแล้ว และอยู่ปริวาสมาแล้ว ๑๐ วัน แต่ยังมีเหลืออีก ๕ วันก็จะครบกำหนด แต่ไปต้อง

^{๑๙} วิ.จ. (ไทย) ๖/๓๒๔/๔๕๔.

^{๒๐} วิ.ม.อ. (ไทย) ๖/๑๐๐/๑๔๐

^{๒๑} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๗๒-๑๗๓/๒๗๒.

อาบัติสังฆาทิเสสเข้าอีกในระหว่างที่อยู่ปริวาสนั้น ภิกษุนั้นจะต้องขอปริวาสกับสงฆ์การขอปริวาสใหม่นี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ตอนต้นเรียกว่า “ขอมุลาเย ปฏิกัสสนา” ตอนหลังเรียกว่า “ขอมุลาเย ปฏิกัสสนาปริวาส” คือขอให้สงฆ์ซักเข้าหาอาบัติเดิม และขอปริวาสเพื่อการซักเข้าอาบัติเดิมสงฆ์จะเลิกถามวันที่เข้ามาแต่ต้น ๑๐ วันนั้นเสีย แล้วให้ปริวาสใหม่ เริ่มนับ ๑ ไปใหม่จนกว่าจะครบ ๑๕ วัน ตามกำหนดเดิม ถ้าของเดิมปิดไว้ ๑๕ วัน ของใหม่ที่ต้องในระหว่างไม่ได้ปิดไว้ก็ตาม ปิดไว้ไม่เกิน ๑๕ วันก็ตาม ก็ให้ลบลึงของเก่าทั้งหมดแล้วให้เข้าใหม่ ๑๕ วันเท่าเดิม ภิกษุต้องอันตรายอาบัติในปริวาสชนิดใด ก็พึงซักอันตรายอาบัตินั้นเข้าหาอาบัติเดิมในปริวาสชนิดเดิมนั้น ภิกษุใดต้องอาบัติสังฆาทิเสสในขณะที่เมื่อแก้วัตรแล้ว ก็ให้รีบแจ้งอาบัตินั้นแก่ภคตตภิกษุ แล้วให้ดำเนินสังฆกรรมเดิมต่อไปอย่างปกติจนอัฏฐานเรียบร้อยแล้ว และขอเข้าปริวาสใหม่อีกครั้งหนึ่งเพื่อแก้ไขอาบัตินั้น

ถ้าอาบัติเดิมปิดไว้ ๑๕ วัน อันตรายอาบัติปิดไว้ ๑๕ วัน หรือไม่ถึง ๑๕ วัน พึงอยู่โอชานสโมชานปริวาส ๑๕ วันเหมือนกัน ถ้าอันตรายอาบัติปิดไว้เกินกว่าอาบัติเดิม ย่อมเป็น อตกัจฉา คือไม่สามารถจะแก้ไขได้

(๒) อัคฆสโมชานปริวาส ได้แก่ปริวาสที่สงฆ์รวบรวมเอาเวลาหรือจำนวนของวันที่ต้องอาบัติ แล้วให้เข้าปริวาสเท่ากับจำนวนของวันที่ต้องอาบัติจริง ๆ เท่านั้น เช่น ต้องอาบัติ ๑ ตัว ปกปิดไว้ ๑ วัน, อีก ๑ ตัวปกปิดไว้ ๕ วัน, อีก ๑ ตัวปกปิดไว้ ๑๐ วัน ดังนี้ เมื่อนับรวมกันก็จะเป็น ๑๖ วัน แต่วันที่มากที่สุดคือ ๑๐ วัน ก็ให้เข้าปริวาสเพียง ๑๐ วัน (หมายถึงต้องข้อเดียวกัน)

ถ้าต้องอาบัติ ๑๐ ตัว ปกปิดไว้ตัวละ ๑๐ วัน รวมแล้วก็เป็น ๑๐๐ วัน แต่ตัวหนึ่ง ๆ ปิดไว้ ๑๐ วัน ฉะนั้น วันที่ปกปิดไว้จริง ๆ จึงเพียง ๑๐ วันเท่านั้น ก็ต้องเข้าปริวาสเพียง ๑๐ วันเท่านั้น^{๒๒}

(๓) มิสสกสโมชานปริวาส ได้แก่ ปริวาสที่รวบรวมเอาอาบัติต่างวัตถุประสงค์ต่างกันจะกี่วันก็ตามเช่นต้องอาบัติสังฆาทิเสสสัก ๑๐ ข้อ หรือหมดทั้ง ๑๓ ข้อก็ตาม เมื่อจะขอปริวาสจะออกชื่ออาบัติหมดทุกตัว คือบ่งชื่ออาบัติทุกข้อที่ตนต้อง (เหมือนปฏิจันนปริวาส) อย่างนี้ก็ยุ่งยากทีเดียว ส่วนการอยู่ก็คงอยู่เท่ากับวันที่ปกปิดไว้มากนั้นแล ปริวาสนี้ต่างกับปฏิจันนปริวาสเฉพาะคำขอคำสวดเท่านั้น

๓) สุหัตถปริวาส แปลว่า ปริวาสที่กำหนดเอาความบริสุทธิ์เป็นที่สุด หมายความว่าภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ระลึกวัน-คืนได้ไม่แน่นอนหรือระลึกไม่ได้เลย สงสัยในอาบัติ สงสัยในราตรี

^{๒๒} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๓๔/๒๓๖.

หรือไม่ได้สงสัยเลย พึงขอสุทนต์ปริวาสต่อสงฆ์ แล้วอยู่ปริวาสไปจนกว่าจะแน่ใจว่าบริสุทธิ์ได้แล้วจึงขอมานัตเป็นลำดับไป โดยแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ^{๒๓}

(๑) จุฬสุทนต์ปริวาส ได้แก่ ปริวาสที่สงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่กำหนด (วัดฤ) กำหนดวัน-คืนได้ไม่แน่นอน สงฆ์ในอาบัติ สงฆ์ในราตรี ให้อยู่ปริวาสไปจนกว่าจะบริสุทธิ์ เช่น เมื่อกำหนดอยู่ปริวาสโดยคิดว่าจะอยู่ ๑๐ วัน แต่นึกขึ้นได้ว่าตนเองปิดอาบัติไว้นานกว่านั้น ก็ให้อยู่เพิ่มขึ้นไปเท่ากับวันที่ปิด ถ้านึกขึ้นได้ตนปกปิดไว้ไม่ถึง ๑๐ วันก็ให้ลดหย่อนลงมาจนคิดว่าบริสุทธิ์แล้ว จึงขอมานัต

(๒) มหาสุทนต์ปริวาส ได้แก่ ปริวาสที่พระสงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส แล้วระลึกไม่ได้เลยว่าต้องอาบัติมานานเท่าใด และต้องข้อใดบ้าง อย่างนี้ต้องให้อยู่ปริวาสย้อนหลังเท่ากับวันที่อุปสมบทมาจนถึงปัจจุบัน จะกี่วันก็เดือน ก็ปีก็นับตามจำนวนนั้น ถ้ากำลังอยู่นี้ก็อาบัติและวัน-คืนที่ตนต้องอาบัติได้ก็ลดหย่อนลงมาได้ตามนั้น^{๒๔}

๒.๒.๓ วิธีออกจากอาบัติ

ท่านได้อธิบายในวิธีการออกจากอาบัติไว้โดยได้กล่าวไว้คือให้ภิกษุผู้ต้องอาบัติประพฤติวัตรคือ มานัต มานัต เป็นชื่อของวินัยกรรมที่สงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่ไม่ได้ปิดบังไว้และพึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดบังไว้ แต่ได้อยู่ปริวาสมาจนครบกำหนดวันที่ปิดมานัตมี ๔ ประเภท ได้แก่

- ๑) อับปฏิจฉันนมานัต^{๒๕}
- ๒) ปฏิจฉันนมานัต
- ๓) ปักขมานัต
- ๔) สโมธานมานัต

ในมานัต ๔ ประเภทนั้น ที่ชื่อว่าอับปฏิจฉันนมานัต ได้แก่ มานัตที่สงฆ์ให้แก่ภิกษุผู้ควรแก้มานัต โดยความเป็นผู้ต้องอาบัติล้วน ๆ เท่านั้น ไม่ต้องให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่ไม่ได้ปกปิด

ที่ชื่อว่าปฏิจฉันนมานัต ได้แก่ มานัตที่สงฆ์ให้แก่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสเพื่ออาบัติที่ปกปิดไว้

ที่ชื่อว่าปักขมานัต ได้แก่ มานัตกึ่งเดือนที่สงฆ์ให้แก่ภิกษุณีเพื่ออาบัติที่ปกปิดหรือไม่ได้ปกปิดไว้

ที่ชื่อว่าสโมธานมานัต ได้แก่ มานัตที่สงฆ์รวม คือประสมกันให้

^{๒๓} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๕๖/๒๕๕, วิ.มหา.อ. (ไทย) ๓/๑๒๐/๒๗๙-๒๘๐.

^{๒๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๔/๒๙๔.

^{๒๕} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุตม์ อากาศโร, คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ, หน้า ๑๗.

บรรดามานัต ๔ อย่างนั้น มานัตนี้พึงทราบว่าเป็นอัปปฏิจันนมานัตเพราะบาลีว่า “มานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติที่ไม่ปกปิดไว้” ภิคุเมื่อจะให้อัปปฏิจันนมานัตนั้น ถ้าภิคุต้องอาบัติตัวเดียวก็พึงให้ตามนัยที่กล่าวไว้ในสมุจจยชั้นธกะนี้ถ้าต้องอาบัติ ๒ ตัว หรือ ๓ ตัว หรือยิ่งกว่านั้น พึงกล่าวคำว่า “อาบัติ ๒ ตัว อาบัติ ๓ ตัว” เหมือนดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “อาบัติตัวเดียว” นั้นเอง แต่ที่ยิ่งกว่านั้นแม้เป็นจำนวนร้อยหรือพันตัว ก็พึงกล่าวว่า “หลายตัว” สงฆ์พึงรวมอาบัติแม้ที่มีวัตถุต่างๆ ให้ วิธีให้สำหรับอาบัติที่มีวัตถุต่างกันเหล่านั้น ผู้วิจัจักกล่าวถึงการให้อยู่ปริวาสแก่ภิคุผู้ต้องอาบัติซ้อนอาบัติ ซึ่งเรียกว่า มูลายะ ปฏิกัสสนา (การชกเข้าหาอาบัติเดิม) สำหรับอาบัติที่ปิด ดังนี้

มูลายะ ปฏิกัสสนา ว่าด้วยเรื่องวัตรของภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิม คำว่า ภิคุทั้งหลายผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิม ยินดีต่อปกติตภิคุทั้งหลาย (มูลายะ ปฏิกัสสนารหาภิคุ สาทียนติ ปกตตทานิ) ความว่า ภิคุทั้งหลายที่เหลือ โดยที่สุดแม้ภิคุผู้อยู่ปริวาสเป็นต้น เว้นภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิมผู้ใหม่กว่าอยู่ ในภิคุ ๕ จำพวกนี้ ได้แก่

๑. ภิคุผู้อยู่ปริวาส
๒. ภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิม
๓. ภิคุผู้ควรแก่มานัต
๔. ภิคุผู้ประพฤติมานัต
๕. ภิคุผู้ควรแก่อัพทาน

ยกเว้นภิคุผู้มีพรรษาน้อยกว่าตน ภิคุที่เหลือทั้งหมด จัดเป็นปกติตภิคุทั้งนั้น เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตสามจีกรรมมีการอภิวาเป็นต้นไว้ตามลำดับ คือ ตามพรรษา เพราะเหตุ นั้น ผู้วิจัจึงกล่าวว่า “ภิคุทั้งหลายที่เหลือโดยที่สุดแม้ภิคุผู้อยู่ปริวาสเป็นต้น” ส่วนลักษณะของภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิมเป็นต้นเหล่านั้น จักมีแจ้งข้างหน้า คำที่เหลือในวัตรของภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิมนี พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้ในวัตรของภิคุผู้ควรแก่มานัตเป็นต้น ในวัตรของภิคุผู้อยู่ปริวาสนั้นเองแม้อื่น จากวัตรของภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิมนี ถ้าสงฆ์มีภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิมเป็นที่ ๔ (มูลายะปฏิกัสสนารหจตุตถเ จ) เป็นต้น ก็พึงทราบวินิจฉัยดังนี้ แมภิคุผู้ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิมเหล่านี้ เป็นคณปุระกะในวินัยกรรมนี้ไม่ได้ เหมือนภิคุผู้อยู่ปริวาส แต่ในสังฆกรรมที่เหลือเป็นคณปุระกะได้^{๒๖}

มูลายะ ปฏิกัสสนา^{๒๗} แปลว่า กิริยาที่ชกเข้าหาอาบัติเดิม ได้แก่กรรมที่สงฆ์พึงให้แก่ภิคุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ แล้วขอปริวาสกับสงฆ์ อยู่ปริวาสตามจำนวนวันที่ปิด

^{๒๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๘๗/๓๓๗.

^{๒๗} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๑๐/๒๐๕.

ไว้ แต่ในขณะที่กำลังอยู่ปริวาส หรือควรมานัต หรือกำลังประพติมานัต หรือควรอภภาน ได้ต้อง อาบัติสังฆาติเสสเข้าอีก ภิกษุนั้นต้องขอมุลาเยะ ปฏิกัสนากับสงฆ์ สงฆ์สวดประกาศมุลาเยะ ปฏิกัสนาแล้วจึงขอปริวาสกับสงฆ์ใหม่อีก นับแต่วันที่ขอมุลาเยะ ปฏิกัสนา สงฆ์จะเลิกลัมปริวาสเดิม ที่อยู่มาแล้วนั้นเสียทั้งหมด แล้วเริ่มนับ ๑ เป็นต้นไปใหม่ การบอกต่อสงฆ์เพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิม เรียกว่า ขอมุลาเยะ ปฏิกัสนา การบอกต่อสงฆ์แล้วขอปริวาสใหม่ เรียกว่า ขอมุลาเยะ ปฏิกัสนา ปริวาส หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ขอโอรานสโมธานปริวาส

๑) มุลาเยะ ปฏิกัสนาสำหรับอันตราบัติที่ไม่ได้ปิด

ภิกษุใดก็ตามมุลาเยะ ปฏิกัสนาต้องอันตราบัติในขณะที่กำลังอยู่ปริวาสแล้วไม่ได้ปิดไว้ก็ ให้ขอมุลาเยะ ปฏิกัสนาเพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิมเสียก่อน แล้วไปอยู่มุลาเยะ ปฏิกัสนาปริวาสที่ไม่ได้ ปิด โดยเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่จนกว่าจะครบกำหนดเท่ากับจำนวนวันของปริวาสเดิม (ไม่ต้องขอสมโอราน ปริวาส เพราะไม่ได้ปิดอาบัติไว้) แล้วจึงขอมุลาเยะ ปฏิกัสนามานัตที่ไม่ได้ปิดต่อไป

ส่วนอันตราบัติที่ภิกษุต้องในขณะที่กำลังประพติมานัต แล้วไม่ได้ปิดไว้ ก็ให้ขอมุลาเยะ ปฏิกัสนาเพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิม และต่อเนื่องกันฟังขอมุลาเยะ ปฏิกัสนามานัตที่ไม่ได้ปิด แล้วไปประพติมุลาเยะ ปฏิกัสนามานัตที่ไม่ได้ปิด โดยนับ ๑ ใหม่จนกว่าจะครบ ๖ ราตรี (ในกรณีนี้ เมื่อชักเข้าหาอาบัติเดิมแล้ว ไม่ต้องอยู่ประพติวัตรมุลาเยะ ปฏิกัสนาปริวาส)

๒) รัตติเนทของปริวาสมี ๓ อย่าง

(๑) สหวาสะ แปลว่า การอยู่ร่วม หมายถึง การนอนร่วมในชายคาเดียวกันกับภิกษุอื่น ไม่ว่าจะป็นปกติตตภิกษุ หรือปาริวาสภิกษุด้วยกันก็ตาม เช่น ปกติตตภิกษุนอนอยู่ก่อน ปาริวาสภิกษุอยู่และเข้าไปนอนในที่มุงอันนั้น ปาริวาสภิกษุนั้นยอมเป็นรัตติเนทด้วย เป็นอาบัติทุกกฎเพราะ วัตถุประสงค์ด้วย แต่ถ้าไม่รู้ยอมเป็นเพียงรัตติเนทเท่านั้น หรือ ปาริวาสภิกษุรูปหนึ่งนอนอยู่ก่อน ปาริวาสภิกษุอีกรูปหนึ่งอยู่และเข้าไปนอนที่หลังในที่มุงอันเดียวกันนั้น ย่อมเป็นรัตติเนทด้วยกันกันทั้ง ๒ รูป ปาริวาสภิกษุที่นอนอยู่ก่อนไม่เป็นวัตถุประสงค์ รูปที่เข้าไปนอนที่หลังยอมต้องอาบัติทุกกฎเพราะวัตถุประสงค์ การนอนกายนอนด้วยกันในที่มุงอันเดียวกัน แม้เพียงครู่หนึ่งก็ทำให้เสียวัตร นับราตรีไม่ได้ ถ้าปาริวาสภิกษุ หรือปกติตตภิกษุนอนเพียงรูปเดียว ปาริวาสภิกษุรูปอื่น ๆ อยู่ในอิริยาบถอื่น เช่น ยืน เดิน นั่ง ใน ชายคาเดียวกันนั้นยอมไม่เป็นทั้งรัตติเนทและวัตถุประสงค์ ด้วยเหตุดังได้กล่าวมาแล้วนี้ปาริวาสภิกษุควร ระมัดระวังให้มาก เมื่อจะเข้าไปอยู่ในชายคาเดียวกันกับภิกษุอื่นแม้จะมีอุปจาระต่าง ๆ กัน

(๒) วิปวาสะ แปลว่า การอยู่ปราศ หมายถึง ปาริวาสภิกษุอยู่ในวัดที่ไม่มีปกติตตภิกษุอยู่ด้วยแม้สักรูปเดียว ก็ทำให้เสียวัตร นับราตรีไม่ได้ ดังนั้น ต้องอยู่ในวัดที่มีปกติตตภิกษุอย่างน้อย ๑ รูปจึงจะใช้ได้

(๒.๑) อยู่ในวัด ปาริวาสสิกภิกษุอยู่ห่างจากปกติตตภิกษุเกินกว่า ๒ เลหฑุบาทจนอรุณขึ้นเป็นวิปวาสะ นั้บราตรีไม่ได้

(๒.๒) อยู่นอกวัด (ต้องอยู่ห่างจากเขตวัดเกินกว่า ๒ เลหฑุบาท) ปาริวาสสิกภิกษุไม่มีปกติตตภิกษุอยู่ด้วยในระยะ ๑๒ ศอก (๖ เมตร) เป็นวิปวาสะ นั้บราตรีไม่ได้

(๓) อนาโรจนา^{๒๘} แปลว่า การไม่บอก คือ การที่ปาริวาสสิกภิกษุไม่บอกความที่ตนอยู่ปริวาส (ไม่บอกวัตร) แก่ปกติตตภิกษุและอาคันตุกภิกษุ แบ่งเป็น ๒

(๓.๑) ในเขตวัด^{๒๙}

- ปาริวาสสิกภิกษุต้องบอกวัตรแก่ปกติตตภิกษุทุกรูปที่อยู่ภายในวัดนั้น และต้องบอกวัตรแก่อาคันตุกภิกษุทุกรูปที่เข้ามาภายในวัดนั้นด้วยเช่นกัน

- เมื่อมีอาคันตุกภิกษุเข้ามาภายในวัด แล้วจากไปโดยที่ปาริวาสสิกภิกษุไม่รู้ จึงไม่อาจบอกวัตรได้ เป็นรัตติเฉทเพียงอย่างเดียวไม่เป็นวัตตเภท

- ถ้าปกติตตภิกษุรูปนั้นได้รับการบอกวัตรจากปาริวาสสิกภิกษุแล้วในวันก่อน และเธอมิได้เก็บวัตร อีกทั้งปกติตตภิกษุมิได้ไปค้างคืนที่อื่นมาดังนี้ ก็มิต้องบอกวัตรทุกวันก็ได้

- แต่ถ้าเมื่อได้อรุณแล้วต้องบอกวัตร เก็บวัตร ถึงตอนเย็นแล้วสมาทานวัตรใหม่ ก็ให้บอกวัตรใหม่ทุกครั้ง แก่ปกติตตภิกษุทุกรูปที่อยู่ในวัดนั้น ถ้าไม่บอกแม้รูปใดรูปหนึ่งก็เป็นรัตติเฉท ถ้าจงใจไม่บอก ปรับอาบัติทุกกฎเพราะวัตตเภท

(๓.๒) นอกเขตวัด (แยกเป็น ๒) ได้เห็น

- ปาริวาสสิกภิกษุได้เห็นอาคันตุกภิกษุอยู่นอกเขตวัดไม่ว่าจะใกล้หรือไกลสักเพียงใดก็ตามพึงตามไปบอกวัตร ถ้าปาริวาสสิกภิกษุป่วยไข้ไม่สามารถไปบอกได้ พึงส่งทูตที่เป็นภิกษุไปบอกวัตรแทน หรืออาจนิมนต์อาคันตุกภิกษุรูปนั้นเข้ามาในวัด แล้วบอกวัตรก็ได้ ถ้าจงใจไม่บอกเป็นรัตติเฉทด้วย เป็นอาบัติทุกกฎเพราะวัตตเภทด้วย แต่ถ้าพยายามตามไปบอก แต่ตามไม่ทัน เป็นเพียงรัตติเฉท อย่างเดียวเท่านั้น

- ได้รู้ (เข้ามาในวัด) อาคันตุกภิกษุใดเข้ามาในรัศมี ๒ เลหฑุบาท จากเขตวัดที่ปาริวาสสิกภิกษุประพฤติวัตรอยู่ แต่มิได้เข้ามาภายในวัดนั้น และปาริวาสสิกภิกษุทราบด้วยสัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นภิกษุต้องไปบอกวัตร ถ้าไม่บอกเป็นทั้งรัตติเฉทและเป็นอาบัติทุกกฎเพราะวัตตเภทด้วย แต่ถ้าปาริวาสสิกภิกษุไม่รู้ ย่อมไม่เป็นรัตติเฉท อาคันตุกภิกษุใดเข้ามาในรัศมี ๑๒ ศอก

^{๒๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๘๓/๑๖๘.

^{๒๙} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อากาศโร, คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ, หน้า ๘.

(๖ เมตร) จากเขตวัดนั้น แต่มิได้เข้ามาภายในวัดปาริวาสสิกขิกษุจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ถ้าไม่ได้บอกวัตร ย่อมเป็นรัตติเขต ทั้งสิ้น ถ้าไม่รู้ย่อมไม่เป็นวัดตเขตเป็นเพียงรัตติเขตเท่านั้น

๓) รัตติเขตของมานัตมี ๔ อย่าง^{๓๐}

(๑) สหवासะ แปลว่า การอยู่ร่วมกัน (เมื่ออธิบายเหมือนรัตติเขตของปริวาส)

(๒) วิปवासะ แปลว่า การอยู่ปราศ

(๒.๑) อยู่ในวัด ปาริวาสสิกขิกษุอยู่ห่างจากปกติตตสิกษุเกินกว่า ๒ เลททุกบาทจน อรุณขึ้นเป็นวิปवासะ นับรรตริไม่ได้

(๒.๒) อยู่นอกวัด (ต้องอยู่ห่างจากเขตวัดเกินกว่า ๒ เลททุกบาท) ปาริวาสสิกขิกษุ ไม่มีปกติตตสิกษุอยู่ด้วยในระยะ ๑๒ ศอก (๖ เมตร) เป็นวิปवासะ นับรรตริไม่ได้

(๓) อนาโรจนา^{๓๑} แปลว่า การไม่บอก คือ การที่มานัตตจาริกสิกษุไม่บอกความที่ตน บอกมานัตแก่ปกติตตสิกษุ และอาคันตุกสิกษุ ในการประพฤติมานัตนี้ ไม่ว่าจะอยู่แบบเก็บวัตรหรือไม่ เก็บวัตรก็ตาม ต้องบอกวัตรแก่ปกติตตสิกษุทุกรูปทุกวัน เมื่อได้อรุณแล้ว (เป็นวันใหม่แล้ว) ถ้าประสงค์จะเก็บวัตร ก็ให้บอกวัตรแก่ปกติตตสิกษุทุกรูปที่อยู่ในวัดนั้นเสียก่อน แล้วจึงเก็บวัตร ที่ปฏิบัติเช่นนี้เพราะตามกฎกติกาของรัตติเขต คือ มานัตตจาริกสิกษุต้องบอกวัตรแก่ปกติตตสิกษุทุกรูปทุกวัน ดังนั้น เมื่อเป็นวันใหม่แล้ว ก่อนเก็บวัตรก็บอกเสียเลย เพราะอาจมีปกติตตสิกษุบางรูปท่าน ต้องจากไป และไม่กลับมาอีกในวันนั้นถ้าเก็บวัตรโดยมิได้บอกวัตร เมื่อประสงค์จะสมานวัตรต่อ ย่อมหมดโอกาสที่จะบอกวัตรแก่ปกติตตสิกษุผู้จากไป ย่อมเป็นรัตติเขตโดยแท้ เป็นอาบัติทุกกฎ เพราะวัดตเขตด้วย (วันเสียแต่ว่าปกติตตสิกษุรูปนั้นจากไปเสียก่อนได้อรุณ จึงไม่จำเป็นต้องบอกวัตร ซ้ำอีก) ส่วนอื่น ๆ อธิบายเหมือนรัตติเขตของปริวาส

(๔) อุเน คณะ จรณะ แปลว่า การประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร้อม คือจะต้องอยู่ ประพฤติมานัตในวัด หรือนอกวัดที่มีปกติตตสิกษุอย่างน้อย ๔ รูปขึ้นไปจึงจะใช้ได้ ถ้าน้อยกว่า ๔ รูป ถือว่าไม่ครบองค์สงฆ์ เป็นอันใช้ไม่ได้ การบอกวัตรนั้น ไม่จำเป็นต้องบอกวัตรซ้ำอีก ถ้าปกติตตสิกษุรูป นั้นได้รับการบอกวัตรแล้วในวันนั้น ถึงแม้ว่าในวันนั้นท่านมีกิจจะต้องออกไปจากวัด และเข้ามาในวัด อีกหลายครั้งก็ตาม (ถ้าเก็บวัตรไว้แล้วประสงค์จะประพฤติวัตรต่อ ก็ให้สมานและบอกวัตรใหม่แก่ ปกติตตตสิกษุทุกรูปในวัดนั้น และบอกวัตรแก่อาคันตุกสิกษุด้วย) และไม่ควรถาวันัยกรรมกับ นานาสังวาสสิกษุ (ต่างนิกายกัน) ถึงแม้จะไม่บอกวัตรแก่นานาสังวาสสิกษุเหล่านั้นย่อมไม่เป็นรัตติเขต

อาวาสที่ควรแก่การอยู่ปริวาส - มานัต

^{๓๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๙๒/๑๘๕.

^{๓๑} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อากาศโร, คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ, หน้า ๑๐.

เลททุบาท^{๓๒} คือ ระยะที่เกิดจากการขวางก้อนดินขนาดเหมาะสมมือของคนหนุ่ม (ประมาณ ๕๐ เมตร) เขตอยู่ปริวาสภายในวัด ให้คิดเท่าเขตจำพรรษาของภิกษุในวัดนั้น (จะแบ่งเป็น ๒ ส่วนไม่ได้)

ปริวาส และ มานัต ควรอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุไม่มากเกินไป และไม่ใช่อาวาสที่มีภิกษุเข้าออกไปมาบ่อย ๆ ซึ่งยากแก่การที่จะบอกวัตรได้ทั่วถึง ควรอยู่ในอาวาสที่มีปกติตติกษุอย่างน้อย ๑ รูป มานัต ควรอยู่ในอาวาสที่มีปกติตติกษุครบองค์สงฆ์อย่างน้อย ๔ รูป

ลักษณะสงฆ์ผู้ทำกรรม^{๓๓}

คณะ หรือ บุคคล ทำกรรม คือ ให้ปริวาสได้ ให้มานัตไม่สำเร็จ สงฆ์จตุรรรค (๔ รูป) ปัญจวรรค (๕ รูป) , ทสวรรค (๑๐ รูป) , วิสตีวรรค (๒๐ รูป) ทำปริวาสและมานัตได้ สงฆ์วิสตีวรรค (๒๐ รูปขึ้นไป) จำพวกเดียวเท่านั้น จึงทำอัพทานกรรมได้

กำหนดวันที่อยู่ปริวาส

อัปปฏิจฉันนปริวาส สำหรับนักบวชเปลือยอยู่ ๔ เดือนก่อนอุปสมบท
 อัปปฏิจฉันนปริวาส ภิกษุไม่ต้องอยู่ปริวาส ให้ประพฤติมานัต ๖ ราตรีได้เลย
 ปฏิจฉันนปริวาส อยู่เท่ากับวันที่ปิดแล้ว จึงขอมานัต
 โอชานสโมชานปริวาส เริ่มนับใหม่เท่ากับวันที่ปิดไว้แต่เดิม ยกเลิกของเดิมเสีย
 อัคชสโมชานปริวาส อยู่เท่ากับวันที่ปิดไว้สูงสุดของอาบัติตัวหนึ่งในหลาย ๆ ตัวที่ต้อง
 มิสสกสโมชานปริวาส ต้องอาบัติหลายตัว หลายวัน อยู่เท่ากับวันที่ปิดไว้มากที่สุด ต่าง
 กับอัคชสโมชาน เพียงคำขอ คำสวดเท่านั้น
 จุฬสุทนต์ปริวาส อยู่เท่ากับวันที่คิดว่าจะบริสุทธิ์
 มหาสุทนต์ปริวาส อยู่เท่ากับวันที่บวชมา หรือวันที่นึกได้เป็นต้นมา
 การอยู่ปริวาส โบราณถือว่า ควรอยู่ไม่เกิน ๑๕ วันเท่านั้น เพราะภิกษุปิดอาบัติอย่างมาก
 ไม่เกิน ๑๕ วัน ต้องแสดงอาบัติในวันอุโบสถอยู่แล้วในทุกกึ่งเดือน การแสดงนั้นถือว่าไม่ได้ปิดอาบัติ

กำหนดวันอยู่ประพฤติมานัต

เนื่องจากมานัตมีคำจำกัดว่า “ฉารัตตัง” คือ “๖ ราตรี” ฉะนั้น การประพฤติมานัตจึง กำหนด ๖ ราตรี เป็นอย่างต่ำ จะน้อยกว่า ๖ ราตรีไม่ได้แต่จะมากกว่าเท่าไรก็ได้หากมีรัตติเขตอยู่ด้วย

^{๓๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๑๒/๒๙๓.

^{๓๓} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อากาศโร, คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ, หน้า ๑๑.

๒.๓ ความเป็นมาของปริวาสกรรม

สมัยนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวันใกล้นครสาวัตถี พระเสวยสกะ^{๓๔} เกิดความกระสัน อยากรู้จัก จนมีร่างกายผ่ายผอม พระอุทายีมาพบเข้าทราบเรื่องแล้วจึงแนะนำให้ พระเสวยสกะฉันอาหาร นอน และสร่งน้ำให้สบาย ถ้าเกิดความใคร่ขึ้นมา ก็ให้ใช้มือปล่อยสูกิจออกมา เสีย เพราะพระอุทายีก็ปฏิบัติเช่นนั้นอยู่เป็นประจำ พระเสวยสกะก็ปฏิบัติตามก็ปรากฏว่าสบายขึ้น พระพุทธองค์ทราบข่าวทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท ได้ทรงตำหนิพระเสวยสกะโดยประการต่างๆ ทรงแสดงโทษแห่งความชั่วทั้งหลาย มีความเป็นผู้เลี้ยงยากเป็นต้น และทรงแสดงคุณของคุณธรรมทั้งหลาย มีความเป็นผู้เลี้ยงง่ายเป็นต้น และทรงบัญญัติสิกขาบทด้วยทรงเห็นอำนาจประโยชน์หลายประการ ภิกษุจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน เป็นสังฆาภิเสส เว้นแต่ฝน^{๓๕} เพราะเป็นอัปโพหาริก จะว่ามีก็เหมือนไม่มี เป็นต้น ปริวาสกถา ว่าด้วยเรื่องปริวาส ปริวาสและมานัต ท่านกล่าวไว้โดยอเนกประการ ในบาลี โดยนัยว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากระนั้น สงฆ์จงให้ปริวาสวันหนึ่ง เพื่ออาบัติตัวหนึ่งซึ่งปิดไว้วันเดียว ชื่อสัญญาเจตนิกาสุกวิสัทธิฏฐิแก่ภิกษุอุทายี” เป็นต้น เพราะวินัยฉัยที่ท่านกล่าวไว้ ในอาคตสถาน แห่งปริวาสและมานัตนั้น ๆ จะพิสดารเกินไปเหมือนบาลีและเป็นวินัยฉัยที่ใคร ๆ ไม่อาจกำหนดได้โดยง่าย ผู้วิจัยจึงได้นำปริวาสและมานัตนั้นมาแสดงไว้ในที่นี้ มีประเด็นสำคัญพอสรุปได้คือ

๒.๓.๑ ชื่อว่า ปริวาส ที่ท่านประสงคิในบาลีนี้ มี ๓ อย่าง ได้แก่

- ๑) ปฏิจฉันนปริวาส
- ๒) สโมธานปริวาส
- ๓) สุทฉันตปริวาส

บรรดาปริวาส ๓ อย่าง ปฏิจฉันนปริวาส สงฆ์พึงให้เพื่ออาบัติตามที่ปิดไว้ก่อน จริงอยู่ อาบัติของภิกษุบางรูปปิดไว้วันเดียวเหมือนอาบัตินี้ของพระอุทายีเถระ ของบางรูปปิดไว้ ๒ วันเป็นต้น เหมือนอาบัติของพระอุทายีเถระนั่นเองที่จะมาข้างหน้า ของบางรูปมีอาบัติตัวเดียวเหมือนอาบัตินี้ ของบางรูปมีอาบัติ ๒ ตัว ๓ ตัว หรือยิ่งกว่านั้นเหมือนที่จะมาข้างหน้า เพราะเหตุนี้ สงฆ์เมื่อจะให้ ปฏิจฉันนปริวาส พึงทราบว่าเป็นอาบัติที่ปิดไว้เป็นอันดับแรกก่อน

ชื่อว่าอาบัตินี้ เป็นอันปิดด้วยอาการ ๑๐ อย่าง ในการปิดอาบัตินั้นมีมาติกา ดังนี้

- ๑ - ๒ เป็นอาบัติและรู้ว่าเป็นอาบัติ
- ๓ - ๔ เป็นปกตัตตภิกษุและรู้ว่าเป็นปกตัตตภิกษุ
- ๕ - ๖ เป็นผู้ไม่มีอันตรายและรู้ว่าเป็นผู้ไม่มีอันตราย

^{๓๔} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔/๒๔๙.

^{๓๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๖/๒๕๒.

๗ - ๘ เป็นผู้อาจและรู้ว่าเป็นผู้อาจ

๙ - ๑๐ เป็นผู้ต้องการจะปิดและปิดเอาไว้^{๓๖}

๒.๓.๒ วิธีการเข้าอยู่ปริวาสกรรม

ควรหาสถานที่ ที่เหมาะสม และควรพิจารณาสัปปายะ คือ สิ่งที่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เหมาะสมอันเกื้อกูลในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย สัปปายะมี ๗ ประการ คือ อवासสัปปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ โครจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสมดี ภัตตสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น ไม่พูดคุยเรื่องตริจฉานกถา ๒๘ อย่าง แต่พูดคุยเล่าขานกันแต่ใน กถาวัตถุ ๑๐ บุคคลสัปปายะ บุคคลที่ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญา เป็นที่ปรึกษา โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันทะสัปปายะ อุดมสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน อิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม รวมความว่า สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม เรียกว่า สัปปายะ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติทางจิต เรียกว่า อสัปปายะ^{๓๗}

(๑) ควรศึกษาเรื่องราวอดีตโทษของปริวาสและของมานัต ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และชัดเจนเสียก่อน จะได้ไม่ประพฤติดผิดพลาดจนเกิดการเสียหายได้ เรื่องอดีตโทษนี้จัดเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ต่อการอยู่ปริวาสและประพฤติมานัต ท่านอาจสำคัญผิดคิดว่าได้ประพฤติวัตรจนครบกำหนดแล้ว แต่ถ้าบางราตรีเป็นอดีตโทษแล้วท่านไม่รู้ แล้วไปขออภัยกับสงฆ์อภัยมานัตนั้นย่อมใช้ไม่ได้ เป็นสังฆกรรมวิบัติเป็นโมฆะ ท่านยอมติดอยู่ในสังฆกรรมอันวิบัตินั้น และติดอยู่ในอาบัติด้วย ซึ่งเป็นโทษมากกว่าเดิมเสียอีก

(๒) สถานที่หรือวัดที่จะเข้าอยู่ปริวาสนั้นควรเลือกให้ห่างไกลจากทางโคจรของภิกษุ โดยทั่วไปหรือไกลจากถนนใหญ่อย่างน้อย ๒ เลขฑุบาท ทั้งนี้เพื่อป้องกันอดีตโทษ

(๓) สถานที่หรือวัดที่จะใช้สำหรับเข้าอยู่ปริวาสนั้น ต้องไม่ลำบากในเรื่องอาหารบิณฑบาต

(๔) ควรมีภิกษุผู้รู้พระวินัยเป็นอย่างดี และเป็นพระเถระที่เป็นที่ปรึกษาได้อยู่ร่วมในสถานที่หรือวัดนั้นด้วย จนกว่าจะเสร็จสิ้นการทำสังฆกรรม

(๕) กรรมวาจาจารย์ ต้องสวดให้ชัดถ้อยชัดคำ ไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่สวดเร็วและเร็วจนเกินไปเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมากอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งไม่ควรทำให้ผิดพลาดเป็นอันขาด โดยเฉพาะฉายาของพระที่มาขอปริวาสกรรม เพราะเมื่อกรรมวาจาวิบัติก็ส่งผลให้สังฆกรรมวิบัติด้วย ภิกษุนั้นยอมติด

^{๓๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๓/๑๐๒/๓๔๒.

^{๓๗} พระปลัดบัญญัติ สุจิตโต (รอดตุ้ม), “ศึกษาสัปปายะ ๗ เพื่อการบรรลุธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

อยู่ในสังฆกรรมและติดอยู่ในอาบัตินั้นด้วย เมื่ออัphanไม่เป็นอัphan (เนื่องจากกรรมวาจาวิบัติ) และภิกษุที่ขออัphanกับสงฆ์นั้นสำคัญผิดว่าตนเองบริสุทธิ์แล้ว จึงไปนั่งหัตถบาท เพื่ออัphanภิกษุรูปอื่น ๆ อีกรักส่งผลให้เกิดสังฆกรรมวิบัติเป็นลูกโซ่ การอัphanภิกษุรูปอื่น ๆ นั้นยอมใช้ไม่ได้ทั้งหมด ดังนั้น ผู้เป็นกรรมวาจาจารย์จึงควรระมัดระวังไว้เป็นกรณีพิเศษ ไม่ควรรีบร้อนจนลืมความถูกต้อง

(๖) ในขณะที่กำลังประพาศวัตรก็ดี หรือในขณะที่เก็บวัตรแล้วก็ดีต้องอาบัติสังฆทิเสสอีกให้รับแจ้งพระกตัตตอาจารย์โดยทันที ไม่ควรปกปิดไว้ เพราะจะทำให้การแก้ไขทำได้ยากและใช้เวลานาน ภิกษุใดที่มีได้ต้องอันตราบัติ ก็ไม่ควรเข้ามาละยะ ปฏิกัสนา เพราะถ้าพลาดพลั้งไปแล้วอาจแก้ไขได้โดยยาก

(๗) สถานที่ใดหรือวัดใดก็ตาม จัดให้ภิกษุเข้าอยู่ปริวาสในเชิงพาณิชย์ ท่านไม่ควรเข้าไปร่วมในสังฆกรรมนั้น เพราะผิดวัตถุประสงค์ และผิดหลักพระวินัยด้วย วัตถุประสงค์ของการเข้าอยู่ปริวาสมีเพียงประการเดียวเท่านั้น คือ เพื่อชำระศีลให้หมดจรดจากอาบัติ

(๘) ในการประพาศข้อวัตรของปริวาสและมานัต ถ้ากล่าวโดยวิธีปฏิบัติมี ๒ แบบ คือ แบบอุกฤษฏ์และแบบธรรมดา เช่น ปาวิวาสสิกภิกษุบางรูปไม่ยอมเข้าชายคาร่วมกับภิกษุรูปอื่นเลย อย่างนี้ถือว่าเป็นการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ แต่ปาวิวาสสิกภิกษุบางรูปเข้าอยู่ในชายคาเดียวกับภิกษุอื่น เพียงแต่ไม่ยอมเอนกายนอนร่วม เช่นนี้เป็นกรปฏิบัติแบบธรรมดาใช้ได้ทั้ง ๒ แบบแล้วแต่จะเลือกเอาเปรียบเสมือนภิกษุ ๒ รูป รูปแรกฉันทวันละ ๑ มื้อ ภิกษุรูปที่ ๒ ฉันทวันละ ๒ มื้อ ถือว่าใช้ได้ทั้ง ๒ รูป เป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด หรือ การอยู่ปริวาสแบบไม่เก็บวัตร เป็นการอยู่แบบอุกฤษฏ์และการอยู่ปริวาสแบบเก็บวัตรเป็นการอยู่แบบธรรมดา ถือว่าใช้ได้ทั้ง ๒ กรณี

(๙) ไม่ควรด่วนรับเก็บวัตร ควรรอจนกว่าจะได้อรุณที่ ๓ เสียก่อน^{๓๘} หรือดูนาฬิกาเปรียบเทียบกับแสงแดด ดังนั้น จึงควรรอจนกว่าจะชัดแจ้งเสียก่อน จะได้ไม่เกิดข้อสงสัยใด ๆ

(๑๐) การจัดสถานที่ปริวาส ควรจัดในที่อันเหมาะสม ไม่ใกล้ ไม่ไกล จากหมู่บ้านนัก เป็นที่สงัดถ้าเป็นวัดก็ควรจะเป็นวัดที่ห่างไกลจากหมู่บ้าน และภิกษุน้อยรูปแต่ครบองค์สงฆ์ ถ้าเป็นป่าหรือทุ่งนา ก็ควรให้ห่างไกลจากหมู่บ้านเช่นเดียวกัน และควรให้ห่างไกลทาง อันเป็นที่สัญจรผ่านไปมาของชุมชน หรือของอาคันตุกภิกษุ จากเขตบริเวณปริวาสถึงทางผ่านไปมาให้ห่างไกลเกินกว่า ๒ ชั่วโมงชุกฤกษ์ หรือถ้าใกล้กว่านั้นก็ควรจัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลอาคันตุกภิกษุที่จะผ่านไปมา และเมื่ออาคันตุกภิกษุมาก็ขออนุญาตท่านไป เพื่อให้ปาวิวาสสิกภิกษุได้บอกวัตรทุกครั้ง ๆ ภายในบริเวณสถานที่ปริวาสนั้นไม่ควรจัดให้มีเนื้อที่กว้างขวางนัก เพราะจะเป็นการลำบากในการปกครองของพระวินัยธรหรือกตัตตภิกษุ ๆ วิธีการจัดสถานที่ สำหรับปกตัตตภิกษุให้อยู่ในจุดศูนย์กลางของบริเวณสถานที่ปริวาส จากจุดศูนย์กลางถึงเขตรอบนอกบริเวณให้มีเส้นรัศมียาว ๒ ชั่วโมงชุกฤกษ์ โดยรอบที่อยู่ของปาวิวาสสิกภิกษุ

^{๓๘} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อากาศโร, คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ, หน้า ๔.

นั้นอย่าให้ห่างจากที่อยู่ของปกติตตภิกษุเกินกว่า ๒ ชั่วโมง หากสถานที่กว้างนัก ก็ควรจัดให้ปกติตตภิกษุอยู่คุ้มครองดูแลหลายแห่ง แต่ละแห่งครองคัมภีร์ที่อยู่ของปาวีสภิกษุจัดเป็นปรกหรือกลดก็ได้ แต่อย่าจัดให้อยู่รวมปรก หรือกลดเดียวกันกับที่อยู่ของปกติตตภิกษุให้ห่างไกลจากที่อยู่ของปาวีสภิกษุเกิน ๑๒ ศอก และให้พื้นที่สูงกว่าที่อยู่ของปาวีสภิกษุ จุดศูนย์กลางของบริเวณปาวีสภิกษุ ให้จัดเป็นลานประชุม ๒ แผนก คือสำหรับปกติตตภิกษุและปาวีสภิกษุ ถ้ามีหลังคาอย่าให้หลังคาติดกัน ถ้ายกพื้นให้ยกพื้นสำหรับปกติตตภิกษุสูงกว่า และจัดที่บูชาพระไว้ ที่ประชุมของปกติตตภิกษุ ด้านหน้าลานประชุมนั้นจะปักเสาธงไว้เพื่อเป็นที่นัดหมายรวมกันก่อนที่เข้าห้องประชุม

(๑๑) สัญญาณเครื่องนัดหมายประชุมหรือเลิกประชุม ได้กำหนดเวลาเป็นที่แน่นอน มีห้องหรือระฆังเป็นสัญญาณนัดหมาย มีนาฬิกาบอกเวลาตั้งไว้ที่ประชุมนั้น กติกาต่าง ๆ ควรชี้แจงให้ทราบรายละเอียดโดยทั่วกัน ห้องน้ำ ห้องส้วม ควรจัดไว้เพื่อปาวีสภิกษุแผนกหนึ่ง อย่าให้ปะปนกันกับปกติตตภิกษุ

(๑๒) สถานที่ประชุมจัดให้ปาวีสภิกษุนั่งตามลำดับพรรษา ให้มีผ้าสีทึบเป็นของตนเอง และให้นำอาสนะมาทุกครั้งเพื่อปูนั่ง เพื่อป้องกันการนั่งรวมอาสนะเดียวกัน

การเข้าอยู่ปริวาสกรรมของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นการชำระศีลในส่วนที่เป็นครุภาพดีที่พอแก้ไขได้ทำความบกพร่องของศีลให้มีความสมบูรณ์ขึ้นมีขั้นตอนและวิธีการเข้าอยู่ คือ ขั้นตอนและวิธีการก่อนเข้าอยู่ ขั้นตอนละวิธีการขณะเข้าอยู่ ขั้นตอนและวิธีการหลังเข้าอยู่ กิจกรรมการเข้าอยู่ปริวาสกรรมเช่น การฟังธรรม การนั่งสมาธิ เดินจงกรม การบอแก้วตร การเก็บแก้วตร เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการปฏิบัติในแต่ละสำนักมีความแตกต่างกัน โดยยึดถือตามธรรมเนียมในแต่ละท้องถิ่น ตามรูปแบบของคณะครูบาอาจารย์ที่ได้นำปฏิบัติสืบ ๆ กันมา แต่ไม่ว่าการเข้าอยู่ปริวาสกรรมจะมีรูปแบบการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม ก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือเพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีลและเพื่อความผ่องใสแห่งจิต^{๓๙}

๒.๔ สาเหตุของการอยู่ปริวาสกรรม

เพราะสิกขาของภิกษุ^{๔๐}มี ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ความสำรวมกาย วาจา ให้เรียบร้อย ชื่อว่า ศีล ความรักษาใจมั่น ชื่อว่า สมาธิ ความรอบรู้ในกองสังขาร ชื่อว่า ปัญญาฯ ถ้าภิกษุ

^{๓๙} พระภานุพงศ์ อนุตตโร (โคตรศรีกุล), “ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษาวัดสระพังทอง จังหวัดนครพนม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๔๐} อภ.ย. (ไทย) ๓๙/๕๑๖/๓๘๙.

ต้องอาบัติ คือ ทุศีล แล้วใจย่อมเศร้าหมองและเกิดความสงสัยว่าภิกษุจะแก้ไขอย่างไร จึงมีกฎระเบียบวางไว้ดังนี้ อาบัติ คือ โทษที่เกิดเพราะความละเมิดพุทธบัญญัติ

๒.๔.๑ เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส^{๔๑} ข้อใดข้อหนึ่ง หรือทั้ง ๑๓ ข้อต้องอยู่กรรมจึงจะพ้นได้ คือ

- ๑) ภิกษุแกล้งทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน ต้องสังฆาทิเสส
  - ๒) ภิกษุมีความกำหนัดอยู่ จับต้องกายหญิง ต้องสังฆาทิเสส
  - ๓) ภิกษุมีความกำหนัดอยู่ พุดเกี่ยวหญิง ต้องสังฆาทิเสส
  - ๔) ภิกษุมีความกำหนัดอยู่ พุดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ต้องสังฆาทิเสส
  - ๕) ภิกษุชักสือให้ชายหญิง เป็นผิวเมียกัน ต้องสังฆาทิเสส
  - ๖) ภิกษุสร้างภูกู๊วที่ต้องก่อและโบกด้วยปูนหรือดิน ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของ จำเพาะเป็นที่อยู่ของตน ต้องทำให้ได้ประมาณโดยยาวเพียง ๑๒ คืบพระสุคต โดยกว้างเพียง ๗ คืบวัดด้านในและต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ถ้าไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้ก็ตีทำให้เกินประมาณก็ดี ต้องสังฆาทิเสส
  - ๗) ถ้าที่อยู่ซึ่งจะสร้างขึ้นนั้น มีทายกเป็นเจ้าของ ทำให้เกินประมาณนั้นได้ แต่ต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ถ้าไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ต้องสังฆาทิเสส
  - ๘) ภิกษุโกรธเคือง แกล้งโจทภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ต้องสังฆาทิเสส
  - ๙) ภิกษุโกรธเคือง แกล้งหาเลศโจทภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิก ต้องสังฆาทิเสส
  - ๑๐) ภิกษุปากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส
  - ๑๑) ภิกษุประพฤติดตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส
  - ๑๒) ภิกษุว่ายากสอนยาก ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส
  - ๑๓) ภิกษุประทุษร้ายตระกูล คือประจบคฤหัสถ์ สงฆ์ไล่เสียจากวัด กลับว่าตีเตียนสงฆ์ ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส^{๔๒}
- (๑) ภิกษุแกล้งทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน ต้องสังฆาทิเสส ข้อที่ ๑ สุกกวิสสุตฐิติสิกขาบท
 วัฒนธรรม พุทธธรรม สุกกวิสสุตฐิติสิกขาบท^{๔๓}

^{๔๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๖/๒๔๙-๒๕๒.

^{๔๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **นวโกวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) หน้า ๓.

^{๔๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๓๔/๑.

ท่านพระอุทายีเห็นท่านพระเสยยสกะชูปดมอม หมองคล้ำ ชีตเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง จึงได้กล่าวกับท่านว่า “คุณเสยยสกะ ทำไม คุณจึงชูปดมอม หมองคล้ำ ชีตเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งเล่า คงไม่ยินดีที่จะประพฤติพรหมจรรย์กระมัง”

ท่านพระเสยยสกะรับว่าเป็นอย่างนั้น^{๔๔}

พระอุทายี เป็นชื่อของพระเถระนี้ชื่อว่าลาหุทายีเป็นอุปัชฌาย์ของพระเสยยสกะ บอกพระเสยยสกะว่า จงใช้มือพยายามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน (ตทา หตถเณน อุปกุกมิตวา อสุจิ โมเจติ) ความว่า ในการนั้นจงใช้มือพยายามปล่อยน้ำอสุจิ จริงอยู่เมื่อทำอย่างนี้ ความที่จิตแน่วแนวก็กัมมีแก่ท่าน พระอุปัชฌาย์พร่ำสอนเสยยสกะนั้นอย่างนี้ เหมือนคนโง่สอนคนโง่ สัตว์สอนสัตว์^{๔๕}

ถ้าเป็นความฝันนั้นมีเจตนา (อตถิ เจตถ เจตนา อุปลพถติ) ความว่า ในความฝันนี้ เจตนายินดีในความฝันมีอยู่ คือหาได้อยู่ ภิกษุทั้งหลาย เจตยานั้นมีอยู่ แต่ไม่ควรกล่าวว่ามี (อตถเสสา ภิกษเว เจตนา, สา จ โข อพโพหาริกา) ไม่จัดเป็นองค์แห่งอาบัติ เพราะเกิดขึ้นในฐานอันเหลือวิสัย พระผู้มีพระภาคครั้งทรงแสดงว่าเจตนาในความฝันเป็นอัพโพหาริก จึงทรงบัญญัติสิกขาบทพร้อมด้วยอนุบัญญัติว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงสวดสิกขาบทนี้ อย่างนี้ว่า “ภิกษุจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเป็นสังฆาทีเสส เว้นแต่ฝัน”^{๔๖}

(๒) กายสังสัคคสิกขาบทวันณนา พรรณนากายสังสัคคสิกขาบท^{๔๗}

ความว่า เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ นางพราหมณีจึงบอกกับพราหมณ์นั้น (เอวี่ วุตเต สา พราหมณี ตั พราหมณิ เอตทโวจ) เมื่อพราหมณ์นั้นกล่าวสรรเสริญอย่างนี้ นางพราหมณี กำหนดว่า “พราหมณ์นี้มีความเลื่อมใส เห็นจะอยากบวช” เมื่อจะเปิดเผยความบัดสีบัดเถลิงของตนที่น่าจะปกปิดไว้นั้นมุ่งกำจัดศรัทธาของพราหมณ์นั้นอย่างเดียวจึงกล่าวว่า “ พระอุทายีนั่นจะมีอัยยาคัย กว้างขวางที่ไหนกัน” (ขณะนั้นท่านอุทายีเดินไปเปิดปิดหน้าต่างบางตอน เวียนรอบห้องแล้วย้อนมาข้างหลัง ได้จับต้องอวัยวะน้อยใหญ่ของนางพราหมณี)^{๔๘} เป็นต้น พระอุทายีถูกราคะครอบงำ (โอดิตณโณ) ความว่า ผู้ถูกราคะที่เกิดขึ้นภายในครอบงำ จับต้องถูกต้อง กายนางพราหมณี ถูกต้อง (กายสัสคัคคสมาปชฺเชย) ^{๔๙} ความว่า ถึงการสัมผัสกายมีการจับมือเป็นต้น คือความเคล้าคลึงกาย เพราะกายสังสัคคคะของภิกษุผู้เคล้าคลึงกายนี้ โดยใจความเป็นอัชฌาจาร คือความประพฤติล้ำแดนความร่วมมือ

^{๔๔} วิมหา. (ไทย) ๑/๒๓๔/๒๔๙.

^{๔๕} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/๒๓๔/๒.

^{๔๖} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/๒๓๖/๓.

^{๔๗} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/๒๖๙/๒๒.

^{๔๘} วิมหา. (ไทย) ๑/๒๖๙/๒๙๑.

^{๔๙} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/๒๗๑/๒๔.

ด้วยความกำหนด ฉะนั้นเมื่อจะแสดงเนื้อความแห่งบทนั้นโดยย่อ ท่านจึงกล่าวบทภาชนะว่า “กล่าวถึงความประพาสล่องเกิน”

คำว่า แชมมณี (มณีมิสุสา)^{๕๐} ได้แก่ ช่องที่ปนกับมณีที่ร้อยด้าย จริงอยู่บรรดาช่องเหล่านี้ เมื่อภิกษุจับช่องชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้องอาบัติสังฆาทิเสสทั้งนั้น เมื่อภิกษุพูดว่า “ข้าพเจ้าจับช่องที่เจือปนกัน” ย่อมไม่พ้น ในคำนี้ แม้เส้นผมท่านก็ถือเอาด้วยศัพท์ว่า เวณี เพราะฉะนั้น ภิกษุจับผมแม้เพียงเส้นเดียวย่อมต้องอาบัติแน่ เพราะการจับมือ การจับช่องผม หรือการลูบคลำอวัยวะที่เหลือแม้ทั้งหมดนั้น โดยประเภท มี ๑๒ อย่าง เพราะฉะนั้น เมื่อจะแสดงความต่างกันนั้น ท่านจึงกล่าวบทภาชนะแห่งบทว่า หัตถักคาหะเป็นต้นนั้นไว้ โดยนัยว่า “จับต้อง ลูบคลำ” เป็นต้น

(๓) ทุฎฐุลลวจาสิกขาปทวินยนา พรรณนาทุฎฐุลลวจาสิกขาปท^{๕๑}

ด้วยคำว่า หญิงที่รู้เตยงสา สามารถรับรู้ถ้อยคำสุภาสิต ทุพภาสิต คำหยาบ และคำสุภาพ ท่านแสดงว่า “หญิงผู้ฉลาดสามารถรับรู้ถ้อยคำที่มีประโยชน์และไร้ประโยชน์ ถ้อยคำที่เกี่ยวข้องด้วยอสังกรรมและสังกรรมนี้ ประสงค์เอาในสิกขาบทนี้ ส่วนหญิงที่โง่เขลาเป็นใบ้ เงอะงะแม้เป็นผู้ใหญ่ผู้มีได้ประสงค์เอาในสิกขาบทนี้”

คำว่า พุดเกี้ยว (โอภาเสย)^{๕๒} ความว่า พุดเคาะ คือพูดคำพาดพิงอสังกรรม ต่าง ๆ นานา โดยใจความเป็นอชฌาจาร คือความประพาสล่องขอบเขตความสำรวมด้วยอำนาจระคะ ฉะนั้นเมื่อจะแสดงเนื้อความนั้นท่านจึงกล่าววาทว่า “เรียกความประพาสล่องเกินว่า พุดเกี้ยว” (และท่านได้พาหญิงเหล่านั้นชมวิหาร พุดชมบ้าง พุดติบ้าง ขอบ้าง อ่อนวอนบ้าง ถามบ้าง ถามซ้ำบ้าง บอกร้าง สอนบ้าง ด่าบ้าง พาดพิงทวารหนักทวารเบาของหญิงเหล่านั้น)^{๕๓} แม้ในการพูดขอว่า จงให้แก่เรา ด้วยคำพูดเพียงเท่านี้ อาบัติยังไม่ถึงที่สุดแต่เมื่อภิกษุพูดเชื่อมโยงกับเมถุนอย่างนี้ว่า “จงให้เมถุนธรรม” เท่านั้น ย่อมต้องอาบัติสังฆาทิเสส

(๔) อตตคามปาริจริยสิกขาปทวินยนา พรรณนาอตตคามปาริจริยสิกขาปท^{๕๔}

คำว่า พระที่ใกล้ชิดตระกูล (กฺลุปโก) ได้แก่ ผู้เข้าไปใกล้ชิดตระกูล คือ ผู้ชวนชวายเป็นนิตยในการเข้าไปหาตระกูลเพื่อปัจจัย ๔ คำว่า หญิงใดบำเรอ ฯลฯ นั้นเป็นการบำเรอชั้นยอด (เอตทคคฺ ๗เปฯ ปริจเรย)^{๕๕} ความว่า หญิงใดพึงบำเรอผู้ประพาสพรหมจรรย์มีศีลมีกัลยาณธรรม เช่นเราด้วยธรรมนี้ ชื่อว่าการบำเรอของหญิงนั้นผู้บำเรอคนเช่นเราอย่างนี้ การบำเรอนี้เป็นยอดการบำเรอ

^{๕๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๖๙/๒๕.

^{๕๑} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๘๓/๔๐.

^{๕๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๘๓/๔๑.

^{๕๓} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๘๓/๓๑๕.

^{๕๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๙๐/๔๖.

^{๕๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๙๑/๔๙.

คำว่า ด้วยคำที่พาดพิงเมณ เป็นสังฆาภิเสส (เมณูปสัทธิเตน สังฆาภิเสโส)^{๕๖} ความว่า ภิกษุใดเมื่อกล่าวคุณแห่งการบำเรอความใคร่ของตนอย่างนี้ พึงกล่าวด้วยคำพาดพิงถึงจริง ๆ คือที่เกี่ยวกับเมณูแท้ ๆ ภิกษุนั้นต้องอาบัติสังฆาภิเสส คำว่า เป็นหญิง (อตถิ จ โหติ) เป็นต้น มีนัยดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นนั่นเอง ในสิกขาบทนี้พระอุทายิเถระเป็นต้นบัญญัติ ท่านจึงไม่ต้องอาบัติ

(๕) สัจจจริตตสิกขาปทวิถณนา พรรณนาสัจจจริตตสิกขาบท^{๕๗}

คำว่า ชักสื้อให้อยู่ร่วมกัน (สจจจริตต สสมาขุเซย)^{๕๘} ความว่า ถึงภาวะคือการชักสื้อ เพราะภิกษุผู้ถึงภาวะคือการชักสื้อถูกใคร ๆ ส่งไป จำเป็นต้องไปในที่บางแห่ง หญิงและชายที่ท่านประสงค์เอาในสิกขาบทนี้ ตามบาลีว่า “ของชายแก่หญิง” เป็นต้นข้างหน้า ฉะนั้น เพื่อจะแสดงเนื้อความนั้นท่านจึงกล่าวบททภาชนะ “ของชายแก่หญิง” เป็นต้นข้างหน้า ฉะนั้น เพื่อจะแสดงเนื้อความนั้นท่านจึงกล่าวบททภาชนะแห่งคำนั้นไว้อย่างนี้ว่า “ภิกษุที่หญิงส่งไปหาชาย หรือผู้ที่ชายส่งไปหาหญิง”

ในพระบาลีนี้ว่า ความประสงค์ของชายแก่หญิงก็ดี ความประสงค์ของหญิงแก่ชายก็ดี (อตถิยา วา ปุริสมตี, ปุริสสสุ วา อิตถิมตี)^{๕๙} พึงเห็นบาลีที่เหลือว่า พึงบอก เพราะเหตุนี้ ในบททภาชนะแห่งบาลี นั้นท่านจึงกล่าวว่า “บอกความประสงค์ของชายแก่หญิง บอกความประสงค์ของหญิงแก่ชาย”

คำว่า สู่ขอหมั้นหมาย (วาเรยยานิ)^{๖๐} ความว่า การสู่ขอว่า “พวกท่านจงให้เด็กสาววัยรุ่นแก่เด็กหนุ่มของพวกเรา” หรือกำหนดวัน ถุกษ์และยาม ที่ชื่อว่าชาวบ้าน (มนุสสา) ได้แก่ ชาวบ้านที่รู้ว่าพระอุทายิชอบชวนชววยในการชักสื้อนี้

(๖) กุฎิการสิกขาปทวิถณนา พรรณนากุฎิการสิกขาบท^{๖๑}

คำว่าสร้างเป็นของส่วนตัว (อตตุทเทส) ความว่า ตนเป็นที่เจาะจงแห่งกุฎินั้นอย่างนี้ว่า “กุฎินี้เป็นของเรา เพราะฉะนั้น กุฎินั้นจึงชื่อว่าเฉพาะตนเอง กุฎิเฉพาะตนเองนั้น เพราะกุฎิที่มีตนเป็นที่เจาะจง ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ตน ฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงแสดงอรรถปริยาย จึงตรัสว่า “คำว่าสร้างเป็นของส่วนตัวคือ เพื่อประโยชน์แก่ตน”

โดยคิบบพระสุคต (สุคตวิทถิยา) ความว่า ที่ชื่อว่าคิบบพระสุคต คือ ๓ คิบบของคนปาน กลางในปัจจุบันเท่ากับคอกคิบบของช่างไม้ วัดด้านนอกกุฎิ (พาหิริเมน มาเนน)^{๖๒} ได้แก่ ๑๒ คิบบ โดยวัด

^{๕๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๙๐/๔๙.

^{๕๗} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๙๖/๕๐.

^{๕๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๐๑/๕๒.

^{๕๙} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๐๑/๕๓.

^{๖๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๒๙๖/๕๑.

^{๖๑} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๐๑/๕๓.

นอกฝาผนังกุฏิ เมื่อจะวัดไม้พึงถือเอาที่สุดก่อนดินเหนียวเชิง ๆ ที่ตนใส่ไว้ก่อนอื่นทั้งหมดพึงวัดเอาที่สุดก่อนดินที่ผสมแกลบ การฉาบทาปูนขาวข้างบนก่อนดินผสมแกลบเป็นอัฟโพหาริก ถ้าภิกษุไม่มีความต้องการก่อนดินผสมแกลบ สร้างให้สำเร็จได้ด้วยก่อนดินเหนียวก้อนเชิง ๆ ก็มี ก่อนดินเหนียวก้อนเชิง ๆ เป็นตัวกำหนด

คำว่า ๗ (สตุต) หมายถึง ๗ คืบพระสุคต วัดด้านใน (อนุตรา)^{๖๓} มีนิตเทศดังนี้ การวัดที่มีในร่วมใน ท่านอธิบายไว้ว่า เมื่อไม่ถือเอาที่สุดฝาด้านนอก วัดที่สุดรวมใน ด้านกว้างมีขนาด ๗ คืบพระสุคต ภิกษุเมื่อจะสร้างกุฏิ เล็กกว่าขนาดก็ตาม มีขนาด ๔-๕ คอกก็ตาม ต้องให้เป็นกุฏิที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้ก่อน เมื่อสร้างกุฏิเกินขนาดในเวลาฉาบเสร็จ ต้องครุกาบัติ

คำว่า ต้องพาภิกษุทั้งหลายไปแสดงพื้นที่ให้ (ภิกษุ อภินตพพา วตุฏฺเฐสนาย)^{๖๔} ความว่า ภิกษุผู้จะสร้างพึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงพื้นที่ให้ในที่ที่ตนประสงค์จะให้สร้างกุฏิ

คำว่า พร้อมกันแล้ว (ปตตกลล)^{๖๕} ความว่า เวลาแห่งการตรวจดู (พื้นที่) นี้ถึงแล้ว เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า มีกาลถึงแล้ว ปัตตกาละก็คือปัตตกัลละ อปโลกนกรรมนี้ถึงจะอปโลกน์ ทำโดยสวดประกาศสมมุติกรรม เพื่อตรวจดูพื้นที่ก็ควรแต่ต่อไปข้างหน้า กรรมการการแสดงพื้นที่ ควรทำด้วยญัตติและอนุสาวนา ตามที่กล่าวแล้ว ไม่ควรอปโลกน์ทำ

จตุกกะ ๓๖ ประการมีอย่างนี้ว่า ภิกษุสร้างกุฏิ (ภิกษุ กุฏิ กโรติ)^{๖๖} เป็นต้น ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงประเภทแห่งอาบัติ บรรดาจตุกกะ ๓๖ ประการนั้นพึงทราบอาบัติที่คละกันด้วยอาบัติทุกกฏ และอาบัติสังฆาติเสสเหล่านี้ คือ ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะกุฏิมีผู้จับจองไว้ ต้องอาบัติทุกกฏเพราะกุฏิไม่มีชานนอก ต้องอาบัติสังฆาติเสสเพราะกุฏิเกินขนาด ต้องอาบัติสังฆาติเสสเพราะสงฆ์ไม่ได้แสดงพื้นที่ให้

(๗) วิหารการสิกขาปทวินณนา พรรณวิหารการสิกขาปท^{๖๗}

คำว่า โฆสิตาราม (โฆสิตาราม)^{๖๘} คือ ได้ทราบว่า อารามนั้นโฆสิตเศรษฐีให้สร้าง แก่พระฉนนะ (ฉนฺนสฺส) ได้แก่พระฉนนะผู้เคยเป็นมหาดเล็กในเวลาที่พระพุทธเจ้าเป็นพระโพธิสัตว์ ท่านโปรดตรวจดูสถานที่สร้างวิหาร (วิหารวตฺถิ ฆนฺเตชานาหิ) ความว่า ท่านผู้เจริญ โปรดทราบสถานที่ประดิษฐานวิหาร ในคำนี้ว่า วิหารวัดตุ ที่ชื่อว่าวิหารไม่ใช่วิหารทั้งสิ้น คืออาวาสแห่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นคหบดีผู้อุปฐากพระฉนนะจึงกล่าวว่า “จักให้สร้างวิหารถวายพระคุณเจ้า”

^{๖๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๔๘-๓๔๙/๗๑.

^{๖๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๔๘-๓๔๙/๗๒.

^{๖๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๔๘-๓๔๙/๗๓.

^{๖๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๕๐/๗๓.

^{๖๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๕๔/๗๗.

^{๖๗} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๖๕/๘๐.

^{๖๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๖๕/๘๑.

คำว่า ใหญ่ (มหลล)^{๖๙} ได้แก่ ความที่วิหารใหญ่กว่ากุฎิที่ขอเองโดยเป็นวิหารมีเจ้าของมี อยู่แก่วิหารนี้ เพราะฉะนั้น วิหารนี้จึงชื่อว่าใหญ่ อีกอย่างหนึ่งเพราะการที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้แล้วสร้างเกิน ขนาดก็ควร ฉะนั้น วิหารนั้นจึงชื่อว่าใหญ่ เพราะเป็นวิหารที่ใหญ่เกินขนาด ซึ่งวิหารใหญ่นั้น เพราะการที่ วิหารเป็นที่กว้างใหญ่เกินขนาดนั้น จะมีได้ก็เพราะเป็นที่มียุเจ้าของฉนั้น

(๘) ปฐมทุฎฐโทสลิกขาปทวินณนา พรรณนาปฐมทุฎฐโทสลิกขาปท^{๗๐}

พระทัฬพะ (ทพโพ) เป็นชื่อของพระเถระนั้น คำว่า มัลลบุตร (มลลปุตฺโต) คือ พระโอรส ของเจ้ามัลละ บรรลุอรหัตผลเมื่ออายุ ๗ ขวบ (ชาติยา สุตตวสุเสน อรหตฺตํ สจฺจิกตฺม)^{๗๑} พระเถระมีอายุ เพียง ๗ ขวบ ได้ความสังเวช บรรพชาแล้วได้บรรลุอรหัตในขณะปลงผมเสร็จ ถูกพระเมตติยะและ พระกุมชกะ (เมตติยกุมชกา)^{๗๒} กล่าวตู่่ว่า เสพเมถุนธรรมกับพระภิกษุณี เมตติยา

คำว่า ปาราชิกไม่มีมูล (อมูลเกน ปาราชิกเกน)^{๗๓} การที่อาบัติปาราชิกไม่มีมูล ท่าน ประสงค์ด้วยอำนาจโจทย ไม่ใช่ด้วยอำนาจจำเลย เพราะฉะนั้นเพื่อจะแสดงเนื้อความนั้น จึงกล่าวไว้ใน บทภาชนะว่า “ที่ชื่อว่าไม่มีมูล คือไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟัง ไม่ได้รังเกียจ ด้วยคำว่า นิกสงสัยเป็นต้นนั้น ท่าน แสดงเนื้อความนี้ว่า อาบัติปาราชิกที่โจทยไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟัง ไม่ได้นิกสงสัยในบุคคลผู้เป็นจำเลย นี้ชื่อว่า ไม่มีมูล เพราะไม่มีมูล กล่าวคือการได้เห็นได้ฟัง และนิกสงสัยเหล่านี้ จำเลยนั้นจะต้องอาบัติปาราชิก หรือไม่ก็ตาม การที่จำเลยต้องหรือไม่ต้องนี้ ไม่เป็นประมาณในสิกขาบทนี้

(๙) ทุตติยทุฎฐโทสลิกขาปทวินณนา พรรณนาทุตติยทุฎฐโทสลิกขาปท^{๗๔}

คำว่า เอาเถิดพวกเราจะสมมุติแพะตัวผู้นี้เป็นพระทัฬพะมัลลบุตร (หนท มยฺ อวฺสุ โอมิ ฌคลกํ ทพฺพํ มลลปุตฺตํ นาม กโรม) ในสิกขาบทก่อน พระเมตติยะและพระกุมชกะเหล่านั้นไม่อาจทำ มโนรถของตนให้สำเร็จได้ ถูกตำหนิคับแค้นใจกล่าวว่า “บัดนี้ จักได้รู้กันล่ะ” จึงเที่ยวหาเรื่องเช่นนั้น อยู่ มาวันหนึ่งได้พบ (แพะ) แล้วพอใจต่างมองดูกันและกันแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “เอาเถิด” พวกเราจะสมมุติ แพะตัวผู้นี้เป็นทัฬพะมัลลบุตร” อธิบายว่า “พวกเราจะต้องชื่อให้แพะเพศผู้อย่างนี้ว่า “แพะตัวนี้ชื่อว่า ทัฬพะมัลลบุตร แม้ในคำว่า ภิกษุณีเมตติยา (เมตติย นาม ภิกษุณี) นี้ ก็นัยนี้

คำว่า ครั้นเห็นภิกษุอีกรูปหนึ่งผู้เป็นนรรณกษัตริย์จึงโจท (อณฺณํ ขตฺตยํ ปสฺสสิตฺวา โจเทติ)^{๗๕} ความว่า ภายหลังโจทยนั้นเห็นภิกษุผู้มีเชื้อชาติกษัตริย์รูปอื่นคู่เวรของตน อังเลศคือชาติกษัตริย์นั้นมา

^{๖๙} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๖๖/๘๑.

^{๗๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๘๐/๘๒.

^{๗๑} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๖๕/๘๓.

^{๗๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๘๓/๘๘.

^{๗๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๘๕-๓๘๖/๙๖.

^{๗๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๙๑/๑๑๔.

^{๗๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๓๙๕/๑๑๘.

โจทอย่างนี้ว่า “เราเห็นภิกษุวรรณกษัตริย์ต้องปาราชิกแล้ว ท่านเป็นกษัตริย์ต้องธรรมมีโทษถึงปาราชิก อีกอย่างหนึ่งท่านคือกษัตริย์นั้นไม่ใช่คนอื่น ท่านเป็นผู้ต้องธรรมมีโทษถึงปาราชิก ท่านไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร ท่านร่วมอุโบสถ ปวารณา หรือสังฆกรรมไม่ได้” ต้องอาบัติสังฆาติเสสทุกคำพูด

(๑๐) ปฐมสังฆเภทสิกขาปทวินัดนา พรรณนาปฐมสังฆเภทสิกขาบท^{๗๖}

พระผู้มีพระภาค ครั้นได้สดับคำของพระเทวทัตผู้ทูลขอวัตถุ ๕ ประการนี้เท่านั้น ก็ทรงทราบว่าเป็นไปเพื่ออันตรายต่อมรรคของกุลบุตรจำนวนมาก ฉะนั้น จึงทรงปฏิเสธว่า “อย่าเลยเทวทัต” แล้วตรัสว่า “ภิกษุใดปรารถนา ก็จงอย่าเกิด” (โย อิจจติ โส อารณฺณโก โหตุ)^{๗๗} เป็นต้น

คำว่า อธิกรณ์เป็นเหตุทำให้แตกแยกกัน (เภทนสฺวตฺตนิกํ วา อธิกรณ์)^{๗๘} ได้แก่ เหตุที่เป็นไปเพื่อความแตกแยกกัน คือเพื่อต้องการทำลายสงฆ์ “มีกามเป็นเหตุ กามเป็นต้นเหตุ กามเป็นเหตุเกิด” เพราะอธิกรณ์นั้นมี ๑๘ ประการ ฉะนั้น ในบทภาชนะ ท่านจึงกล่าวว่า “เภทกรณ์วัตถุ ๑๘ ประการ” ข้าพเจ้าจักประกาศสังฆเภทเมื่อนั้นที่อาศัยวัตถุเหล่านี้มีได้โดยเหตุ ๕ ประการ แม้อีกอย่างหนึ่งคือ กรรม อุทเทส โวหาร อนุสาวนา และการจับฉลาก “ถือเอาเหตุที่จะเป็นไปเพื่อต้องการทำลายสงฆ์ คือที่สามารถจะทำลายสงฆ์ได้สำเร็จ

บัดนี้ เพื่อจะแสดงเพียงเนื้อความในคำว่า “ภิกษุนั้นถูกภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่อย่างนี้”

เป็นต้น ท่านจึงกล่าวว่า “ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายคุมตัวมาท่ามกลางสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือน” คำว่า คุมตัวมาสู่ท่ามกลางสงฆ์ (โส ภิกษุ สัมมชณฺณปิ อากทฺติตฺวา วตฺตพฺโพ)^{๗๙} ความว่า ถ้าภิกษุนั้นถูกภิกษุว่ากล่าวตักเตือนอยู่โดยนัยก่อนก็ยังไม่ยอมสละคืน พวกภิกษุจับที่มือและที่เท้าคุมตัวมาท่ามกลางสงฆ์ ฟังว่ากล่าวตักเตือน ๓ ครั้ง โดยนัยว่า “ท่านอย่า...” (มา อายสฺมา) เป็นต้น และสวดสมณูภาสน์ถึงครั้งที่ ๓ (ยวตฺตติยํ สมณูภาสิตพฺโพ) ความว่า สงฆ์ฟังสวดสมณูภาสน์ จนถึงครั้งที่ ๓ ท่านอธิบายไว้ว่า “สงฆ์ฟังทำกรรมด้วย สมณูภาสน์กรรมวาจา ๓ ทน”

ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณูภาสน์ (อสมณูภาสนตสฺส)^{๘๐} ความว่า เมื่อไม่ถูกสวดสมณูภาสน์ แม้ไม่ยอมสละคืน ก็ไม่ต้องอาบัติสังฆาติเสส ภิกษุผู้ยอมสละ (ปฏินิสฺสชฺชนตสฺส) ความว่า ภิกษุผู้สละคืนก่อนสวดญัตติกิติ ในขณะที่ญัตติกิติ ในเวลาบัญญัติกิติ ตลอดเวลาที่สวดยังไม่ถึง ยย อักษร แห่งอนุสาวนา ที่ ๑ ที่ ๒ หรือที่ ๓ กิติ ไม่ต้องอาบัติสังฆาติเสส ในสิกขาบทนี้ พระเทวทัตผู้ทำเป็นคนแรก พระเทวทัตนั้น

^{๗๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๐๙/๑๒๐.

^{๗๗} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๐/๑๒๑.

^{๗๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๑/๑๒๓.

^{๗๙} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๑/๑๒๔.

^{๘๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๔/๑๓๐.

เป็นต้นบัญญัติแห่งความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์เท่านั้น แต่หาได้เป็นต้นบัญญัติแห่งการไม่ยอมสละคืนไม่ เพราะว่าการมนั้นสงฆ์มิได้ทำแก่เธอ หากมีคำถามว่า คำที่กล่าวนี้จะทราบได้อย่างไร ตอบว่า ได้จากพระสูตร

(๑๑) ทุติยสังฆเภทสิกขาปทวิถณณา พรรณนาทุติยสังฆเภทสิกขาบท^{๘๑}

คำว่า ผู้ประพฤติตาม (อนุวตตกา) ได้แก่ ผู้ปฏิบัติตามโดยยึดถือเอาความเห็น ความพอใจ และความชอบใจของพระเทวทัตนั้น ภิกษุเหล่าใดยอมกล่าวคำเป็นพรรค คำที่เป็นฝักฝ่ายแห่งความไม่สามัคคี เพราะฉะนั้น ภิกษุเหล่านั้น จึงชื่อว่า ผู้กล่าวสนับสนุน ส่วนในบทภาชนะท่านกล่าวว่า “ผู้ตั้งอยู่ในฝักฝ่ายที่สรรเสริญพระเทวทัตนั้น” อธิบายว่าตั้งอยู่เพื่อต้องการสรรเสริญ และเพื่อความเจริญแก่ฝ่ายพระเทวทัตนั้นผู้พยายามทำลายสงฆ์ พวกภิกษุที่กล่าวคำเป็นพรรคพวกยอมเป็นผู้เช่นนี้แน่นอน เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวอย่างนี้ แต่เพราะภิกษุเกินกว่า ๓ รูป ย่อมไม่ควรแก่กรรม เพราะสงฆ์ยอมทำกรรมแก่สงฆ์ไม่ได้ ฉะนั้น^{๘๒} ท่านจึงกล่าวว่า “รูป ๑ รูป ๒ หรือ รูป ๓”

(๑๒) ทุพพจสิกขาปทวิถณณา พรรณนาทุพพจสิกขาบท^{๘๓}

พระฉันทะประพฤติไม่สมควร (อนาจารี อัจจติ) ความว่า ทำการล่วงละเมิดทางกายทวาร และวจีทวารหลายอย่าง เช่น หรือหนอ (กี นุ โข นาม) นี้เป็นคำกล่าวข่ม ผมต่างหาก (อหิ โข นาม) เป็นคำยกย่องตนเอง คำว่า เป็นคนว่ายาก (ทุพพจชาติโก) ได้แก่ ความเป็นคนว่ายาก อธิบายว่า ผู้ที่ใคร ๆ ไม่ฟังว่ากล่าวได้

(๑๓) กุลทุสสิกขาปทวิถณณา พรรณนากุลทุสสิกขาบท^{๘๔}

ภิกษุชื่ออัสสชิและชื่อปุณพพสุกะ (อัสสชิปุณพพสุกา นาม) เป็นภิกษุเจ้าถิ่น (อาวาสิกา โหนติ) อยู่ที่ กีฎาครีชนบท (กีฎาครีสมี) เป็นอรัชชี เลวทราม (อลชชีโน ปาปภิกขุ) ได้แก่ พวกภิกษุลามก ไม่มีความละอาย เป็นพระฉัพพัคคีย์ ระดับหัวหน้าของกลุ่มภิกษุ ๖ รูป ^{๘๕} ประพฤติไม่เหมาะสม (อนาจารี อัจจติ) ความว่า ประพฤติมารยาทที่ไม่ควรประพฤติ คือทำกิจที่ไม่ควรทำ ปลูกไม้ดอก (มาลาวจฉ) ได้แก่ ต้นไม้มีดอกตูมจริงอยู่ ต้นไม้ดอกหรือ กอไม้ดอกที่ดอกยังตูม ภิกษุเหล่านั้นปลูกเองบ้าง ใช้คนอื่นปลูกบ้าง ซึ่งต้นไม้ดอกหลายชนิด ย่อมไม่ควรในการปลูกเพื่อสงเคราะห์ตระกูล แต่การใช้ให้ปลูกเพื่อประโยชน์แก่สวน ประโยชน์แก่ป่า และเพื่อร่มเงาเพียงแต่ที่เหลื้อมสมควร เพราะนำไปเพื่อประโยชน์แก่กุลสตรีเป็นต้นจึงต้องอาบัติ ภิกษุผู้นำไปเพื่อประโยชน์แก่พระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น จึงไม่ต้องอาบัติ^{๘๖}

^{๘๑} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๗-๔๑๘/๑๓๒.

^{๘๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๗-๔๑๘/๑๓๓.

^{๘๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๒๔/๑๓๔.

^{๘๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๓๑/๑๓๗.

^{๘๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๓๑/๑๓๘.

^{๘๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๓๑/๑๔๒.

๒.๔.๒ พระพุทธบัญญัติว่า อาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติ มี ๖ อย่าง คือ

๑) ต้องด้วยไม่ละอาย หิริ ความละอายใจ และโอตตปปะ ความเกรงกลัวบาปมักใช้เข้าคู่กับ คำหิริ เป็นหิริโอตตปปะ ความละอายชั่วเกรงกลัวต่อบาป พระวินัยปิฎก คือเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ มี ศรัทธา หิริ โอตตปปะ ปราศจากความเพียร มีสติตั้งมั่น ส่วนพระสุตตันตปิฎก คือ เป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ คือ เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในสิกขา ในหิริและโอตตปปะ ในพระอธิธรรมปิฎก คือ เป็นกิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติกุศล กิริยาที่ไม่ละอายต่อกุศลที่เป็นบาปเรียกว่า ไม่มีหิริ และบุคคลผู้ไม่มีโอตตปปะ เป็นกิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติกุศลที่เป็นบาปเรียกว่า ไม่มีหิริ และบุคคลผู้ไม่มีโอตตปปะ เป็นกิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติกุศลที่เป็นบาปเรียกว่าไม่มีโอตตปปะ^{๘๗}

- ๒) ต้องด้วยไม่รู้ว่สิ่งนี้เป็นอาบัติ
- ๓) ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลง
- ๔) ต้องด้วยสำคัญว่า ควรในของที่ไม่ควร
- ๕) ต้องด้วยสำคัญว่า ไม่ควรในของที่ควร
- ๖) ต้องด้วยลืมสติ

ในวินัยปิฎกจฬวรรคอรกถกได้ปรากฏข้อความบางข้อความ ที่จะเสี่ยงต้องอาบัติสังฆาติเสส และอาบัติสังฆาติเสสซ้อนได้ง่ายโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือ โดยไม่มีเจตนา คือ

- ๑) การหยอกล้อเล่น เช่น เอาไม้บรรทัด ตีหัว ตีแขน เป็นต้น
- ๒) การส่งจดหมาย หรือ พุดฝากบุคคลใดบุคคลหนึ่งไปให้อีกบุคคลหนึ่ง
- ๓) ได้ยินเสียง เช่น การพูดกันทางโทรศัพท์ (ควรบอกอาการที่อยู่ปริวาสด้วย)
- ๔) ตอนเข้าก่อนอรุณ เช่น ซื้อสิ่งของข้างวัด และกวาดลานวัด
- ๕) เรื่องบริจาคลโหิต เช่น การนอนบริจาคนที่มุ่งอันเดียวกัน
- ๖) ไม่ควรรับเก็บวัตร ควรคอยให้อรุณแจ้งดีก่อน
- ๗) การอุ้มลูกชาวบ้านทั้งเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิง
- ๘) การเก็บดอกไม้ให้ผู้หญิง หรือ ซื้อของให้เธอมีถุงใส่ของเป็นสื่อความหมาย เช่น

มีรูปหัวใจ

- ๙) อยู่ในที่ลับหู ลับตา (สองต่อสอง)
- ๑๐) การเล่นหมากรุก หรือ สื่อการพนันทุกอย่าง

^{๘๗} พระใบฎีกานพรัตน์ สุขเมโธ (ล้ำเลิศ), “ศึกษาความสำคัญของหิริและโอตตปปะในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๑๑) การเห็นว่าไม่รู้พระหรือเณร (สงสัยอยู่) ต้องถามให้รู้ชัด และเรียกไปบอกวัตร (เฉพาะบุคคล)

๑๒) ที่มุงคาบเกี่ยวกัน มีการนอนร่วมกัน (ขณะไม่เก็บวัตร)

๑๓) เขตแม่น้ำ เขตวัดติดกัน เขตวัดใกล้ถนนหรือทางเดิน

๑๔) ร้านค้าต่าง ๆ ที่มีผู้หญิงเป็นคนขายของในวัด ให้แต่งตัวให้เรียบร้อย

๑๕) เขตพระที่อยู่ปริวาสไม่ควรให้บุคคลภายนอกเข้าไป

๑๖) การขอปริวาส การสวดปริวาส ให้ออกเสียงให้ชัดเจน เช่น ธนีสสุโร ฐานีสสุโร

๑๗) ขณะกำลังขอปริวาส และขณะสวดปริวาส ไม่ควรลุกเดินไปมา (กันต้องติดพื้นเสมอ)

๑๘) การทำพิธีกรรมทุกครั้งควรให้ภิกษุเกินไว้สัก ๒-๓ รูปเป็นอย่างน้อย

๑๙) การอยู่ปริวาสกรรมไม่ควรมีภิกษุผู้อยู่ปริวาสมากเกินไป เพราะปกติตติภิกษุอาจจะดูแลไม่ทั่วถึง

๒๐) ความฝันก็เช่นเดียวกัน ถ้าตริก พัวพัน และยินดีในนิมิตนั้นอยู่

๒๑) การลงโทษพระภิกษุผู้อยู่ปริวาส ควรประชุมสงฆ์ก่อนเสมอ

๒๒) การเป็นหมอดู ทำนายฝัน พุดบอก พุดติ พุดชม พุดสอน พุดขอ อ้อนวอน พุดถาม พุดค่อนข้างต่าง ๆ พ่อ แม่ ญาติ อยู่โรงพยาบาล (ป่วยหนัก) จะเอากลับมาบ้าน อย่าสั่งหมอให้เอาสายยางออก

๒๓) ไม่ควรนำของผิดกฎหมายเข้ามาในเขตปริวาส เช่น อาวุธต่าง ๆ ยาเสพติด ของหนีภาษี ฯลฯ

เพราะฉะนั้น การที่ภิกษุปรารถนาความบริสุทธิ์ ควรมีความสำรวม ระวัง และเจริญสติทุกเวลา ทุกอิริยาบถ “ตั้งบาลีว่า น สวจนีย กาทพพิ^{๘๘} แปลว่า ไม่พึงทำความ เป็นผู้มีคำจำต้องกล่าวเพื่อประโยชน์แก่การประวิง หรือเพื่อประโยชน์แก่การเกะตัว”

๒.๔.๓ ข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ซึ่งยกขึ้นเป็นสิกขาบทมีทั้งมาในพระปาติโมกข์ ๑ ไม่ได้มาในพระปาติโมกข์ ๑ สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์^{๘๘} คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนियต ๒ นิสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสขิยะ ๗๕ รวมเป็น ๒๒๐ นับทั้งอธิกธมมถะด้วยเป็น ๒๒๗ ฯ

วิธีการปรับอาบัติ คือ อนियต ๒

^{๘๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๗/๑๑.

^{๘๙} ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๐, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓-๒๖.

๑) ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่เชื่อได้มาพูดขึ้นด้วยธรรม ๓ อย่าง คือ ปาราชิก หรือสังฆาทิเสส หรือปาจิตติยอย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น หรือ เขาว่าจำเพาะธรรมอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น

๒) ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้มาพูดขึ้นด้วยธรรม ๒ อย่าง คือ สังฆาทิเสส หรือปาจิตติย อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้นหรือเขาว่า จำเพาะธรรมอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น

การแสดงอาบัติแบบเก่านั้น ถือได้ว่าท่านได้แจ้งอาบัติหนักทั้งหมดไว้แล้ว เพราะมี ข้อความตอนหนึ่งว่า “สัพพา คระรุละหุกา อาปัตติโย อาโรเจมิ” แปลว่า อาบัติหนัก อาบัติเบา ทั้งหลายทั้งปวง ผู้วิจัยขอบอกแจ้งไว้ว่า ภิกษุควรแสดงอาบัติแบบเก่า และควรแสดงทุกวันด้วยยิ่งดี เพราะถึงคราวจะอยู่ปริวาสเพื่อแก้ไขครุกาบัติ จะได้แก้ไขได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ.

ธรรมที่ทำอันตรายต่อการบรรลุธรรม ปราภฏในพระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี ว่า

สุณาตุ เม ภนเต สงโฆ. อชฺชุปโสโก ปณณโรโส. ยถิ สงฆสส ปตตกลลฺ สงโฆ อุโปสถิ กเรยย, ปาติโมกข์ อุกุทิสเสย. กิ สงฆสส ปุพฺพกิจฺจํ, ปาริสฺสุธิ อายสมนโต อาโรเจถ, ปาติโมกข์ อุกุทิสฺสสามิ. ตํ สพฺเพ ว สนฺตา สาธุกํ สุโณม มนสิกาโรม. ยสฺส สียา อาปตฺติ, โส อาวิกเรยย, อสนฺติยา อาปตฺติ ยา ตฺถนฺทึ ภาวิตพฺ. ตฺถนฺทึภาเวน โข ปนายสมนเต ปริสฺสุธาติ เวทิสฺสามิ. ยถา โข ปน ปจฺเจกปุฏฺฐ สฺส เวยยากรณฺ ฺโหติ, เอเวเมว เอรูปาย ปริสฺสาย ยาวตฺติยํ อนุสฺสาวิตฺ ฺโหติ. โย ปน ภิกฺขุ ยาวตฺติยํ อนุสฺสาวียมาเน สรมานो สนฺตี อาปตฺติ นาวิกเรยย, สมฺปชานมฺสาวาทสฺส ฺโหติ. สมฺปชานมฺสาวา โท โข ปนายสมนโต อนฺตรายิกอ ธมฺโม วุตโต ภควตา, ตสฺมา สรมานเนน ภิกฺขุณา อาปนเนน วิ สฺสุธาเปกฺเขน สนฺตี อาปตฺติ อาวิกาทพฺพา. อาวิกตา หิสฺส ฆาสฺ ฺโหติ.

แปลว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว สงฆ์พึงทำ อุโบสถพึงยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดง อะไรเป็นบุพพกิจของสงฆ์ ท่านทั้งหลายพึงบอก ปาริสุทธิ ข้าพเจ้าจักยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดง พวกเราบรรดาที่มีอยู่ทั้งหมดจงฟังให้ดี จงใส่ใจปาติโมกข์นั้น ท่านรูปใดมี อาบัติ ท่านรูปนั้นพึงเปิดเผย เมื่อไม่มีอาบัติ พึงนั่ง ด้วยความเป็นผู้นั่ง ข้าพเจ้าจักทราบบว่าท่านทั้งหลายเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็การสวดประกาศถึง ๓ ครั้ง ในบริษัทเช่นนี้เป็นเหมือนการเปิดเผยอาบัติ ของภิกษุแต่ละรูปที่ถูกลถาม ก็เมื่อกำลังสวดประกาศถึงครั้งที่ ๓ ภิกษุใดระลึกได้ ยังไม่ยอมเปิดเผยอาบัติที่มีอยู่ สัมปชานมฺสาวาทหยอมมีแก่ภิกษुरुูปนั้น ท่านทั้งหลาย ก็สัมปชานมฺสาวาท พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมที่ทำอันตราย เพราะฉะนั้น ภิกษุต้องอาบัติแล้วระลึกได้ หวัง ความบริสุทธิ์ ก็พึงเปิดเผยอาบัติที่มีอยู่ เพราะเปิดเผยอาบัติแล้ว ความผาสุกย่อมมีแก่ภิกษुरुูปนั้น”

ธรรมที่ทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพาน คือ ออันตรายิยธรรม คำว่า “ออันตรายิยธรรม” หมายความว่า ธรรมที่ทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพานมีวิเคราะห์ว่า “สคคโมกขานํ อนตรายํ กโรณ ตีติ อนตรายิกา, เต กมมกิลสวิปากอุปวาทอาณาวีติกกมวเสน ปญจวิธา” ย่อมทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพาน เพราะเหตุนี้ ซึ่งว่าอันตรายิย (อันตราย+ณิก) ออันตรายิยธรรมมี ๕ ประการ คือ

๑. กรรม ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕ ได้แก่ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำโลหิตุปบาท และสังฆเภท

๒. กิเลส ได้แก่ นียตมัจฉาทิฎฐิ

๓. วิบาก ได้แก่ ปฏิสนธิของบัณฑิต สัตว์เดรัจฉาน และอุกโตพยัญชนก

๔. อุปวาทะ ได้แก่ การว่าร้ายพระอริยเจ้า

๕. อาณาวีติกกมะ ได้แก่ การล่วงละเมิดข้อบัญญัติ^{๙๐}

ออันตรายิยธรรมทั้ง ๕ ประการนั้น ในภิกขุปาติโมกข์และภิกขุณีปาติโมกข์ เป็นประเภท “อาณาวีติกกมันตรายิยธรรม” ดังมีบาลีว่า

“สยจิจจ อาปนนา อาปตติโย อาณาวีติกกมนตรายิกา นาม, ตาปี ยาว ภิกขุภาวํ วา ปฐิชาชาติ, น วุฏฐาติ วา น เทเสติ วา ตาวเทว, น ตโต ปรี”.

แปลว่า อาบัติที่ภิกษุจงใจล่วงละเมิด ซึ่งว่าออันตรายิยธรรม คือ อาณาวีติกกมะ, อาบัติแม้เหล่านั้นสามารถทำอันตรายตราบเท่าที่ยังปฏิญญาความเป็นภิกษุ (ผู้ต้องปาราชิก) ยังไม่ประพฤติวุฏฐานวิธี (ผู้ต้องสังฆาทิเสส) และยังไม่แสดงคินเท่านั้น (ผู้ต้องอาบัติที่เหลือ) แต่หลังจากได้ทำคินแล้วหาทำอันตรายได้ไม่^{๙๑}

“สยจิจจ อาปนนา อาปตติโย”ติ สยจิจจ วิติกกนตา สตต อาปตติ ขนธา, สยจิจจ วิติกกนตยหิ อนตมโส ทุกกภูทพภาสิตมปี สคคคคผลานํ อนตรายํ กโรติ.

คำว่า “สยจิจจ อาปนนา อาปตติโย” ความว่า อาบัติ ๗ กอง ที่ภิกษุจงใจล่วงละเมิด, แท้จริงแล้ว ถึงอาบัติทุกกฎและทพภาสิตที่ภิกษุจงใจล่วงละเมิดแล้ว ก็ล้วนสามารถทำอันตรายต่อสวรรค์และมรรคผลได้^{๙๒}

^{๙๐} พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปณฺโญช, ภิกขุปาติโมกข์แปล, หน้า ๖๓-๖๔.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

“อนตรายิโก” ติ วิปปฏิสรวตฤตตาย ปาโมชชชาติสมภโว นินวาเรตวา ปชมชฌานานาทินอ อธิคมาย อนตรายิ กโรติ.

บทว่า “อนตรายิโก” ความว่า ย่อมทำการปิดกั้นความเกิดขึ้นแห่งความปราโมทย์เป็นต้น เพราะความเดือดร้อนใจเป็นเหตุ จึงขัดขวางต่อการบรรลุปฐมฌาน เป็นต้น

เตเนว “สาปตติกสส ภิกขเว นิริย วา วามิ ตีรจฉานโยนี วา” ติสาปตติกสส อปายคามิตา วุตตา.^{๙๓}

เพราะเหตุที่ตนเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสความที่ภิกษุที่มีอาบัติต้องไปอบายภูมิว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวนรกหรือกำเนิดแห่งสัตว์เดรัจฉานสำหรับภิกษุผู้มีอาบัติ”

สรุป ความได้ว่า อาบัติที่ภิกษุต้องแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นอาบัติหนักหรือเบา ก็ตาม จัดเป็นอันตรายิโกธรรม อย่างถือว่าเป็นของน้อยนิด เปรียบเหมือนกับไฟแม้จะเล็กน้อย ก็อาจทำให้ไหม้อาคาร บ้านเรือนที่ใหญ่โตได้ อาบัติก็เช่นกัน ขึ้นชื่อว่าอาบัติแล้ว ให้โทษเหมือนกัน คือ ให้ผลเป็นทุกข์ เป็นเหตุนำไปสู่อบายภูมิได้ หรือขัดขวางคุณธรรมที่สูง ๆ ขึ้นไป ฉะนั้นผู้ที่หวังผลจากความเป็นพระภิกษุที่ได้บัวขมาในบวรพระพุทธศาสนาแล้ว ควรใส่ใจศึกษาสิกขาบท สรรวมระวางในพระปาติโมกข์และชำระศีลของตนให้หมดจด เพื่อเป็นฐานสำหรับการปฏิบัติให้ได้บรรลุคุณธรรมที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒.๕ กฎระเบียบและข้อวัตรปฏิบัติการอยู่ปริวาสกรรมที่จัดเป็นวัตตเภทมี ๘ หมวด

๒.๕.๑ ปริวาสกัณฑ์ระกะ^{๙๔}

ปาริวาสิกวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปริวาสยินดีการที่ปกตัตตภิกษุทั้งหลายกราบไหว้ ลุกรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรม นำอาสนะมาให้ นำที่นอนมาให้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งตั้งรองเท้า ตั้งกระเบื้อง เช็ดเท้า การรับบาตร และจีวร การอุทเทสในคราวอาบน้ำ

ความสันโดษมีผลโดยตรงต่อบุคคล ๒ กลุ่ม คือ พระภิกษุสันโดษจะเป็นไปในลักษณะของความมักน้อย เลี้ยงง่าย รู้ประมาณ และสำหรับคฤหัสถ์ เน้นให้เกิดความยินดีพอใจโดยตรง คือยินดี

^{๙๓} พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปณฺโณ, ภิกขุปาติโมกข์แปล, หน้า ๖๔.

^{๙๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๕/๑๕๗.

พอใจให้พอสมควรตามมีตามได้ แสวงหาโดยความชอบธรรม มีโยนิโสมนสิการ ใช้สติปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาด้วยเหตุผลแล้วจึงบริโภคใช้สอย^{๔๕}

บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษ^{๔๖} ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนพวกภิกษุผู้อยู่ปริวาสจึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุทั้งหลายกราบไหว้ ลุกรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรม นำอาสนะมาให้ นำที่นอนมาให้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งตั้งรองเท้า ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า การรับบาตรและจีวร การอุทหลังให้ในคราวอาบน้ำเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงประชุมสงฆ์สอบถาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปริวาสยินดีการที่ปกตัตตภิกษุทั้งหลายกราบไหว้ ลุกรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรม นำอาสนะมาให้ นำที่นอนมาให้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งตั้งรองเท้า ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า การรับบาตร และจีวร การอุทหลังให้ในคราวอาบน้ำ จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำหนิ^{๔๗} ฯลฯ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย โฉนภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปริวาสจึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุทั้งหลายกราบไหว้ ลุกรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรม นำอาสนะมาให้ นำที่นอนมาให้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งตั้งรองเท้า ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า รับบาตร และจีวร อุทหลังให้ในคราวอาบน้ำเล่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ” ครั้นทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ ทรงแสดงธรรมมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุทั้งหลายกราบไหว้ ลุกรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรม นำอาสนะมาให้ นำที่นอนมาให้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งตั้งรองเท้า ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า การรับบาตร และจีวร การอุทหลังให้ในคราวอาบน้ำ รูปใดยินดี ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตการที่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปริวาสด้วยกันกราบไหว้ ลุกรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรม นำอาสนะมาให้ นำที่นอนมาให้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งตั้งรองเท้า ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า การรับบาตร และจีวร การอุทหลังให้ในคราวอาบน้ำ ตามลำดับพรรษา

ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตกิจ ๕ อย่าง คือ อุโบสถ ปวารณา ฝ้าอาบน้ำฝน การสละภัตร การรับภัตร เพื่อภิกษุผู้อยู่ปริวาส ตามลำดับพรรษา

^{๔๕} พระมหาชาติขาย ขนติธมโม (มณีคำ), “ศึกษาสันโดษที่เป็นปัจจัยต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา”, **วิทยานินพท์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๔๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๘๓/๓๑๕.

^{๔๗} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๓/๑๙๘.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เราจะบัญญัติวัตรแก่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสโดยวิธีที่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสทั้งหลายพึงประพฤติ^{๙๘}

๒.๕.๒ ปาวิวาสกัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

คำว่า “ปริวาส” แปลว่าการอยู่ชดใช้ เรียกโดยทั่วไปว่า การอยู่กรรม เป็นชื่ออุฏฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติ) ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นที่ ๑ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น จะต้องประพฤติให้ครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้

ระหว่างการอยู่ปริวาส ต้องประพฤติตามกฎระเบียบต่าง ๆ เรียกว่า “ปาวิวาสกัตตะ” วัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส ๙๔ ข้อ มีประเด็นสำคัญพอสรุปได้ดังนี้^{๙๙}

๑) ลक्षणะของตนเอง คือ ไม่พึงทำหน้าที่ในฐานะพระเถระ แม้เป็นพระเถระอยู่ก่อนแล้วก็ต้องระงับหน้าที่ชั่วคราว เช่น ไม่พึงให้อุปสมบทไม่พึงให้นิสัย

๒) ไม่พึงถือสิทธิอันจะพึงมีพึงได้เหมือนที่ปกติตถิกษุมิและได้

๓) ไม่พึงถือสิทธิตามลำดับพรรษาในทุกกรณี

๔) ไม่พึงแสดงตัวในฐานะเป็นผู้นำ หรือลักษณะอาการที่แสดงความเป็นใหญ่

๕) ต้องเปิดเผยตัวเองว่ากำลังอยู่ปริวาสเพราะอาบัติใด ทุกครั้งที่ไปสู่อาวาสอื่น หรือภิกษุจากอาวาสอื่นมาสู่ที่ที่ตนอยู่

๖) ต้องอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุเป็นปกติตถิกษุอยู่ โดยอยู่แยกกัน

๗) ไม่พึงสมโภคทั้งกับปกติตถิกษุและภิกษุผู้อยู่กรรมด้วยกัน คือ ห้ามฉันร่วมกัน อยู่ร่วมกัน นอนร่วมกัน ให้และรับอมิสกัน

๘) ไม่พึงร่วมเป็นองค์ประชุมในสังฆกรรมทุกประเภท (ถ้าเก็บวัตรควรอยู่) ^{๑๐๐}

ปริวาสกรรม เป็นกิจของสงฆ์อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติอุฏฐานวิธี คือ ระเบียบแห่งการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส และมีหลายแบบตามชนิดที่ต้องนั้น สุทนต์ปริวาส เป็นแบบหนึ่งในการประพฤติปริวาส มักเป็นแบบที่นิยมทำกันในที่ทั่วไปในสังฆมณฑลปัจจุบัน และเป็นกิจวัตรของพระภิกษุข้อหนึ่งในการทำวัตร ๑๐ ข้อ

วัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาสมี ๘ หมวด คือ

หมวดที่ ๑ ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึง (เป็นอุปัชฌาย์) ให้อุปสมบท, ไม่พึงให้นิสัย, ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก ไม่พึงรับสมมติเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี แม้ได้สมมติแล้ว ก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี, สงฆ์ให้

^{๙๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๕/๑๕๗-๑๕๘.

^{๙๙} วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๖-๘๒/๑๕๘-๑๖๔.

^{๑๐๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๒๓๕/๒-๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑/๒๓.

ภิกษุ แต่เป็นนานาสังवास, ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังवास ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังवास ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกติตตภิกษุ เว้นแต่มีอันตรา^{๑๐๕}

หมวดที่ ๖ ภิกษุผู้อยู่ปริวาส พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास, พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังवास ทั้งนี้ ต้องรู้ว่า อาจจะไปถึงในวันนี้เทียว^{๑๐๖}

สรุป หมวดที่ ๔, ๕, ๖ ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่ไม่มีภิกษุ หรือมีภิกษุ เป็นนานาสังवास เว้นแต่มีพระสงฆ์ไปด้วย, ถ้ามีอันตราที่อยู่เดิม จะไปสู่อาวาสหรือมิใช่อาวาสอื่น พึงไปในที่มีภิกษุเป็นสมานสังवास ที่สามารถจะไปถึงได้ในวันนั้น.

หมวดที่ ๗ ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส กับปกติตตภิกษุ, ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี, เห็นปกติตตภิกษุแล้ว พึงลุกออกจากอาสนะ, พึงนิมนต์ปกติตตภิกษุให้นั่ง, ไม่พึงนั่งบนอาสนะเดียวกันกับปกติตตภิกษุ, เมื่อปกติตตภิกษุนั่งบนอาสนะต่ำ ไม่พึงนั่งบนอาสนะสูง, เมื่อปกติตตภิกษุนั่งบนพื้นดิน ไม่พึงนั่งบนอาสนะ, ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมอันเดียวกันกับปกติตตภิกษุ, เมื่อปกติตตภิกษุจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง, เมื่อปกติตตภิกษุจงกรม ณ พื้นดินไม่พึงจงกรมในที่จงกรม^{๑๐๗}

หมวดที่ ๘ ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกันในอาวาส กับภิกษุอยู่ปริวาส ผู้แก่พรรษากว่า, ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี, ไม่พึงนั่งบนอาสนะเดียวกันกับภิกษุอยู่ปริวาสผู้แก่พรรษากว่า, ไม่พึงนั่งบนอาสนะเดียวกันกับภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม, ไม่พึงนั่งบนอาสนะเดียวกันกับภิกษุผู้ควรมานัต,

---

^{๑๐๕} วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๘-๗๙/๑๖๑-๑๖๒.

^{๑๐๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๘๐/๑๖๒-๑๖๓.

^{๑๐๗} วิ.จ. (ไทย) ๖/๘๑/๑๖๓.

ไม่พึงนั่งบนอาสนะเดียวกันกับภิกษุผู้ประพติมานัต, ไม่พึงนั่งบนอาสนะเดียวกันกับภิกษุผู้ควร
อัพภาน, เมื่อเธอนั่งบนอาสนะต่ำ ไม่พึงนั่งบนอาสนะสูง, เมื่อเธอนั่งบนพื้นดิน ไม่พึงนั่งบนอาสนะ,
ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมเดียวกัน, เมื่อเธอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง, เมื่อเธอ
จงอยู่ ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม^{๑๐๘}

สรุปข้อห้ามโดยย่อ

- ๑) เพื่อให้งดการทำหน้าที่พระเถระ
- ๒) เพื่อให้เกิดการระมัดระวัง ไม่ให้ต้องอาบัติซ้ำ
- ๓) เพื่อไม่ให้ถือสิทธิ์แห่งปกติตตภิกษุ
- ๔) เพื่อไม่ให้ถือสิทธิ์ตามลำดับพรรษา
- ๕) เพื่อไม่ให้เชิดตัว ยกตัว
- ๖) เพื่อให้ได้ประจางตัวแก่ภิกษุทั้งหลายในเหตุที่ตนต้องอาบัติ
- ๗) เพื่อให้มีปกติตตภิกษุเป็นผู้คุ้มครอง
- ๘) เพื่อไม่ให้คบหา หรือทำตัวเสมอกับปกติตตภิกษุ
- ๙) เพื่อให้แสดงความเคารพต่อปกติตตภิกษุ
- ๑๐) เพื่อไม่ให้คลุกคลีกับภิกษุผู้ประพติวัตรด้วยกัน

แม้วัตรของผู้ควรมูลาเย ปฏิกัสสนา ผู้ควรแก่มานัต ผู้ประพติมานัต, ผู้ควรอัพภาน,
กันยเดียวกันนี้ เพียงแต่ผู้ควรมูลาเย ปฏิกัสสนา ผู้ควรมานัต ผู้ควรอัพภาน ไม่มีหมวดที่ ๓ เท่านั้น
(ในพระวินัยปิฎก ฉบับภาษาไทย วัตรของผู้ควรมานัต มีหมวดที่ ๓ ด้วย)

ข้อห้ามทั้งปวงนั้น ห้ามเฉพาะภิกษุผู้ประพติวัตร ยังไม่ได้เก็บวัตรเท่านั้น ครั้นเก็บวัตร
แล้วข้อห้ามต่าง ๆ ก็เป็นอันยกเลิก ภิกษุผู้ประพติวัตรก็ตั้งตนเป็นปกติตตภิกษุ トラบเท่าที่ตนยัง
ไม่ได้สมทานวัตรเพียงแต่ยังไม่พ้นอาบัติจนกว่าจะได้อัพภาน^{๑๐๙}

๒.๕.๓ สมุจยขันธกะ ตอนว่าด้วยการประมวลวิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

นับตามจำนวนวันที่ปกปิดไว้เพื่ออาบัติหลายตัว

ปิดไว้ ๑ วัน ใช้ เอกาหะปะฏิจฉันนาโย

ปิดไว้ ๒ วัน ใช้ ทะวิหะปะฏิจฉันนาโย

ปิดไว้ ๓ วัน ใช้ ตีหะปะฏิจฉันนาโย

ปิดไว้ ๔ วัน ใช้ จะตุหะปะฏิจฉันนาโย

^{๑๐๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๘๒/๑๖๓-๑๖๔.

^{๑๐๙} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุตม์ อากาศโร, คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ, หน้า ๑๕.

ปิดไว้ ๕ วัน ใช้ ปัญจาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๖ วัน ใช้ ฉาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๗ วัน ใช้ สัตตาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๘ วัน ใช้ อัญญาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๙ วัน ใช้ นะวาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑๐ วัน ใช้ ทะสาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑๑ วัน ใช้ เอกาทะสาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑๒ วัน ใช้ ทะวาหะสาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑๓ วัน ใช้ เตระสาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑๔ วัน ใช้ จุททะสาหะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑๕ วัน ใช้ ปักชะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๑ เดือน ใช้ เอกะมาสะปะฏิจฉันนาโย
 ปิดไว้ ๒ เดือน ใช้ ทะวิมาสะปะฏิจฉันนาโย

ภิกษุควรแสดงอาบัติแบบเก่าและควรแสดงทุกวันด้วยยิ่งดี เพราะมีข้อความตอนหนึ่งว่า
 “สัพพา คะรุละหุกา อาปัตติโย อาโรเจมิ”. แปลว่า อาบัติหนัก อาบัติเบา ทั้งหลายทั้งปวง เมื่อถึงเวลา
 จะอยู่ปริวาสกรรม เพื่อแก้ไขครุกาบัติ จะได้แก้ไขได้ในช่วงเวลาสั้น ๆ ผู้วิจัยขอบอกแจ้งไว้ดังนี้ ฯ

๒.๕.๔ ปริวาสมี ๔ แบบ

๑) อัปปฎิฉันนปริวาส	๒) ปฎิฉันนปริวาส
๓) สโมธานปริวาส	๔) สุทนต์ปริวาส

๑) อัปปฎิฉันนปริวาส

แปลว่า ปริวาสที่ไม่ได้ปกปิดไว้ ปริวาสชนิดนี้ไม่เกี่ยวกับพระภิกษุประพฤติ แต่เป็นปริวาส
 ที่สงฆ์พึงให้แก่อัญญเดียรถีย์ (นักบวชนอกพระพุทธศาสนา) ผู้หวังบรรพชาอุปสมบทใน
 พระพุทธศาสนา บางท่านเรียกปริวาสนี้ว่า “ติดถียปริวาส”

การให้อัปปฎิฉันนปริวาส อัปปฎิฉันนปริวาส สงฆ์พึงให้แก่อัญญเดียรถีย์ (นักบวชนอก
 พระพุทธศาสนา) ผู้มุ่งบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา โดยให้บรรพชาเป็นสามเณรก่อน แล้วให้
 กล่าวคำขออัปปฎิฉันนปริวาสว่า อะหัง ภันเต อัญญะติดถียะปุพโพ อิมัสมิง รัมมะวินะเย อากังขามิ
 อุปะสัมปะทัง, โสหัง ภันเต สังฆัง จัตตาโร มาเส ปะริวาสัง ยาจามิ (ว่า ๓ ครั้ง)

ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาแล้วให้อยู่ปริวาส
 ตลอด ๔ เดือน ในระหว่างที่อยู่ปริวาสก็ไม่ต้องบอแก้วตร ครั้นอยู่ครบ ๔ เดือนแล้วจึงให้อุปสมบท

อัปปฏิจันนมานัต ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วไม่ได้ปิดไว้ ไม่ต้องเข้าปริวาส แต่ให้
ขออัปปฏิจันนมานัตเพื่ออาบัติที่ไม่ได้ปิดไว้

๒) ปฏิจันนปริวาส^{๑๑๐} คือ ปริวาสที่สงฆ์พึงให้แก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อใดข้อ
หนึ่งแล้วปิดไว้ สันราตรีเท่าใด ให้อยู่ปฏิจันนปริวาสนานเท่านั้น นับตั้งแต่ปิดไว้วันหนึ่งจนถึงปิดไว้
ปักข์หนึ่งหรือยิ่งกว่านั้น ในคำขอ-คำสวดและคำบอกวัตร ก็ให้บอกจำนวนวันที่ปิดและจำนวนปริวาส
ที่ขอนั้นด้วย ดังนี้

ปิดไว้ ๑ วันว่า “เอกาหะปะฏิจันนนาโย” ขວว่า “เอกาหะปะฏิจันนนาณัง เอกาหะปะริวาสัง”
ปิดไว้ ๒ วันว่า “ทะวิหะปะฏิจันนนาโย” ขວว่า “ทะวิหะปะฏิจันนนาณัง ทะวิหะปะริวาสัง” ปิดไว้ ๓ วันว่า
“ตีหะปะฏิจันนนาโย” ขວว่า “ตีหะปะฏิจันนนาณัง ตีหะปะริวาสัง,” ฯลฯ ปิดไว้ ๑๕ วันว่า “ปักกะปะฏิจันนนาโย”
ขວว่า “ปักกะปะฏิจันนนาณัง ปักกะปะริวาสัง” เป็นต้น

๓) สโมธานปริวาส^{๑๑๑}

ได้แก่ ปริวาสที่รวบรวมวัน-คือที่ปิดอาบัติไว้ก็ดี รวบรวมวัตถุ (คือข้อที่ต้องอาบัติ)
ในสังฆาทิเสส ๑๓ ก็ดี เข้ารวมกันแล้วอยู่ปริวาส มี ๓ ประการ

- (๑) โอรธานสโมธานปริวาส
- (๒) อัคคสโมธานปริวาสว่าด้วยปริวาสประมวลค่าแห่งอาบัติ และกรรมวาจา
- (๓) มิสสกสโมธานปริวาส

๔) สุทนต์ปริวาส^{๑๑๒} ปริวาสสำหรับอาบัติหลายตัว ปิดไว้หลายคราวมี ๒ อย่าง คือ

(๑) จุฬสุทนต์ปริวาส สุทนต์ปริวาสอย่างเล็ก คือ ปริวาสที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติ
สังฆาทิเสสหลายคราว จำจำนวนอาบัติและวันที่ปิดได้บ้าง อยู่ปริวาสไปจนกว่าจะเห็นว่าบริสุทธิ์ ให้
ประมาณด้วยตนเองว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์นานเท่าใด ก็อยู่จุฬสุทนต์ปริวาสไปนานเท่านั้น เช่น คิดว่า
ตนเองไม่บริสุทธิ์ ๒๐ วัน ก็ให้อยู่จุฬสุทนต์ปริวาสจนครบ ๒๐ วัน แต่เมื่ออยู่ไปได้ ๑๕ วัน มาระลึก
ได้ในภายหลังว่าตนเองไม่บริสุทธิ์ ๓๐ วัน ก็อยู่ปริวาสต่อไปอีกจนกว่าจะครบ ๓๐ วัน หรือถ้านึกขึ้นได้
ว่าตนปิดอาบัติไว้ไม่ถึง ๒๐ วัน ก็ให้ลดหย่อนลงมาจนมั่นใจว่าบริสุทธิ์แล้วจึงขอมานัต

(๒) มหาสุทนต์ปริวาส สุทนต์ปริวาสอย่างใหญ่ คือ ปริวาสที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติ
สังฆาทิเสสหลายคราว จนจำจำนวนอาบัติและวันที่ปิดไม่ได้เลย อยู่ปริวาสไปจนกว่าจะเห็นว่าบริสุทธิ์
โดยแบ่งเวลาเป็น ๒ ช่วง คือ (๑) ตั้งแต่บวชถึงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่งที่ไม่เคยต้องอาบัติเลย (๒) นับจาก

^{๑๑๐} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๒/๔๓๓.

^{๑๑๑} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๒๓/๒๒๔.

^{๑๑๒} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๕๖/๒๕๕.

ปัจจุบันย้อนกลับไปถึงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่งที่ไม่เคยต้องอาบัติเลย ถ้ากำลังอยู่นึกอาบัติและวันคืนที่ตนต้องอาบัติได้ก็ลดหย่อนลงมาได้ตามนั้น จูฬสุทนต์ปริวาสและมหาสุทนต์ปริวาส ทั้ง ๒ นี้ คำขอ- คำสวด เป็นอย่างเดียวกัน จึงเรียกรวมกันว่า “สุทนต์ตะ” มีทั้งหมด ๗ ชุด ในมหาจุฬาทศปิฎก วินยปิฎก จุฬวคคปาลี (ปฐมภาค) ท่านแสดงคำขอไว้ว่า

สุทนต์ปริวาส

(ปริวาสสำหรับอาบัติหลายตัว ปิดไว้หลายคราว)

เตน โข ปน สมเยน อณฺณตโร ภิกฺขุ สมพหุลา สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปนโน โหติ, โส อาปตติปริยนต์ น ชานาติ, รตติปริยนต์ น ชานาติ, อาปตติปริยนต์ น สรติ, รตติปริยนต์ น สรติ, อาปตติปริยนต์ เวมตีโก รตติปริยนต์ เวมตีโก. โส ภิกฺขุโน อโรเจสิ “อหิ อวฺโส สมพหุลา สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี; อาปตติปริยนต์ น ชานามิ, รตติปริยนต์ น ชานามิ, อาปตติปริยนต์ น สรามิ, รตติปริยนต์ น สรามิ. อาปตติปริยนต์ เวมตีโก, รตติปริยนต์ เวมตีโก, กถํ นุ โข มया ปฏิชชิตพฺพนติ. เต ภิกฺขุ ภควโต เอตมตถํ อโรเจสุ. เตนทึ ภิกฺขเว สงฺฆे ตสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ เทตฺ. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว ทาทพฺโพ

เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุณา สํฆิ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสงฺ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา วุฑฺฒานํ ภิกฺขุโน ปาเท วนทิตฺวา อุกฺกุภิกํ นิสิติตฺวา อณฺชลี ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย “อหิ ภนฺเต สมพหุลา สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี; อาปตติปริยนต์ น ชานามิ, รตติปริยนต์ น ชานามิ, อาปตติปริยนต์ น สรามิ, รตติปริยนต์ น สรามิ, อาปตติปริยนต์ เวมตีโก, รตติปริยนต์ เวมตีโก. โสภิ ภนฺเต สํฆิ ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ ยาจามิตฺติ. ทุตฺติยมฺปิ ยาจิตพฺโพ. ตตฺติยมฺปิ ยาจิตพฺโพ. พยตฺเตน ภิกฺขุณา ปฏิพฺเพลน สงฺฆเณ ภาเปตพฺโพ.

“สุณฺาตุ เม ภนฺเต สงฺฆเณ อัย อิตถนฺนาโม ภิกฺขุ สมพหุลา สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี; อาปตติปริยนต์ น ชานาติ, รตติปริยนต์ น ชานาติ, อาปตติปริยนต์ น สรติ, รตติปริยนต์ น สรติ, อาปตติปริยนต์ เวมตีโก, รตติปริยนต์ เวมตีโก. โส สํฆิ ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ ยาจติ. ยทึ สงฺฆสฺส ปตตกฺลลํ, สงฺฆเณ อิตถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ ทเทยฺ; เอสา ญตฺติ.

สุณฺาตุ เม ภนฺเต สงฺฆเณ, อัย อิตถนฺนาโม ภิกฺขุ สมพหุลา สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี; อาปตติปริยนต์ น ชานาติ, รตติปริยนต์ น ชานาติ, อาปตติปริยนต์ น สรติ, รตติปริยนต์ น สรติ, อาปตติปริยนต์ เวมตีโก, รตติปริยนต์ เวมตีโก. โส สํฆิ ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ ยาจติ. สงฺฆเณ อิตถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ เทติ. ยสฺสายสมฺโถ ขมตฺติ อิตถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสสฺส ทานํ, โส ตฺถนฺทสฺส; ยสฺส นกขมตฺติ, โส ภาเสยฺ. ทุตฺติยมฺปิ เอตมตถํ วทามิ ฯ เป ฯ ตตฺติยมฺปิ เอตมตถํ วทามิ ฯ เป ฯ ทินฺโน สงฺฆเณ อิตถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตตีํ สุทนต์ปริวาสํ, ขมตฺติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตฺถนฺทึ. เอวเมตํ ธารยามิตฺติ.

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ภิกษุนั้นไม่รู้ที่สุตอาบัติ ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี จึงบอกแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย กระผมต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว กระผมไม่รู้ที่สุตอาบัติ ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี กระผมจะปฏิบัติอย่างไร”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงให้สุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุนั้น”

วิธีให้สุทนต์ปริวาสและกรรมวาจา

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาสอย่างนี้ คือ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงค์เฉียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย นั่งกระโหียงประนมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว กระผมไม่รู้ที่สุตอาบัติ ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ท่านผู้เจริญ กระผมนั้นขอสุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้นกับสงฆ์” พึงขอแม่ครั้งที่ ๒ ฯลฯ พึงขอแม่ครั้งที่ ๓ ฯลฯ

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ภิกษุนั้นไม่รู้ที่สุตอาบัติ ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ภิกษุนั้นขอสุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้นกับสงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุชื่อนี้ นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ภิกษุนั้นไม่รู้ที่สุตอาบัติ ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ภิกษุนั้นขอสุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้นกับสงฆ์ สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ภิกษุชื่อนี้แล้ว ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้สุทนต์ปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุชื่อนี้ ท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง แม่ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ แม่ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ สุทนต์ปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้น สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้ สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าขอถือเอาความนี้ว่านี้เป็นมติอย่างนี้”

วิธีให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาสอย่างนี้แล สงฆ์พึงให้ปริวาสอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาสอย่างไรเล่า ภิกษุไม่รู้ที่สุตอาบัติ ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี

สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติ แต่ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติได้ แต่ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ แนใจในที่สุดอาบัติ แต่ไม่แนใจในที่สุดตราตรี สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แนใจในที่สุดอาบัติบางส่วน แนใจในที่สุดอาบัติบางส่วน ไม่แนใจในที่สุดตราตรี สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุไม่รู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรีบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ไม่แนใจในที่สุดอาบัติ ไม่แนใจในที่สุดตราตรีบางส่วน แนใจในบางส่วน สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรีบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ระลึกที่สุตอาบัติได้ ระลึกที่สุตราตรีบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ แนใจในที่สุดอาบัติ ไม่แนใจในที่สุดตราตรีบางส่วน แนใจในบางส่วน สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติบางส่วน ไม่รู้บางส่วน รู้ที่สุตราตรีบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ระลึกที่สุตอาบัติบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ไม่แนใจในที่สุดอาบัติบางส่วน แนใจในบางส่วน ไม่แนใจในที่สุดตราตรีบางส่วน แนใจในบางส่วน สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาสอย่างนี้แล

วิธีให้ปริวาส

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้ปริวาสอย่างไร ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติได้ ระลึกที่สุตราตรีได้ แนใจในที่สุดอาบัติ แนใจในที่สุดตราตรี สงฆ์พึงให้ปริวาส

ภิกษุไม่รู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีได้ ไม่แนใจในที่สุดอาบัติ แนใจในที่สุดตราตรี สงฆ์พึงให้ปริวาส ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติบางส่วน ไม่รู้บางส่วน รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีได้ ไม่แนใจในที่สุดอาบัติบางส่วน แนใจในบางส่วน แนใจในที่สุดตราตรี สงฆ์พึงให้ปริวาส ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้ปริวาสอย่างนี้แล^{๑๑๕}

ในปัจจุบันการจัดปริวาสในประเทศไทยที่จัดกันอย่างแพร่หลาย มีวิธีขอและวิธีสวดที่เข้าใจง่ายที่แสดงไว้ คือ

^{๑๑๕} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๕๖-๑๕๗/๒๕๕-๒๕๘.

ปริวาสชุดที่ ๑ จูฬสุทนต์ปริวาส ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่รู้ที่สุดแห่งอาบัติ ไม่รู้ที่สุดแห่งราตรี ระลึกถึงที่สุดอาบัติไม่ได้ ระลึกถึงที่สุดราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ภิกษุนั้นขอจูฬสุทนต์ปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้นต่อสงฆ์ สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส^{๑๖๖}

ปริวาสชุดที่ ๒^{๑๖๗} ภิกษุอยู่จูฬสุทนต์ปริวาส ต้องอันตราบัติขณะกำลังอยู่ปริวาส

ถาม ภิกษุ ก. ได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ระลึกที่สุดแห่งอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุดแห่งราตรีไม่ได้ เธอได้กะประมาณว่าไม่บริสุทธิ์เพียงไม่เกิน ๑๕ วัน เธอจึงขอจูฬสุทนต์ปริวาสเพื่ออาบัติทั้งหลาย ปิดบังไว้ ๑๕ วัน กับสงฆ์ (คำขอจูฬสุทนต์ปริวาส ชุดที่ ๑) สงฆ์ได้ให้จูฬสุทนต์ปริวาสเพื่ออาบัติทั้งหลาย ปิดบังไว้ ๑๕ วันแก่เธอ (กรรมวาจาจูฬสุทนต์ปริวาส ชุดที่ ๑) เธอจึงได้สมาทานปริวาส (คำบอกวัตรจูฬสุทนต์ปริวาส ชุดที่ ๑) และอยู่จูฬสุทนต์ปริวาสจนกว่าจะครบกำหนด ๑๕ วัน ในขณะที่ภิกษุ ก. นั้นกำลังอยู่จูฬสุทนต์ปริวาส เธอได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัวในระหว่างปิดบังไว้ ๑๕ วัน จะพึงปฏิบัติอย่างไร ตอบ ภิกษุ ก. นั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ สมาทานปริวาส บอกวัตรจูฬสุทนต์ปริวาส (คำบอกวัตรจูฬสุทนต์ปริวาส ชุดที่ ๑) แล้วขอมุลาเย ปฎิกัสสนาเพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิมกับสงฆ์ (คำขอมุลาเย ปฎิกัสสนาเพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิม ชุดที่ ๒) สงฆ์ให้มุลาเย ปฎิกัสสนาเพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิมแก่เธอ (กรรมวาจามุลาเย ปฎิกัสสนาเพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิม ชุดที่ ๒) และต่อเนื่องกันเธอพึงขอสมณานปริวาสกับสงฆ์ (คำขอสมณานปริวาส ชุดที่ ๒) สงฆ์ให้สมณานปริวาสแก่เธอ (กรรมวาจาสมณานปริวาส ชุดที่ ๒) จากนั้นเธอพึงสมาทานปริวาส บอกวัตรสมณานปริวาส (คำบอกวัตรสมณานปริวาส ชุดที่ ๒) และอยู่สมณานปริวาสจนครบ ๑๕ วัน ต่อจากนั้นเธอพึงเข้าไปหาสงฆ์ สมาทานปริวาส บอกวัตรสมณานปริวาส (คำบอกวัตรสมณานปริวาส ชุดที่ ๒) แล้วขอสมณานมานัตกับสงฆ์ (คำขอสมณานมานัต ชุดที่ ๒) สงฆ์ให้สมณานมานัตแก่เธอ (กรรมวาจาสมณานมานัต ชุดที่ ๒) เธอพึงสมาทานมานัต บอกวัตรสมณานมานัต (คำบอกวัตรสมณานมานัต ชุดที่ ๒) แล้วประพฤติสมณานมานัตจนกว่าจะครบ ๖ ราตรี

เมื่อภิกษุ ก. นั้นประพฤติสมณานมานัตครบ ๖ ราตรีเรียบร้อยแล้ว เธอพึงสมาทานมานัตบอกวัตรสมณานมานัต (คำบอกวัตรสมณานมานัต ชุดที่ ๒) แล้วขออัพทานกับสงฆ์ (คำขอสมณานอัพทาน ชุดที่ ๒) สงฆ์ให้อัพทานแก่เธอ (กรรมวาจาสมณานอัพทาน ชุดที่ ๒) นับแต่นี้เป็นต้นไปเธอย่อมตั้งอยู่ในฐานแห่งผู้บริสุทธิ์ด้วยศีล สามารถบำเพ็ญไตรสิกขา กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ด้วยประการฉะนี้ ฯ^{๑๖๘}

^{๑๖๖} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุตม์ อากาศโร, **คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ**, หน้า ๔๑.

^{๑๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๑๖๘} พระครูสังฆรักษ์ชินวรุตม์ อากาศโร, **คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ**, หน้า ๕๐.

สรูป อาบัติสังฆาทิเสสนั้นเป็นอาบัติอย่างกลาง ปิดบังมรรค ผล นิพพาน ภิกษุรูปใดต้องอาบัติแล้วไม่แก้ไข หรือกระทำการแก้ไขอย่างไม่ถูกต้องถูกวิธี ย่อมไม่อาจบรรลุธรรมชั้นสูงได้คือ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ วิปัสสนา (วิชา ๓) มรรค ผล เมื่อลาสิกขา ลี้กไปแล้วจะปฏิบัติกิจการงานใด ย่อมล้มเหลว ไม่ประสบผลสำเร็จ และเมื่อละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปสู่อบาย คือ นรก สำหรับภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์ ตัวอย่างความวิบัติที่ได้เคยพบเห็นมาแล้วคือ ทำมาหากินไม่ขึ้น ทรัพย์วิบัติ และบางท่านประสบเหตุเภทภัยต่าง ๆ อย่างแสนสาหัส ต้องกลับมาบวชใหม่ แล้วเข้าอยู่ปริวาสเพื่อทำการแก้ไข จึงพ้นจากความวิบัติดังกล่าวได้ ปริวาสกรรมนั้น เป็นสังฆกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์และละเอียดอ่อน เปรียบเสมือนเป็นเครื่องฟอกธาตุ ฟอกกรรม ให้บริสุทธิ์ เป็นเบื้องต้นที่เป็นกุญแจไขไปสู่ความบริสุทธิ์แห่งศีล อันเป็นข้อแรกที่ภิกษุทุกรูปต้องระมัดระวัง มิฉะนั้นก็มีอาจบำเพ็ญไตรสิกขาให้สำเร็จได้ ดังนั้นจึงขอให้ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ สังฆกรรมนี้ คือกรรมวาจาจารย์ ต้องศึกษาให้แจ่มแจ้งทุกขั้นตอน และปฏิบัติด้วยความสุ่ม รอบคอบ ระวัง ชัดเจน ไม่ประมาท กระทำด้วยความเคารพในสังฆกรรม และเนื่องจากเป็น พระพุทธานุญาต ท่านทั้งหลายซึ่งไม่ควรดูถูกดูหมิ่นพระภิกษุผู้เข้าอยู่ปริวาส เพราะเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะช่วยให้ภิกษุเหล่านั้นพ้นจากความวิบัติได้ การใช้คำพูดอันไม่เหมาะสม อาจเป็นเหตุให้แตกแยกในหมู่สงฆ์ได้ สำหรับภิกษุใดก็ตามที่ให้การสงเคราะห์ แก่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสเพื่อชำระศีล ให้บริสุทธิ์ (อย่างถูกพระธรรมวินัย) ย่อมได้รับ มหากุศล เพราะนอกจากเป็นการช่วยให้ภิกษุพ้นจากความวิบัติและนรกแล้ว ยังช่วยให้ภิกษุนั้นต้องอยู่บนความบริสุทธิ์แห่งศีลอีกด้วย ความบริสุทธิ์แห่งศีลของภิกษุนั้นเป็นรากฐานเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนา

๒.๖ หลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการอยู่ปริวาสกรรม

ความเพียรตามภาษาบาลีว่า “วิริยะ” แปลความหมายตามรูปศัพท์ในภาษาไทยว่า “ความเพียร ความพยายาม ความบากบั่นมั่นคง กำลัง เดช และอานุภาพ” ความเพียร หรือวิริยะ มีลักษณะ คือการแสวงหาประโยชน์ การละบาป เจริญธรรมที่ควรเจริญ ให้เป็นไปพร้อมทั้งกายและจิต บากบั่นให้คุณธรรมเพื่อการข้างหน้า ซึ่งความเพียรมีความสำคัญใน ๒ บริบท คือ ๑) ความเพียรในบริบทแห่งโลกีย์ คือแนวการปฏิบัติตามความเพียร เป็นแนวทางการปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้ปฏิบัติเพื่อขุดเกลากิเลส ๒) ความเพียรในบริบทแห่งโลกุตระ คือ การชำระจิตให้ขาว มีความหลุดพ้นจากกิเลส มองเห็นสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง^{๑๑๙}

^{๑๑๙} พระครูปลัดปราโมทย์ ปโมทิต (ปานเจริญ), “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๒.๖.๑ สัมมัตถ์ ๔ คือความเพียร ๔ อย่าง^{๑๒๐} ในการอยู่ปริวาสกรรม

- ๑) สังวรปธาน
- ๒) ปหานปธาน
- ๓) ภาวนापธาน
- ๔) อนุรักษนาปธาน

๑) สังวรปธาน เป็นหมวดธรรมข้อแรกในสัมมัตถ์ ๔ แปลว่า ความเพียรระงับอกุศล ไม่ให้เกิดขึ้น หรือเพียรปิดกั้นบาปอกุศล ที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น “เพียรระงับ” เช่น การสำรวมอินทรีย์ ๖ ไม่ให้ยินดียินดีร้ายเกิดขึ้นเมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น เป็นต้น และมีวิริยะในวิปัสสนาภาวนา เป็นความเพียรกำหนดรู้อารมณ์ที่มากระทบจิตอย่างต่อเนื่อง จนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นแจ้ง สภาวะธรรมตามความเป็นจริง^{๑๒๑} สังวรปธาน จึงเป็นธรรมที่สำคัญในการแก้กฏการเจริญวิปัสสนาภาวนา ที่สามารถจะนำผู้ปฏิบัติให้บรรลุธรรมได้ ดังนี้

การจงกรม ผู้ปฏิบัติมีความเพียรในการกำหนดเท้าที่เคลื่อนอย่างจดจ่อ คือเท้าที่ก้าวย่างพร้อมบริกรรมว่า “ขวาย่างหนอ” “ซ้ายย่างหนอ” ให้ได้ปัจจุบันอารมณ์ และเฝ้าระวังจิตที่ถูกอารมณ์กระทบอย่างต่อเนื่อง ๆ ย่อมละอกุศลคือนิวรณ์ธรรมจากจิต ส่งผลให้รู้เห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริง^{๑๒๒} คือเห็นอาการของเท้าเป็นเพียงธาตุ ไหวตึง อ่อนแข็ง ร้อน เย็น พร้อมกับจิตที่เข้าไปรู้ในอาการปราศจากตัวเรา เขา โยคีเพิ่มความเพียรในการกำหนด สมาธิย่อมมีความแก่กล้า ส่งผลให้ปัญญาแจ่มแจ้ง เห็นสภาวะอาการเหล่านั้นเกิดดับตลอดเวลาสลับกันไป

การนั่งภาวนา ผู้ปฏิบัติมีสติกำหนดท้องพองยุบ พร้อมบริกรรมว่า “พองหนอ” “ยุบหนอ” มีความเพียรกำหนดระงับจิตไม่ผลออกจากท้อง ตอนพองหรือตอนยุบ เมื่อจิตมีความเพียรคอยระงับอยู่ เช่นนี้ ย่อมส่งผลให้นิวรณ์ธรรมเข้ามากระทบจิตไม่ได้ ปัญญาย่อมปรากฏเห็นอาการของท้องพอง-ท้องยุบ เป็นเพียงการกระทบของวาโยธาตุ^{๑๒๓} คือรู้สึกตึงหย่อนบริเวณท้องกับจิตที่รู้อาการ ไม่มีตัวเรา เขา โยคีเพิ่มความเพียรในการกำหนดจนเห็นแจ้งอาการทั้งหลายมีเพียงความเกิดดับ

ดังนั้น สังวรปธานเป็นธรรมที่เกื้อกูลสนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อบรรลุธรรมมรรค ผล นิพพาน คือการที่มีความเพียรกำหนดตามความเป็นจริงในรูป-นาม ย่อมเป็นเหตุให้ศีลสมาธิ ปัญญาสมบูรณ์ คือ ศีลย่อมกำจัดกิเลสอย่างหยาบทางกาย วาจา สมาธิกำจัดกิเลสทางใจ คือ

^{๑๒๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.

^{๑๒๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๕.

^{๑๒๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๙๙/๑๑๐.

^{๑๒๓} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๑๑๑/๑๐๗.

นิวรรณ์ ๕ ปัญญาจำกัดกิเลสอย่างละเอียดคือ อนุสัยกิเลส กิเลสที่นอนเนื่องในสันดาน ทำให้มรรคจิต ตัดกิเลส^{๑๒๔} ได้อย่างสิ้นเชิง

๒) ปหานปธาน คือ เพียรละ ได้แก่ เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมไป คือ เพียรละ อนุสัยกิเลสทั้ง ๗ ประการนั่นเอง เพราะกิเลสเหล่านั้นหรือบาปเหล่านั้นเกิดขึ้นมาแล้วตั้งแต่ภพก่อนชาติ ก่อน และยังจะเกิดต่อไปอีกไม่มีวันสิ้นสุดยุติลงได้ บุคคลใดทำผิดแล้ว จะไม่ทำสิ่งนั้นอีก ในเมื่อบุคคล ไม่ละให้เด็ดขาดคือเป็นสมุจเฉตปหาน ตัดรากทิ้งได้เมื่อใด เมื่อนั้นแหละจึงจะเชื่อว่าละได้เด็ดขาด^{๑๒๕}

๓) ภวานาปธาน คือการตั้งใจสร้างความดี มีทานมัย สีลมัย ภวานามัย เป็นต้น ที่ยังไม่ให้มีขึ้น ที่มีแล้วให้เจริญยิ่งขึ้น เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน คือ กุศลที่ยังไม่เคยทำ คือ ความดีงาม ใดๆ ที่ยังไม่เคยทำ เพียรพยายามสร้าง พยายามปลูกฝังคุณธรรมทำให้เกิดให้มีขึ้นในสันดาน

๔) อนุรักษนาปธาน คือ การตั้งใจรักษาความดี หรือ รักษาบุญกุศลที่มีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อม คือ ไม่ละทิ้งความดีและไม่ให้ความชั่วเข้าแทนที่ เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม คือ ความดี งามอย่างใด ๆ ที่ได้ทำไว้แล้ว เพียรพยายามรักษากุศลที่ทำไว้แล้วให้มั่นคง ไม่ให้เสื่อม

สรุป ปธานทั้ง ๔ อย่าง จัดเป็น ๑ ในมรรค ๘ คือ สัมมาวายามะ ต่างเป็นกำลังเกื้อกูลกัน และกันทำให้มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภวานาเป็นอย่างมาก จึงเป็นหลักธรรมอันถูกต้องที่ผู้ปฏิบัติควรพึงมีความเพียรและสำรวมระวัง เพียรให้กุศลคือความดีเกิดขึ้นในจิตใจ เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ดำรงคงอยู่มิให้เสื่อมสูญสลายไป ถ้าบาปเกิดขึ้นก็ควรรีบพยายามละลดให้หมดไป ทั้ง ๔ อย่างจัดเป็นความเพียรชอบ ควรประกอบให้มีในตน ฯ

๒.๗ โทษของการไม่เข้าอยู่ปริวาสกรรม

เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ย่อมมีจิตใจเศร้าหมอง ความทุกข์และความหวาดระแวง ย่อมมีแก่ภิกษุนั้น ย่อมกลัวคนอื่นรู้บ้าง กลัวคนอื่นโจทบ้าง จะเจริญ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ย่อมไม่สำเร็จ

๒.๗.๑ การถูกลงโทษทำให้เสียสิทธิต่าง ๆ

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงทัณฑ์กรรม จะต้องประพฤติวัตรหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถูกตัดสิทธิต่าง ๆ รวม ๑๘ อย่าง^{๑๒๖} คือ

^{๑๒๔} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๑/๒.

^{๑๒๕} พระธรรมธีรราชฆานามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), วิปัสสนากรรมฐาน ภาคปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กุฑมอร์นิง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๘-๑๙๙.

^{๑๒๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๗/๑๖.

- ๑) ไม่พึงให้อุปสมบท (ห้ามเป็นอุปัชฌายะ)
- ๒) ไม่พึงให้ศีล (ห้ามรับบุคคลไว้ในปกครอง)
- ๓) ไม่พึงมีสามเณรไว้รับใช้
- ๔) ไม่พึงรับแต่งตั้งให้สั่งสอนนางภิกษุณี
- ๕) ได้รับแต่งตั้งแล้วไม่พึงสั่งสอนนางภิกษุณี
- ๖) ถูกสงฆ์ลงโทษด้วยอาบัติใดไม่พึงต้องอาบัตินั้นอีก
- ๗) ไม่พึงต้องอาบัติประเภทเดียวกันนั้น
- ๘) พึงต้องอาบัติที่เลวกว่านั้น
- ๙) ไม่พึงตำหนิกรรมนั้น
- ๑๐) ไม่พึงตำหนิสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น
- ๑๑) ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ภิกษุปกติ
- ๑๒) ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ภิกษุปกติ
- ๑๓) ไม่พึงไต่สวนภิกษุอื่น
- ๑๔) ไม่พึงเริ่มตั้งอนุวาทาธิกรณ์ (การโจทอาบัติ)
- ๑๕) ไม่พึงขอให้ภิกษุอื่นเพื่อโจทอาบัติ
- ๑๖) ไม่พึงโจทอาบัติภิกษุอื่น
- ๑๗) ไม่พึงทำภิกษุอื่นให้ระลึกถึงความผิดข้อนั้นข้อนี้
- ๑๘) ไม่พึงช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้อธิกรณ์กัน

การลงโทษไม่นิยมให้ทำแก่ภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป เพราะจะกลายเป็นสงฆ์ลงโทษสงฆ์ ถ้ามีเรื่องเกิดขึ้น จะต้องหาทางออก ให้สงฆ์ลงโทษแก่บุคคล คณะ ไม่เกิน ๓ รูป^{๑๒๗} เรื่องพระวินัย ถ้าไม่ศึกษาให้ถ่องถ้วนว่าถูก-ผิดประการใด แล้วนำมาปฏิบัติและสั่งสอนผู้อื่น ก็จะเป็นผู้กล่าวต่อพระตถาคต อากาธกล่าวต่อพระตถาคต พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ ประเภทเหล่านี้ ย่อมกล่าวต่อ (หาความ) ตถาคต คือบุคคลผู้คิดประทุษร้าย มีโทษะในภายใน ๑ ผู้มีศรัทธา กล่าวต่อ ด้วยถือเอาความหมายผิด ๑^{๑๒๘}

^{๑๒๗} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ), วิปัสสนากรรมฐาน ภาคปฏิบัติ, หน้า ๒๕๐.

^{๑๒๘} อง.ทุก. (บาลี) ๒๐/๗๖.

๒.๗.๒ การไม่ระงับและระงับโทษ

ภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงทัณฑ์กรรม เสียสิทธิต่าง ๆ แล้วพินทำในข้อที่ถูกตัดสิทธินั้น ไม่ควรระงับการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามในการยอมเสียสิทธิต่าง ๆ จึงควรสวดประกาศระงับโทษ^{๑๒๙}

๒.๘ ประโยชน์ของการเข้าอยู่ปริวาสกรรม

เพื่อให้พระภิกษุ ชำระศีลของตัวเอง ให้บริสุทธิ์ หมดจดปราศจากความเศร้าหมอง และเพื่อความตั้งมั่น แห่งพระสัทธรรม ซึ่งชี้แจงให้เห็นคุณและประโยชน์ แห่งความประพฤตินั้น ๆ พระองค์ตรัสว่า “โย โว อานนท ธรรมวินัยใดที่ตถาคตเจ้าแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย เมื่อเราปรินิพพานแล้ว ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย”

แปลว่า “ดูก่อนอานนท ธรรมและวินัยใดที่ตถาคตเจ้าแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย เมื่อเราปรินิพพานแล้ว ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย”

หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงประทานหลักการที่สำคัญที่เหล่าพุทธบริษัทจะต้องยึดไว้ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติ พระวินัยไว้

๒.๘.๑ โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑) สงฆ์สุญฺจตาย. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจง ให้มองเห็นคุณและโทษแห่งความประพฤตินั้น ๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นไว้โดยความเห็นชอบร่วมกัน

๒) สงฆ์ผาสฺตาย. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

๓) ทุมมกฺกุนิ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก คือ เพื่อกำราบบุคคลผู้ดื้อด้าน ไม่มีความละอาย ประพฤติทราม

๔) เปสฺลานํ ภิกฺขุณิ ผาสฺวิหาราย. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก

๕) ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน

๖) สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏฺฐิตาย. เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมาในภายหน้าหรือภพหน้า

๗) อปฺปสนฺนानํ ปสาทาย. เพื่อความเลื่อมใสของเหล่าชนที่ยังไม่เลื่อมใส

๘) ปสนฺนानํ ภฺยโยภาวาย. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของเหล่าชนที่เลื่อมใสแล้ว

๙) สทฺธมฺมภูจฺติยา. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

^{๑๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙) หน้า ๕๔.

๑๐) วินยานุคคหยา. เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบาทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่คณะ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น มี ๔ ประการ คือ (๑) สังวรวินัย (๒) ปหานวินัย (๓) สมถวินัย (๔) บัญญัติวินัย

สรุป วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย มี ๕ ประการ คือ ข้อ ๑-๒ เป็นการบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ส่วนรวม ข้อ ๓-๔ เป็นการบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่บุคคล ข้อ ๕-๖ เป็นการบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ ข้อ ๗-๘ เป็นการบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน และ ข้อ ๙-๑๐ เป็นการบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา^{๑๓๐}

ถามว่า ใครศึกษาอยู่

ตอบว่า พระเสขะและกัลยาณปุณฺณศึกษาอยู่

ถามว่า ใครศึกษาสิกขาเรียบร้อยแล้ว

ตอบว่า พระอรหันต์เป็นผู้ศึกษาสิกขาเรียบร้อยแล้ว

ถามว่า สิกขาบทนี้ตั้งอยู่ในใคร

ตอบว่า ตั้งอยู่ในสิกขากามบุคคล

ถามว่า ใครทรงเอาไว้

ตอบว่า พระเถระทั้งหลายผู้ทรงจำสูกกวิสุทธิสิกขาบทที่ ๑ ได้ทรงเอาไว้^{๑๓๑} เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วไม่เข้าปริวาสกรรมจะมีผลอย่างไร ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ความบริสุทธิ์ในการออกจากอาบัติมี ๓ อย่าง คือ

๑) ถ้าต้องอาบัติปาราชิก ต้องลาสิกขา

๒) ถ้าต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่ปริวาส

๓) ถ้าต้องอาบัติอุลลัจจัยต่ำลงมาถึงทุพภาษิต ต้องแสดงต่อหน้าภิกษุอื่น (ปลงอาบัติ)

พระวินัยมีไว้เพื่อประโยชน์ ๑๓ ประการ คือ

๑. วินโย สัวรตถาย. วินัย มีไว้เพื่อประโยชน์แก่การสำรวม

๒. สัวโร อวิปปฏิสารตถาย. ความสำรวม เพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน

๓. อวิปปฏิสาโร ปามุชชตถาย. ความไม่เดือดร้อน เพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์

๔. ปามุชชํ ปิตตถาย. ความปราโมทย์ เพื่อประโยชน์แก่ความปิติ

๕. ปิติ ปสสทตถาย. ความปิติ เพื่อประโยชน์แก่ความสงบ

๖. ปสสทฺธิ สุขตถาย. ความสงบ เพื่อประโยชน์แก่ความสุข

^{๑๓๐} พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปณฺโญช, ภิกขุปาติโมกข์แปล, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๓๑} วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๒.

๗. สุขี สามารถตาย. ความสุข เพื่อประโยชน์แก่สมาธิ
๘. สมาธิ ยถาภูตญาณทสสนตตาย. สมาธิ เพื่อประโยชน์แก่การรู้เห็นตามความเป็นจริง
๙. ยถาภูตญาณทสสนํ นิพพิตตตาย. การรู้เห็นตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย
๑๐. นิพพิทา วิวราคตตาย. ความเบื่อหน่าย เพื่อประโยชน์แก่ความสิ้นกิเลส
๑๑. วิวราโค วิมุตตตตาย. ความสิ้นกิเลส เพื่อประโยชน์แก่ความหลุดพ้น
๑๒. วิมุตติ วิมุตติญาณทสสนตตาย. ความหลุดพ้น เพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัตตะ
๑๓. วิมุตติญาณทสสนํ อนุปาทาปรินิพพานตตาย. วิมุตติญาณทัตตะ เพื่อประโยชน์แก่การดับกิเลสไม่ยึดมั่น

เมื่อภิกษุรูปใดต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ไม่ขอปริวาสกับสงฆ์ แสดงว่าไม่ต้องการความบริสุทธิ์ ศีลของภิกษุนั้นย่อมเศร้าหมอง จะเจริญ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก กุศลธรรม ย่อมไม่เกิดผลดีต่อภิกษุนั้น ต้องอาบัติแล้วไม่ยอมทำคืน เป็นผู้ชื่อว่าไม่เห็นภัยในวิภูฏะ สงสาร เป็นอลัชชี คือ ผู้ไม่มีความละอาย โทษย่อมติดตัวภิกษุนั้นจนกว่าจะทำคืน แม้มรณะภาพแล้วก็ยังมีโทษติดตามตัวไป ให้ได้รับทุกข์ใน นรก อบาย เพราะอาบัตินั้นเมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วย่อมมีโทษเหนือดน คือ คนอื่นจะรู้หรือไม่ก็ตามแต่ตัวเองนั้นก็ย่อมรู้แก่ใจตัวเอง ความทุกข์และความหวาดระแวงย่อมมีแก่ภิกษุนั้น ย่อมกลัวคนอื่นจะรู้บ้าง กลัวคนอื่นจะโจทบ้าง ดังนั้น ภิกษุควรเปลื้องตนออกจากความกังวลนั้น เพื่อจะต้องไม่เดือดร้อนในภายหลัง และควรรีบแจ้งต่อสงฆ์ให้รู้ ให้เร็วที่สุด สงฆ์จะได้ทำกรรมนั้นง่ายขึ้น ก่อนจะเข้าปริวาสกรรมก็ควรศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจก่อน ถ้าไม่เข้าใจให้ถามท่านผู้รู้ เพื่อจะได้เข้าใจเรื่องการประพฤติปฏิบัติของตนว่า ถูก ผิด ประการใดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี มีเจตนาที่ดี ไม่มีเจตนาที่ดี ล้วนทำให้ใจเศร้าหมองทั้งนั้น

๒.๙ สรุปท้ายบท

ปริวาส เป็นวิธีออกจากอาบัติที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น จะต้องประพฤติให้ครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้ ซึ่งปรับอาบัติหนักรองจากอาบัติปาราชิก คือเป็นครุกาบัติ แต่เป็นสเสตกิจฉา (ที่แก้ไขหรือเยียวยาได้) วิธีที่ออกจากอาบัตินี้ต้องอาศัยสงฆ์ตั้งแต่ต้นไปจนตลอด เป็นสิกขาบทสำคัญที่นักพัฒนาศีลให้บริสุทธิ์มีในปาวาสิกขันธกะ ๕^{๑๓๒} ข้อ และในสมุจจยขันธกะ ๑๑ ข้อ^{๑๓๓} ซึ่งวางระเบียบปฏิบัติและวิธีการออกจากอาบัติ เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาจะทำให้เกิดสมาธิและปัญญา ตลอดจนบรรลุถึงมรรค ผล และนิพพาน

^{๑๓๒} วิ.จ. (ไทย) ๖/๙.

^{๑๓๓} วิ.จ. (ไทย) ๖/๙-๑๐.

สังวรปธาน เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลสนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อบรรลुरुธรรมมรรค ผล นิพพาน คือการที่มีความเพียรกำหนดตามความเป็นจริงในรูป-นาม ย่อมเป็นเหตุให้ศีลสมาธิ ปัญญาสมบูรณ์ คือ ศีลย่อมกำจัดกิเลสอย่างหยาบทางกาย วาจา สมาธิกำจัดกิเลสทางใจคือ นิวรณ์ ๕ ปัญญากำจัดกิเลสอย่างละเอียดคือ อนุสัยกิเลส กิเลสที่นอนเนื่องในสันดาน ทำให้มรรคจิตตัดกิเลส^{๑๓๔} ได้อย่างสิ้นเชิง ปธานทั้ง ๔ อย่าง จัดเป็น ๑ ในมรรค ๘ คือ สัมมาวายามะ ต่างเป็นกำลังเกื้อกูลกันและกันทำให้มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นอย่างมาก จึงเป็นหลักธรรมอันถูกต้องที่ผู้อยู่ปริวาสพึงมีความเพียรและสำรวมระวัง เพียรให้กุศลคือความดีเกิดขึ้นในจิตใจ เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ดำรงคงอยู่มิให้เสื่อมสูญสลายไป ถ้าบาปเกิดขึ้นก็ควรรีบพยายามละลดให้หมดไป ทั้ง ๔ อย่างจัดเป็นความเพียรชอบ ที่ควรประกอบให้มีในตน ฯ

ถ้าภิกษุรูปใดต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว ไม่ขอปริวาสกับสงฆ์ แสดงว่าไม่ต้องการความบริสุทธิ์ ศีลของภิกษุนั้นย่อมเศร้าหมอง จะเจริญ ฎาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรัณณะ ปวิเวก กุศลธรรม ย่อมไม่เกิดผลได้ ต้องอาบัติแล้วไม่ยอมทำคืน เป็นผู้ถือว่าไม่เห็นภัยในวิภูฏะสงสาร เป็นอิลชชี คือ ผู้ไม่มีความละอาย โทษย่อมติดตัวภิกษุนั้นจนกว่าจะทำคืน แม้มรณะภาพแล้วก็ยังมีโทษติดตามตัวไป ให้ได้รับทุกขโน นรก อบาย เพราะอาบัตินั้นเมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วยอมมีโทษเหนือตน คือคนอื่นจะรู้หรือไม่ก็ตามแต่ตัวเองนั้นก็ย่อมรู้แก่ใจตัวเอง ความทุกข์และความหวาดระแวงย่อมมีแก่ภิกษุนั้น ย่อมกลัวคนอื่นจะรู้บ้าง กลัวคนอื่นจะโจทบ้าง ดังนั้น ภิกษุควรเปลื้องตนออกจากความกังวลนั้น เพื่อจะต้องไม่เดือดร้อนในภายหลัง และควรรีบแจ้งต่อสงฆ์ให้รู้ ให้เร็วที่สุด สงฆ์จะได้ทำกรรมนั้นง่ายขึ้น ก่อนจะเข้าปริวาสกรรมก็ควรศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจก่อน ถ้าไม่เข้าใจให้ถามท่านผู้รู้ เพื่อจะได้เข้าใจเรื่องการประพฤติปฏิบัติของตนว่า ถูก ผิด ประการใดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี มีเจตนาที่ดี ไม่มีเจตนาที่ดี ล้วนทำให้ใจเศร้าหมองทั้งนั้น ประโยชน์ของการเข้าอยู่ปริวาสกรรม มี ๑๐ ประการ คือ ๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ ๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก ๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน ๖) เพื่อกำจัดอาสวะอันบังเกิดในอนาคต ๗) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังเลื่อมใสแล้ว ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย

การเข้าอยู่ปริวาสกรรมจัดว่ามีประโยชน์เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ ปรับปรุงแก้ไขของบุคคลผู้เก้อยาก ปิดกั้น กำจัดอาสวะอันบังเกิดในปัจจุบัน และในอนาคต เพิ่มความเลื่อมใส ศรัทธาให้เกิดขึ้น เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย จึงเป็นวิธีการทางสังฆกรรมเพื่อให้ภิกษุได้กลับตัว กลับใจ ประพฤติตนเองเสียใหม่ แล้วให้โอกาสแก่บุคคลอื่น ลัทธิอื่น ๆ ที่มีศรัทธาเลื่อมใส ให้ลดทิฏฐิ มานะ (คือยอมตนอยู่ในโอวาทก่อน) เป็นการขัดเกลาภิกษุด้วยหลักธรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสม จนสงฆ์เห็นว่า

^{๑๓๔} พ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๑/๒.

บริสุทธิ์แล้วจึงยอมรับเข้าหมู่ เพราะฉะนั้น ปธาน ๔ ก็เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่ได้ เกื้อกูล สนับสนุน
ต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา และจะได้ทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ

บทที่ ๓

ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

หลักในการเจริญวิปัสสนานั้นต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์และพึงเริ่มแต่สิ่งเห็นได้ง่ายและชัดเจนต่อรูป ในอารมณ์ที่กำหนดนั้น นามเป็นอารมณ์ที่ละเอียดประณีต เห็นได้ยากยิ่งกว่ารูป ดังนั้นในระยะเริ่มแรกของวิปัสสนายานิกบุคคล พึงให้กำหนดรูปก่อน และพบว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนาสติปัฏฐาน ๔ มีองค์ธรรมคือ สมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนาพร้อม โดยอาศัยหลักธรรมอื่นอีกคือ อาตปปี สัมปะชาโนสติมา และมีศีลบริสุทธิ์ตามภูมิขั้นของตน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ช่วยส่งผลต่อการเจริญปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือ ได้สมาธิตั้งมั่นระดับฌาน เมื่อออกจากอภีภานแล้วสามารถเจริญวิปัสสนายกองค์ธรรมขึ้นพิจารณาไตรลักษณ์ ย่อมได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุดดังนี้

เมื่อสมาธิตั้งมั่นละจากองค์ฌานแล้วยกองค์ธรรมขึ้นเจริญวิปัสสนาต่อพิจารณารูป นามตามความเป็นจริง คือ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงเหมาะแก่การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อ มรรคผล นิพพาน ต่อไป ผู้วิจัยจึงกำหนดหัวข้อไว้ดังนี้

๓.๑ ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของการส่งเสริม

๓.๒ ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในแง่ของการสนับสนุนความบริสุทธิ์แห่งจิต คือ วิสุทธิ ๗

๓.๓ ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของการเจริญสติปัฏฐาน ๔

๓.๔ สรุปท้ายบท

๓.๑ ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของการส่งเสริม

ธรรมอันเป็นปัจจัยให้เข้าถึงวิปัสสนาญาณ พระภิกษุทันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหา กัมมัฏฐานาจริยะ อธิบายไว้ว่าวิปัสสนา คือ ปัญญา ที่เกิดจากการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ ที่รู้แจ้งเห็นจริงโดยประการต่าง ๆ ในสภาวะลักษณะของสภาวะธรรมรูป และสภาวะธรรมนาม ที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา หลักในการเจริญวิปัสสนานั้นต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์และพึงเริ่มแต่สิ่งเห็นได้ง่ายและชัดเจนต่อ

รูป ในอารมณ์ที่กำหนดนั้น นามเป็นอารมณ์ที่ละเอียดประณีต เห็นได้ยากยิ่งกว่ารูป ดังนั้นในระยะเริ่มแรกของวิปัสสนาญาณิกบุคคล พึงให้กำหนดรูปก่อน^๑

การที่เห็นแจ้งประจักษ์แจ้งเป็นวิสุทธิ คือ ความหมดจด ความบริสุทธิ์ ที่สูงขึ้นเป็นชั้น ๆ ธรรมที่ชำระสัตว์ให้บริสุทธิ์ ยังไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นชั้น ๆ ไปโดยลำดับจนบรรลุจุดหมายนิพพาน เริ่มตั้งแต่ระดับศีล ศีลวิสุทธิ ความหมดจดแห่งศีล คือประพฤตินี้ เลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง มีศีลบริสุทธิ์ตามภูมิชั้นของตน อนึ่งในการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ หน้าที่ของศีลคือละกิเลสอย่างหยาบที่จะล่วงออกมาทางกาย ทางวาจา ไม่ให้เกิดขึ้น จำต้องปฏิบัติตามปาริสุทธิศีล ๔ คือ

๓.๑.๑ ปาริสุทธิศีล ๔ ในฐานะที่ทำให้ศีลบริสุทธิ์ หรือ การชำระศีลให้บริสุทธิ์มี ๔ ประการ คือ^๒

๑. ปาติโมกข์สังวรศีล
๒. อินทริยสังวรศีล
๓. อาชีวะปาริสุทธิศีล
๔. ปัจจัยสันนิสิตศีล

๑) ปาติโมกข์สังวรศีล

ปาติโมกข์สังวรศีล ได้แก่ ศีลที่สำรวมในปาติโมกข์ หมายถึง ศีลที่ช่วยให้ผู้รักษาพ้นจากอบายภพทั้ง ๔ องค์ธรรม ได้แก่ ศีล ๕ สำหรับคฤหัสถ์ ศีล ๘ สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร เมื่อเกิดความยินดียินดีร้าย ในเวลาตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องสัมผัส และใจรู้อารมณ์ เป็นต้น โดยมีสติเป็นประธาน ต้องตั้งสติกำหนดไว้เพื่อป้องกันกิเลสนิเวรณที่เป็นอกุศลเข้ามาครอบงำ จะทำให้เกิดความยินดียินดีร้าย การมีศรัทธาอย่างแรงกล้า และมีสติคอยส่งเสริมผลักดันยอมรับรักษาศีลได้ ผู้นั้นย่อมมีความเจริญฝ่ายเดียว

๒) อินทริยสังวร

อินทริยสังวร ได้แก่ ศีลที่สำรวมอินทริย ๖ หมายถึง การสำรวมระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความยินดียินดีร้าย ในเวลาตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องสัมผัส และใจรู้อารมณ์ เป็นต้น โดยมีสติเป็นประธาน ต้องตั้งสติกำหนดไว้เพื่อป้องกันกิเลสนิเวรณที่เป็นอกุศล

^๑ พระภิกษุทันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหาเถรคัมภีร์ฐานาจริยะ, **วิปัสสนาที่ปณีฎีกา ฉบับพิมพ์รวมเล่ม ใน ๑๐๐ ปี อัครมหาเถรคัมภีร์ฐานาจริยะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัดมหาชน, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๑.

^๒ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๕๒/๒๕๔., อ.ป.ญจก.ฎีกา (บาลี) ๓/๒๕/๑๐.

เข้ามารบกวน จะทำให้เกิดความยินดียินดีร้าย การมีศรัทธาอย่างแรงกล้า และมีสติคอยส่งเสริมผลักดัน ยอมรับรักษาศีลได้ ผู้นั้นย่อมมีความเจริญฝ่ายเดียว

๓) อาชีวะปารีสุทธิศีล

อาชีวะปารีสุทธิศีล ได้แก่ ศีลที่มีอาชีวะปารีสุทธิ หมายถึง การหาเลี้ยงชีวิตโดยชอบมี (สัมมาอาชีวะ) คือสำหรับฆราวาสเว้นมิจฉาชีวะต่าง ๆ ในสัมมาอาชีวะวิริตี (คือเจตสิกดวงหนึ่งที่ทำให้เกิดการงดเว้น) ส่วนภิกษุชั้นเว้น กุลทุสกะ (ผู้ประทุษร้ายตระกูล) อนเสนาต่าง ๆ ตามพระปาติโมกข์ วินัย โดยองค์ธรรม ได้แก่วิริยะเจตสิก (ธรรมชาติที่อาศัยจิตเกิด) เป็นองค์ธรรมที่คอยค้ำจุนสหชาติ ธรรมทั้งหลายและคอยส่งเสริมอุปการะกันและกัน ผู้มีจิตไม่อ่อนแอ ไม่ท้อถอย ย่อมได้สมาธิตั้งมั่น เมื่อสมาธิตั้งมั่นปัญญาย่อมเกิดเร็ว ผู้นั้นย่อมมีความเจริญฝ่ายเดียว คำสอนและหลักปฏิบัติทาง พระพุทธศาสนาและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด คือ หลักปฏิบัติในชั้นศีล และระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมคำสอนและหลัก ปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทาง สังคมได้มากที่สุด คือ หลักปฏิบัติในชั้นศีลและระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม^๓

๔) ปัจจัยสันนิสิตศีล

ปัจจัยสันนิสิตศีล (จตุปารีสุทธิศีล) ได้แก่ ศีลที่อาศัยปัจจัย ๔ หมายถึง การพิจารณาด้วย ปัญญาในการบริโภค คือ ไม่บริโภคด้วยตัณหา มีจิวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัช สำหรับฆราวาสที่ รักษาศีล เมื่อศีลขาดไปไม่บริสุทธิ ให้ตั้งใจในการรักษาศีลใหม่ สำหรับพระภิกษุที่จะรักษาศีล มี วิธีแก้ไขพระภิกษุที่ศีลขาดมี ๔ ประการ คือ (๑) เทศนาสุทธิ (๒) สังวรสุทธิ (๓) เภฏฐสุทธิ (๔) ปัจจ เวกขณะสุทธิ ปารีสุทธิศีล ๔ หรือ ศีลวิสุทธิ นี้หากข้อหนึ่งข้อใดขาดตกบกพร่องแล้ว แก้ไขใหม่ได้ จะ ไม่เป็นอันตรายแก่วิปัสสนาภาวนาแต่ประการใด ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

(๑) เทศนาสุทธิ แปลว่า ความบริสุทธิด้วยการแสดง หมายความว่า พระภิกษุที่ต้อง ลหุกาบัติ (อาบัติเบา) ต้องแก้ไขด้วยเทศนาอาบัติ พระภิกษุที่ต้องครุอาบัติ เช่น สังฆาติเสสต้องอยู่ ปริวาสกรรม ฆานัต อัพภาน พระที่ต้องอาบัติปาราชิก ต้องแก้ไขด้วยการสึกออกจากพระวินัย ส่วน ฆราวาสนั้นรักษาศีลใหม่ได้

(๒) สังวรสุทธิ แปลว่า ความบริสุทธิด้วยการสำรวม หมายความว่า ผู้ที่สังวรอินทรีย์ เมื่อเผลอสติหรือผิดพลาดไปแล้ว ขออริชฐานใหม่ได้

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๘๑.

(๓) เภฏฐสุทธิ แปลว่า ความบริสุทธิ์ด้วยอาชีวะที่ชอบ หมายความว่า พระภิกษุต้องเว้นจากกุกุสกะ คือ อาการที่ทำให้ตระกูลเสียเจตนา เสียศรัทธา อเนสนา อาการที่ไม่ควรหาकिनต่าง ๆ หมายความว่า ต้องหาเลี้ยงชีวิตโดยชอบด้วยพระวินัย สำหรับฆราวาสนั้นต้องเว้นจากมิจฉาชีพต่าง ๆ

(๔) ปัจจเวกขณะสุทธิ แปลว่า บริสุทธิ์ด้วยการพิจารณา หมายความว่า ในการบริโภคปัจจัย ๔ ต้องพิจารณาด้วยว่า “ปะฏิสังขา โยนิโส จีวะรัง ปะฏิเสวามิ, ปิณฑะปาตัง, เสนาสะนัง, คิลานะปัจจะยะเภสัชชะปะริกขารัง ฯ เป็นต้น

เมื่อพระภิกษุมีธรรม ๔ อย่างนี้แล้ว ย่อมส่งเสริม ศีล สมาธิ และปัญญาให้สมบูรณ์ทำให้เป็นผู้ผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์ ยินดีในการเจริญภาวนาแล้วปฏิบัติวิปัสสนาจนเห็นแจ้งอริยสัจ ๔ ด้วยมรรคปัญญา ย่อมบรรลุมรรคผลและนิพพาน เป็นพระอรหันต์ผู้ละกิเลสได้โดยสิ้นเชิงสามารถระงับความโศกเศร้าและความคร่ำครวญ ดับทุกข์ทางกายและโทมนัสทางใจในภพนี้ได้แล้ว เมื่อได้ปรินิพพานแล้วก็ไม่เวียนว่ายตายเกิดในภพใหม่ได้รับทุกข์และโทมนัสอีก เป็นผู้บรรลุมรรคญาณ^๔

๓.๒ ปริวาสกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในแง่ของการสนับสนุนความบริสุทธิ์แห่งจิต คือ วิสุทธิ ๗

ผลสำเร็จ ของการเจริญวิปัสสนาภาวนา คือญาณ ๑๖ ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติภาวนาที่ถูกต้องตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ ^๕เท่านั้น (เอกายมรรค) ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติที่สนับสนุน คือ ทางแห่งความบริสุทธิ์ ๗ ระยะ^๖ (วิสุทธิ ๗) ที่สนับสนุนให้มนุษย์ทุกคนได้ตั้งใจศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดสติปัญญาเฉลียวฉลาดในสภาพธรรมที่ปรากฏ จำแนกออกเป็น ๓ ประการ^๗ หรือที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา มีรายละเอียดดังนี้

วิสุทธิ แปลว่า^๘ ความสะอาดหมดจด ความบริสุทธิ์แห่งจิต คือ จิตที่ปราศจากกิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียด ที่เป็นไปทางกาย ทางจิตและทางปัญญา เป็นธรรมที่เป็นทางดำเนินไปสู่พระนิพพาน วิสุทธิเป็นผลที่เนื่องมาจากเหตุที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในสติปัฏฐาน ๔ อันเป็นทางสายเดียว เพื่อบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เพราะวิปัสสนาญาณและมรรคญาณ เป็นปัญญาที่

^๔ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ), อริยวังสปฏิปทา ปฏิปทาอันเป็นวงศ์แห่ง พระอริยเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๘.

^๕ อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๘๘/๓๑๕, ชุ.ม.อ. (ไทย) ๓/๕๐.

^๖ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๕๗-๒๕๘/๒๗๗-๒๘๓.

^๗ ที.ปา.อ. (บาลี) ๒๘/๑๓.

^๘ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๗๗/๑๑๘, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๘/๖๒, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

เกิดจากการอบรมจิต เมื่อจิตระลึกรสภาวะธรรมล้วน ๆ และมีสมาธิตั้งมั่นอยู่ในสภาวะธรรม ปัญญาที่จะเกิดร่วมกับสติและสมาธิย่อมจะพัฒนาแก่กล้าขึ้นตามลำดับ ปัญญาที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิต

วิสุทธิ ๗ นี้ปรากฏหลักฐานในคัมภีร์มัชฌิมนิกายมูลปณณาสก์ รตวินิตสูตร (๑๒/๒๕๒-๒๖๐/๒๗๓-๒๘๔) ซึ่งเป็นคำสนทนาซักถามระหว่างพระสารีบุตรมหาเถระกับพระปุณณมันตาณิบุตรเถระ และมีกล่าวถึงในทศสูตรสูตร หมวด ๙ ทีฆนิกายปาฎิกวรรค (๑๑/๓๕๙/๔๑๙) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- ๑) คีลวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งศีล)
- ๒) จิตวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งจิต)
- ๓) ทิฏฐิวินิวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ)
- ๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย)
- ๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง)
- ๖) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางดำเนิน)
- ๗) ญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ)

๑) คีลวิสุทธิ

แปลว่า ความบริสุทธิ์ของศีล คือการรักษาไว้ซึ่งความบริสุทธิ์หมดจดไม่มีความต่างพร้อยแห่งศีล ตามภูมิของตน หมายถึง สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ^๙ ได้แก่ จตุปาริสุทธิศีล^{๑๐} เพราะบริสุทธิ์ได้ด้วยความสามารถการแสดงออกทาง การสำรวม การแสวงหาและการพิจารณา

๒) จิตวิสุทธิ

แปลว่า ความบริสุทธิ์ของจิต หมายถึง จิตที่ปราศจากมลทิน คือ นิวรรณ ๕ โดยใช้สติเข้ากำกับควบคุมจิต ให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ที่แนบอยู่กับการกำหนดรูป-นามไม่ให้ฟุ้งซ่าน^{๑๑} จนเกิดสมาธิ คือมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต หมายถึงการดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียว^{๑๒}

^๙ ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๒๘/๒๔๙.

^{๑๐} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๕๙๓/๔๔๑.

^{๑๑} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๘๒/๒๘๖.

^{๑๒} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๐๕, ขุ.ป.อ. (บาลี) ๑/๑๙.

๓) ทิณฐวิสุทธิ

แปลว่า ความบริสุทธิ์แห่งความเห็น เห็นรูป เห็นนาม ตามความเป็นจริง หมายถึง ปัญญาที่มีความเห็นถูก หรือรู้ถูกตามความเป็นจริงโดยปราศจากกิเลส คือ เห็นนามและรูปว่าไม่ใช่สัตว์ บุคคล เป็นสิ่งที่ไม่ใช่เจ้าของ ไม่อยู่ในอำนาจใด ๆ ได้แก่ นามรูปปริเฉทญาณ

๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ

แปลว่า ความบริสุทธิ์ด้วยการข้ามพ้นความสงสัย หมายถึง ความหมดจดแห่งญาณ (ความบริสุทธิ์แห่งปัญญา) ได้แก่ ความบริสุทธิ์เพราะหายสงสัย (เกี่ยวกับกาลทั้ง ๓ คือ อดีต อนาคต และ ปัจจุบัน) คือ ขณะที่พิจารณาอยู่พบเพียงเหตุและผล ที่ล่วงมาแล้วก็เป็นเพียงเหตุและผล ต่อไปก็มีเพียงเหตุและผลเท่านั้น ความรู้นี้กำหนดเป็นขั้นตรณปริญาณ คือ รู้สามัญลักษณะของไตรลักษณ์ ดังบาลีว่า

เอตสเสว ปน นามรูปสส ปจฺจยปริคฺคหณฺน ตีสุ อทฺธาสุ กงฺขํ วิตริตฺวา ฐิตํ ญาณํ กงฺขาวิตรณวิสุทธิ นาม^{๓๓} ปัญญาที่กำหนดรู้เห็นในสภาวะของกาย (รูป) กับใจ (นาม) เป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน คือทั้งรูปและนามเป็นเหตุ เป็นผลซึ่งกันและกันอยู่ทุกขณะ รู้แจ้งปัจจัยแห่งรูปและนาม ละอเหตุกทิกฺขุ (เห็นผิดว่าไม่มีเหตุ) ละวิสมเหตุกทิกฺขุ (ยึดในเหตุที่ไม่เหมาะสม) ละกัฆามลทิกฺขุ (หม่นหมองเพราะสงสัย) เป็นญาณติปริญาณ สามารถตัดสินใจได้ว่าแม้ชาติก่อนตนก็เกิดด้วยเหตุปัจจัย ปัจจุบันก็เกิดมาได้ด้วยเหตุปัจจัย

๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ

แปลว่า ความบริสุทธิ์ด้วยความรู้ความเห็นว่าเป็นทางปฏิบัติที่ถูกและทางปฏิบัติที่ไม่ถูก หมายถึง ความเห็นอันบริสุทธิ์ ที่เกิดรู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง คือ สามารถตัดสินใจได้ว่า การยินดีในนิमितนั้นเป็นทางผิด เพียงแต่กำหนดเท่านั้นจึงจะเป็นทางถูก ญาณจึงจะแจ่มชัดขึ้นอีก และเห็นอันบริสุทธิ์ ที่เกิดรู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง คือสามารถตัดสินใจได้ว่า การยินดีในแสงสว่างนั้นเป็นทางผิด เพียงแต่กำหนดเท่านั้นจึงจะเป็นทางถูก ญาณจึงจะแจ่มชัดขึ้นอีก^{๓๔}

๖) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ

แปลว่า ความบริสุทธิ์ด้วยความรู้ความเห็นหนทางที่จะเดินไปในธรรมที่บริสุทธิ์แล้ว หมายความว่า ปัญญาที่เข้าถึงความรู้สึกในทางที่ถูก ตรงสู่พระนิพพานโดยถูกต้องแล้ว ได้แก่ อารมณอันเป็นปฏิปทาที่ถูกต้อง ตัณหาและทิกฺขุไม่สามารถเข้าไปในอามณนั้นได้ อารมณของวิปัสสนา คือ

^{๓๓} วิสุทธิ. (บาลี) ๒/๒๖๓.

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙๘/๒๙๕.

ไตรลักษณ์ในรูป-นามเป็นตัวถูกรู้ ส่วนปัญญาเป็นตัวรู้อารมณ์ไตรลักษณ์นั้น ความรู้เช่นนี้เป็นปัจจัยแก้วิปัสสนาญาณเบื้องสูงต่อเนื่องไปถึงโคตรญาณ แต่ญาณที่ ๙ คือ สัจจानุโลมิกญาณ ที่เป็นไปในมรรควิถีก่อน โคตรญาณ โดยอนุโลมแก้วิปัสสนาญาณ ๘ ที่เป็นไปแล้วในหนหลัง เพราะมีอนิจจลักษณะเป็นต้นเป็นอารมณ์ และแกโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ที่จะพึงบรรลุในขณะแห่งมรรคในเบื้องต้นชื่อว่าอนุโลมญาณ รวมเป็น ๙ ประการ ชื่อว่าปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ เพราะเป็นปฏิบัติแห่งความบริสุทธิ์ของญาณทัสสนะ โดยอรรถว่า รู้ไตรลักษณ์ โดยอรรถว่า เห็นโดยประจักษ์และเพราะบริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นข้าศึก

๗) ญาณทัสสนวิสุทธิ

แปลว่า เป็นวิสุทธิของปัญญา เป็นปัญญาความรู้ขั้นสุดท้าย คือเป็นปัญญาที่แจ้งพระนิพพาน หรือแจ้งอริยสัจทั้ง ๔ หมายความว่า ปัญญาในมรรคญาณที่เห็นแจ้งในพระนิพพาน เป็นปัญญาขั้นสูงสุดที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุน การเจริญวิปัสสนาภาวนาจนเห็นอริยสัจทั้ง ๔ ครบถ้วน คือ ตั้งแต่วิสุทธิที่ ๑ ถึงวิสุทธิที่ ๖ นั้นรู้อริยสัจเพียง ๒ สัจจะ คือรู้ทุกข์สัจกับสมุทัยสัจ ส่วนญาณทัสสนวิสุทธิเป็น โลกุตตรวิสุทธิ เพราะรู้แจ้งอริยสัจครบทั้ง ๔ ทั้งนี้วิสุทธิแต่ละวิสุทธิจะเป็นปัจจัยสนับสนุนแก่กันและกันตามลำดับ ไม่มีการข้ามขั้นตั้งแต่วิสุทธิที่ ๑ ถึงวิสุทธิที่ ๗.(ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ ความรู้ในอริยมรรค ๘ ความเป็นอริยบุคคลย่อมเกิดขึ้นโดยวิสุทธิข้อนี้ เป็นอันบรรลุเป้าหมายสูงสุดของวิสุทธิ)^{๑๕}

สรุป ญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ) คือ ความรู้ในอริยมรรค ๔ หรือมรรคญาณ และผลญาณ ก็เกิดขึ้นในลำดับถัดไป ตามขั้นของความเป็นอริยบุคคลย่อมเกิดขึ้น อันเป็นการบรรลุจุดหมายสูงสุดแห่งวิสุทธิหรือไตรสิกขา^{๑๖} ลำดับจากนั้นจะเกิดอนุโลมญาณ โคตรญาณ ต่อจากนั้นก็เกิดมรรคญาณ ^{๑๗} ผลญาณ เมื่อกำหนดต่อไปอีก พิจารณาภิเลสที่ละแล้วและที่ยังเหลืออยู่ พิจารณานิพพาน (เว้นพระอรหันต์ไม่มีการพิจารณาภิเลสที่ยังเหลืออยู่) เรียกอีกชื่อว่าปัจจุเวกขณะญาณ^{๑๘} ซึ่งเป็นอันจบกระบวนการ

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๗๖-๔๗๗.

^{๑๖} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนานัย เล่ม ๑, แปลและเรียบเรียงโดย พระคันธสารากิจวงศ์, (นครปฐม: ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐-๑๓๙.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๓-๓๘๐.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๓๖๑-๓๖๔.

๓.๓ ปรีวาสนกรรมที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแง่ของการเจริญสติปัฏฐาน ๔

สติปัฏฐาน ๔ หมายถึง ความระลึกได้^{๑๙} และคำว่าปัฏฐาน หมายถึง ที่ตั้ง, ฐาน รวมความว่า สติเป็นตัวประธานตั้งมั่นอารมณ์ การตั้งสติ สติปัฏฐาน แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ หรือการปฏิบัติมีสติเป็นประธาน มีสติเป็นฐานเพื่อเข้าไปสู่อารมณ์ทั้งหลายคือ อารมณ์ของสติ ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม^{๒๐} องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก พร้อมสัมปยุตธรรม มีวิธีการปฏิบัติ ด้วยการปฏิบัติสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ดังนี้

๓.๓.๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หมายถึง การเจริญสติตามพิจารณาเฝ้าดูกายเป็นอารมณ์ได้แก่ การมีสติดูลมหายใจเข้าออก ดูอาการของขยับของท้อง ตามคู่อริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ดูการเคลื่อนไหวในอิริยาบถย่อย เช่น การเหลียว คุ้ย เหยียด ถอย ก้าว ถ่าย ตี๋ม อาบ กิน และตั้งสติกำหนดพิจารณาส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นร่างกายว่าสิ่งเหล่านี้ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา ฯลฯ เพื่อละสุขวิปัสสนา (ความเห็นว่างสวยว่างงาม) การละกิเลส หมายถึง การดับกิเลสที่เกิดขึ้นด้วยการรู้เห็นอย่างถูกต้อง เหมือนความมืดอันตรธานไปเมื่อพบกับแสงสว่าง การทำวินัยให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติและหมายถึงการไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นอีกในโอกาสต่อไป เมื่อกิเลสไม่มีโอกาสโอกาสเกิดขึ้นดังนี้ กุศลจิตที่ประกอบด้วยวิปัสสนาญาณย่อมจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของกุศลจิตในภายหลังมีบ่อเกิดจากการละกิเลสด้วยวิปัสสนา ทั้งกุศลจิตที่เกิดจากการละกิเลสก็ตั้งมั่นอยู่ได้นานโดยไม่แปรเป็นอกุศล ดังนั้น การละกิเลสจึงเป็นที่ตั้งของกุศลจิตต่อ ๆ มาและทำให้กุศลจิตดังกล่าวตั้งมั่น^{๒๑}

๓.๓.๒ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หมายถึง สติตามพิจารณาเวทนาเป็นอารมณ์ ได้แก่ การตั้งสติพิจารณาเวทนาที่เกิดขึ้นเป็นสุขเป็นทุกข์ และอุเบกขา เมื่อคราวได้เห็นรูป ได้ยินเสียง ได้ดมกลิ่น ได้ลิ้มรส ได้ถูกต้องสัมผัสและด้วยการได้นึกถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เคยสัมผัสมาแล้วทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงความรู้สึกเสวยอารมณ์ ไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ยั่งยืน ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา และต้องกำหนดให้ทันปัจจุบัน เช่น อาการปวด เมื่อยชา คัน ยอก เพื่อละสุขวิปัสสนา คือ เห็นว่ารูป-นาม นั้นเป็นสุข

^{๑๙} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๒๔/๓๙๓, อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๕๖/๓๓๙.

^{๒๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒/๓๐๑.

^{๒๑} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), วิปัสสนานัย เล่ม ๑, หน้า ๔๕.

๓.๓.๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หมายถึง การมีสติตามพิจารณาเห็นจิตในจิต (ความคิด) เป็นอารมณ์ ๑๖ ประการ คือ การมีสติพิจารณาเฝ้าตามคูจิตของตน เมื่อมีกิเลสเกิดขึ้น คือ มีราคะ โสภะ โมหะ จิตสงบ จิตไม่สงบ โดยพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงความรู้สึกเสวยอารมณ์ ไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ยั่งยืน ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เพื่อทำลายนิจวิปลาส คือ การเห็นว่าทุกสิ่งเป็นของเที่ยงแท้

๓.๓.๔ ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หมายถึง การมีสติตามพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเป็นอารมณ์ ได้แก่การกำหนดรู้ธรรม ๕ อย่าง คือ นิวรณ์ ๕ ชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ โพชฌงค์ ๗ และอริยสัจ ๔ โดยพิจารณาให้เห็นว่า คืออะไร เป็นอย่างไร มีอยู่ในตนหรือไม่ เกิดขึ้นเจริญบริบูรณ์และดับไปได้อย่างไร พิจารณาตามความเป็นจริงของธรรมแต่ละอย่างจนเห็นว่า “ธรรมมีอยู่ ก็เพียงเพื่ออาศัยเจริญญาณ เจริญสติเท่านั้นไม่อาศัย (ตัณหาและทิฏฐิ) อยู่ และไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ๆ ในโลก” จนคลายความเห็นผิดว่า เที่ยงเป็นสุข และมีตัวตน ไม่เกิดกิเลสและไม่พัวพันด้วยสภาวะธรรมเหล่านั้น อันเป็นที่สุดแห่งทุกข์ การหยั่งเห็นด้วยละสัญญาว่า เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา รู้ชัด ความเกิดและความดับสังขารทั้งปวงเรียกว่า ปหานปริญญา บรรลุผลขั้นสูงสุดสิ้นกิเลสทั้งปวง^{๒๒} เพื่อทำลายอัตตวิปลาส คือ ความยึดมั่นในสัตว์ บุคคล ตัวเรา ตัวเขา^{๒๓} สติปัฏฐาน ๔ เป็นการปฏิบัติวิปัสสนา โดยพิจารณาทางกาย เวทนา จิต และธรรม เป็นการเจริญศีล สมาธิ และปัญญา คือ ไตรสิกขาอันเป็นข้อปฏิบัติทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในพระพุทธศาสนาที่จะนำไปสู่จุดเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุธรรม โดยตั้งสติระลึกรู้สภาวะธรรม (รูป-นาม) ปัจจุบันที่ปรากฏทางทวารทั้ง ๖ ก็จะเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง จะเกิดญาณปัญญาที่รู้แจ้งพระนิพพานได้ ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรว่า มัชฌิมา ปฏิปทา จักขุกรณี ญาณกรณี (ทางสายกลางอันทำให้เกิดจักขุ อันทำให้เกิดปัญญา)^{๒๔}

สรุป อานิสงส์การเจริญสติปัฏฐาน ๔ ผู้เจริญวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ย่อมบรรลุ มรรค ผล และนิพพาน เป็นพระอรหันต์ผู้ละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง สามารถระงับความเศร้าโศกและความคร่ำครวญ ดับทุกข์ทางกายและโทมนัสทางใจในภพนี้ เมื่อได้ปรินิพพานแล้วก็ไม่กลับมาเวียนเกิดเวียนตายในภพใหม่ ให้ได้รับทุกข์และโทมนัสอีก ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะได้เป็นผู้บรรลุมรรคญาณ ๔ คือ โสดาปัตติมรรคญาณ สกาทาคามิมรรคญาณ อนาคามิมรรคญาณและอรหัตมรรคญาณ ผู้มีจิตศรัทธา มี

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิณม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

^{๒๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๘๒/๓๑๖-๓๑๗, ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙.

^{๒๔} สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ), **อริยวังสปฏิปทา**, หน้า ๖๙.

ความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ เจริญสติปัฏฐานตามวิธีการดังกล่าวมา ย่อมจะได้รับอานิสงส์อย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ถ้าเจริญสติปัฏฐานเป็นเวลา ๗ ปี จะพึงหวังได้ผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในอภิปหานี้ หรือเมื่อยังมีความยึดมั่นหลงเหลืออยู่ ก็จะบรรลุนาคามิผล อย่างว่าแต่ ๗ ปีเลย แม้ ๖ ปี ๕ ปี ๔ ปี ๓ ปี ๒ ปี ๑ ปี เขาพึงหวังผลทั้ง ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างว่าแต่ ๑ ปีเลย ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ตลอด ๗ เดือน ๖ เดือน ๕ เดือน ๔ เดือน ๓ เดือน ๒ เดือน ๑ เดือน ๑๕ วัน ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในอภิปหานี้ หรือเมื่อยังมีความยึดมั่นหลงเหลืออยู่ ก็จะบรรลุนาคามิผล “อนึ่ง คำทั้งหมดนี้ตรัสไว้โดยเนื่องด้วยเวไนยชน ระดับกลาง แต่ตรัสไว้ใน (โพธิราชกุมารสูตร) โดยระบุถึงผู้มีปัญญาแก่กล้าว่า ผู้ได้รับสั่งสอนในยามเช้า จักบรรลุธรรมพิเศษ (คือมรรคผล) ในยามเย็น ผู้ได้รับสั่งสอนในยามเย็น จักบรรลุธรรมพิเศษในยามเช้า”^{๒๕} การเจริญสติปัฏฐานในอริยสัจ ๔ ต้องอาศัยธรรมอื่นประกอบอีก ได้แก่ วิริยะและปัญญาเป็นองค์ธรรมที่ เกื้อกูล ส่งเสริม สนับสนุน และเจริญปัญญา คือ หลักธรรม อาตาปี สัมปชาโน สติมา^{๒๖}

๓.๔ หลักธรรมที่ใช้ในการอยู่ปริวาสกรรม

อาตาปี สัมปชาโน สติมา

๑) อาตาปี ความว่า มีความเพียรด้วยวิริยะ

กล่าวคือ ความเพียรทางกายและทางใจ^{๒๗} คำว่าความเพียรมีอรรถว่า สภาพใด ย่อมแผดเผากิเลสทั้งหลายในภพทั้ง ๓ เหตุที่สภาพนั้นชื่อว่า อาตาปะ แผดเผากิเลสคำนี้เป็นชื่อของความเพียร^{๒๘} ความเพียรของผู้นั้นมีอยู่เหตุที่ ผู้มีชื่อว่า อาตาปี มีความเพียรพึงทราบ ว่า ตรัสความเพียรชอบ ด้วยอาตาปะความเพียรเครื่องเผากิเลส ตรัสกัมมัฏฐานที่ทำให้สำเร็จประโยชน์ทั่ว ๆ ไปหรืออุปายเครื่องบริหารกัมมัฏฐานด้วยสติสัมปชัญญะ หรือ ตรัสสมณะที่ได้มาด้วยอำนาจ กายานุปัสสนา ตรัสวิปัสสนาด้วยสัมปชัญญะ ตรัสผลแห่งภาวณาด้วยการกำจัดซึ่งอภิขมาและโทมนัสฉะนี้^{๒๙}

^{๒๕} ที.สี.อ. (ไทย) ๒/๔๒๒.

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๖๒/๕๐๖.

^{๒๗} ที.สี.อ. (ไทย) ๑๓/๑๕๓.

^{๒๘} ที.สี.อ. (ไทย) ๑๓/๒๘๔.

^{๒๙} ที.สี.อ. (ไทย) ๑๓/๒๘๖.

๒) สัมปชาโน ความว่า สัมปชัญญะ ในคำนั้นเป็นอย่างไร ความรอบรู้ ความรู้ทั่วไป ฯลฯ ความเห็นชอบนี้เรียกว่า สัมปชัญญะ บุคคลใดประกอบแล้ว ฯลฯ มาตามพร้อมแล้ว ด้วยสัมปชัญญะนี้ เหตุนั้นบุคคลนั้นจึงเรียกว่า สัมปชาโน

๓) สติมา ความว่า สติในคำนั้นเป็นอย่างไร ความระลึกได้ ความระลึกถึง ฯลฯ ความระลึกชอบ นี้เรียกว่าสติ บุคคลใดประกอบแล้ว ฯลฯ มาตามพร้อมแล้วด้วยสตินี้ เหตุนั้นบุคคลนั้นจึงเรียกว่า สติมา การรักษาศีล เจริญสมาธิและการเจริญปัญญา ในคัมภีร์มโนรถ อธิบายว่าสติมีความไม่เลื่อนลอยเป็นลักษณะ ส่วนสัมปชัญญะมีความรู้สึกตัวเป็นลักษณะ

แนวทางการเจริญวิปัสสนาที่มีไว้ในหนังสือวิปัสสนาที่ป็นฎีกาว่า หลักในการเจริญวิปัสสนานั้นต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์และพึงเริ่มแต่สิ่งเห็นได้ง่ายและชัดต่อรูป ในอารมณ์ที่กำหนดนั้น นามเป็นอารมณ์ที่ละเอียดประณีต เห็นได้ยากยิ่งกว่ารูป ดังนั้นในระยะเริ่มแรกของวิปัสสนายานิก บุคคล พึงให้กำหนดรูปก่อน^{๓๐} จนกระทั่งมีปัญญากำหนดรู้ทั้งเหตุและผล เช่น รูปเป็นเหตุ นามเป็นผล นามเป็นเหตุ รูปเป็นผล รูปเป็นเหตุ รูปเป็นผล นามเป็นเหตุ นามเป็นผล เหตุ คือสิ่งที่เกิดก่อน ผล ค่อยเกิดทีหลัง เช่น รูปเกิดก่อน นามเกิดทีหลัง นามเกิดก่อน รูปเกิดทีหลัง^{๓๑}

๓.๕ สรุปท้ายบท

ปริวาส มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นชื่อของสังฆกรรมประเภทหนึ่ง หรือเรียกสามัญว่า “การอยู่กรรม (วุฏฐานวิธี)” คือให้อยู่ให้ครบตามกระบวนการสิ้นสุดกรรมวิธี ทุกขั้นตอนของการอยู่ปริวาสกรรม ก็เพื่อให้ผู้อยู่ใช้กรรมหรือความผิดที่ได้ล่วงละเมิดวินัย หรือต้องอาบัติสังฆาทิเสส โดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจ จะมีเจตนาหรือไม่มีเจตนา แม้แต่ผู้ที่ศึกษาสิกขาไปมีครอบครัวก็ไม่พ้นอาบัติไปได้ แต่จะให้พ้นมลทิน หมดความสงสัยได้ ก็ต้องหาทางเข้าอยู่ปริวาสกรรม ให้ตัวเองหมดจดบริสุทธิ์ไม่มีเหลือเครื่องเศร้าหมอง อันจะเป็นอุปสรรคในการประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญในทางจิต “ไตรสิกขา” ของพระภิกษุ ปริวาสกรรมมี ๒ ประเภท คือ ปริวาสกรรมสำหรับคฤหัสถ์ หรือ พวกเดียรถีย์ และปริวาสกรรมสำหรับพระภิกษุที่บวชอยู่ในพระพุทธศาสนา แต่ต้องครุกาบัติ

^{๓๐} พระภัททันตะ อสภมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ, วิปัสสนาที่ป็นฎีกา ฉบับพิมพ์รวมเล่ม ใน ๑๐๐ ปี อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัดมหาชน, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๑.

^{๓๑} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), ลำดับโสฬสญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ช.โมฆิตพิพัฒน์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๕๙.

ปริวาสกรรมสำหรับพระภิกษุสงฆ์นี้ เป็นปริวาสตามปกติสำหรับพระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส จะต้องประพฤติ ปริวาสกรรม เพื่อนำตนให้พ้นจากอาบัติ ตามเงื่อนไขทางพระวินัยและเงื่อนไขของสงฆ์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการประพฤติวุฏฐานวิธี คือกฎระเบียบการออกจากอาบัติระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับพระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสสมิทั้งหมคมี่ ๔ ขั้นตอนดังนี้

๑) ปริวาส หรือ อยู่ประพฤติปริวาส หรืออยู่กรรม (โดยสงฆ์เห็นชอบจะให้อยู่ ๓ ราตรี ๗ ราตรี ๑๕ ราตรี)

๒) มาณัต ประพฤติมาณัต ๖ ราตรี หรือ นัปรราตรี ๖ ราตรี จะมากกว่า ๖ ราตรีได้ แต่จะน้อยกว่า ๖ ราตรีไม่ได้ และให้สงฆ์สวดระงับอาบัติ

๓) อัพภาน หรือ เรียกเข้าหมู่ โดยมีสงฆ์ ๒๐ รูปขึ้นไปนั่งหัตถบาสน ๑ รูปสวดกรรมวาจาให้อัพภาน

๔) ปฏิกัสนา ประพฤติมูลาปปฏิกัสนา (ผู้ต้องอาบัติในระหว่าง) หรือชักเข้าหาอาบัติเดิม

ทั้ง ๔ ขั้นตอนนี้รวมเรียกว่า “การประพฤติวุฏฐานวิธี” แปลว่า ระเบียบหรือขั้นตอนปฏิบัติตนเพื่อออกจากอาบัติ สังฆาทิเสส สำหรับคฤหัสถ์ หรือพวกเดียรฉีย์ ต้องประพฤติตน เรียกว่า “ตติยปริวาส” คือ อยู่ปริวาส ๔ เดือน จึงได้รับอนุญาตให้บวชอยู่ในพระศาสนาได้

ภิกษุต้องอาบัติ สังฆาทิเสส แล้วไม่เข้าอยู่ปริวาสกรรมจะมีผลอย่างไร ?

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ความบริสุทธิ์ในการออกจากอาบัติมี ๓ อย่าง คือ

- (๑) ถ้าต้องอาบัติปาราชิก ต้องลาสิกขา
- (๒) ถ้าต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่ปริวาสกรรม
- (๓) ถ้าต้องอาบัติอุลลัจจัยต่ำลงมาถึงทุพภชาติ ต้องแสดงต่อหน้าภิกษุอื่น (ปลงอาบัติ)

เมื่อภิกษุรูปใดต้องอาบัติสังฆาทิเสส ไม่ขออยู่ปริวาสกรรมกับสงฆ์ แสดงว่าไม่ต้องการความบริสุทธิ์ ศีลของพระภิกษุนั้นย่อมเศร้าหมอง ต้องอาบัติแล้วไม่ยอมทำคืน เป็นผู้ชื่อว่าไม่เห็นภัยในวิญญูะสงสารเป็น อลัชชี่ คือผู้ไม่มีความละอาย โทษย่อมติดตัวภิกษุนั้นจนกว่าจะทำคืน แม้มรณภาพไปแล้วก็มีโทษติดตามไปให้ได้รับทุกข์ใน นรก อบาย เพราะอาบัตินั้น เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วยอมมีโทษเหนือตน คือคนอื่นจะรู้หรือไม่ก็ตาม แต่ตัวเออนั้นก็ยอมรู้อยู่แก่ใจตัวเอง ความทุกข์และความหวาดระแวงย่อมมีแก่ภิกษุนั้น ย่อมกลัวคนอื่นจะรู้บ้าง กลัวคนอื่นจะโจทบ้าง ดังนั้น ภิกษุควรเปลื้องตนออกจากความกังวลนั้น เพื่อจะต้องไม่เดือดร้อนภายหลัง และควรรีบแจ้งต่อสงฆ์ให้รับรู้ให้เร็วที่สุด สงฆ์จะได้ทำกรรมนั้นง่ายขึ้น ก่อนเข้าปริวาสกรรมควรศึกษา พระธรรมวินัยให้เข้าใจก่อน ถ้ายังไม่เข้าใจให้ถามท่านผู้รู้ เพื่อจะได้เข้าใจเรื่องการกระทำของตนว่า ถูก ผิด ประการใดหรือกระทำการลงไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ ๒ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ คัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์เรียบเรียงนำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา โดยสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

๔.๑.๑ ศึกษาปริวาสกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

ปริวาสกรรมเป็นกิจของสงฆ์อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการประพต วิภูฐานวิธี คือ ระเบียบแห่งการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส และมีหลายแบบตามชนิดที่ต้องนั้นให้ได้ศึกษาและนำไปประพตให้ถูกต้องเป็นกิจวัตรของภิกษุ ข้อ ๑ ในบรรดาวัตร ๑๐ ข้อ เพื่อความบริสุทธิ์ของผู้ประพตวัตร เพื่อความเจริญในการรักษาศีล สร้างสมาธิ อบรมปัญญา มีที่มาในปริวาสสิกขันธ์กะ แห่งพระวินัยเป็นแม่บท มีกฎระเบียบของพระปริวาสิกะและของพระมานัตจาริกะโดยตรง แก่ผู้ประพตปริวาส ผู้ประพตมานัตจะต้องปฏิบัติตาม ระเบียบข้อบังคับเหล่านั้นเสมอเหมือนกันทั้งหมด หลังจากสมาทานขึ้นวัตรแล้ว จะได้นำไปประพตให้ถูกต้อง ก็จะเกิดความบริสุทธิ์ตามพระธรรมวินัย ทำให้ผู้ประพตปฏิบัติเกิดความสุขแก่ตนและโลก หมู่คณะ ตลอดจนสังคมรอบด้าน ก็จะได้ประโยชน์อย่างมหาศาล จะยังให้บรรลุ มรรค ผล พระนิพพาน ต่อไปในอนาคตกาลได้

๔.๑.๒ ศึกษาปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

ปริวาสกรรม คือ กิจของสงฆ์อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการประพต วิภูฐานวิธี หรือ ระเบียบแห่งการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ด้วยการแสดงเทศนาบัดต่อหน้าสงฆ์มีหลายแบบตามชนิดที่ต้องนั้นให้ได้ศึกษาและนำไปประพตให้ถูกต้อง หลังจากสมาทานขึ้นวัตรแล้ว ถ้าทำไม่ถูกต้องทุกขั้นตอนก็จะมีผล คือ อาบัติไม่ระงับ ระเบียบและวินัยที่ทำไม่ถูกต้อง ภิกษุยอมติดอยู่ในสังฆกรรมนั้นและติดอยู่ในอาบัตินั้นด้วย จะเจริญสมาธิ และวิปัสสนาไม่ได้ เพื่อความบริสุทธิ์ของผู้ประพตวัตร และเพื่อความ

เจริญในการรักษาศีล สร้างสมาธิ อบรมปัญญา ตามแนวทางหลักสติปัฏฐาน ๔ เหมาะสมที่ทำให้ผู้อยู่ปริวาสกรรมจะสำรวมกาย วาจา ใจ ได้สมบูรณ์แบบ เพราะมีองค์ธรรม คือ อาตาปี สัมปะชาโน สติมา คอยควบคุมศีล สมาธิ จึงจะเจริญปัญญาได้ เพราะเป็นไปเพื่อดับทุกข์ และโทมนัส ถอนอุปทานในเบญจขันธ์เสียได้โดยสิ้นเชิง ก็คือ การไม่ประกอบตนอยู่ในกามสุขลลิกานุโยค แต่เพื่อคลายกำหนดเพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อพระนิพพาน เพราะมีหลักธรรมในการดับกาม ทำลายอาสวะ เป็นอธิจิตสิกขาสามารถข่มนิรณันอันเป็นข้าศึกขององค์ฌาน สามารถทำสมาธิในระดับฌานได้ นำฌานไปเป็นบาทของวิปัสสนา อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิต อันเป็นศูนย์รวมแห่งการปฏิบัติทั้งหมด ในพระพุทธศาสนานี้ผู้ที่ปฏิบัติธรรมจะปฏิบัติธรรมอย่างเดียว จะไม่ได้องค์ธรรมที่สมบูรณ์ เพราะจะสุดโต่งเกินไป แต่ต้องมีวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด เฉพาะของแต่ละบุคคลเท่านั้น และอยู่ในระเบียบแบบแผนของปริวาสกรรมที่มีการสอนทำสมาธิและอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณ สมาธิและฌานจะถึงขั้นสูงเมื่ออยู่มาวันที่ได้ครบ ๖ ราตรีและขออัพภานต่อสงฆ์ ๒๐ รูปขึ้นไปเท่านั้น

เมื่อปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัยแล้วจะได้ประโยชน์คือ อปริหานิยธรรม ๗ อย่าง ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ชื่อว่า อปริหานิยธรรม มี ๗ อย่าง คือ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น ยินดีในเสนาสนะปา ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุข

ธรรม ๗ อย่างนี้ ตั้งอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นไม่มีความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วไม่อยู่ปริวาสกรรม ผลที่ตามมาคือ ไม่หมดจากอาบัติ ติดอยู่ในอาบัตินั้น เมื่อมรณภาพแล้ว ยังไปเสวยทุกข์ในนรก อบาย อีก แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ และเป็นภิกษุอยู่ ต้องขอปริวาสกับสงฆ์ และสงฆ์สวดกรรมวาจา อัพภานให้ แล้วเรียกเข้าหมู่จึงเป็นพระภิกษุปกติ สามารถเจริญสมถและวิปัสสนาภาวนาได้สมบูรณ์ต่อเนื่อง เป็นปัจจัยให้ผู้ปฏิบัติ มีโอกาสบรรลุธรรมเบื้องสูง สามารถเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์บุคคลได้ในที่สุด

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาปริวาสกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติการอยู่ปริวาสกรรม และหลักธรรมที่สนับสนุน เกื้อกูล

ส่งเสริม และเจริญวิปัสสนาภาวนา การที่ทำวินัยให้ถูกต้องก่อน (การออกจากอาบัติ) จึงจะทำให้ศีลบริสุทธิ์ได้ ความบริสุทธิ์นั้นส่งผลต่อการปฏิบัติทั้งสมณะภาวนา และวิปัสสนาภาวนา จะได้เจริญก้าวหน้าต่อไป ซึ่งเป็นการเจริญภาวนาเพื่อทำให้เกิดฌาน แล้วฌานนั้นมาเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนาภาวนา เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์นำไปสู่การบรรลุมรรค ผล และนิพพาน

๒) ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยหลักพระธรรมวินัยเพิ่มเติมที่มีหัวข้อดังต่อไปนี้

- (๑) ศึกษาปริวาสกรรมที่มีผลต่อการเจริญสติและพัฒนาสมาธิ
- (๒) ศึกษารูป นาม ที่มีผลต่อการอยู่ปริวาสกรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่งจำกัดมหาชน, ๒๕๔๙.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี. ฉบับจุฬาลงกรณ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. ฎีกาปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับจุฬามหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณวิเสส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อาภากรโร. คู่มือปริวาสกรรม ฉบับสูตรสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์ การพิมพ์, ๒๕๔๔.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ). วิปัสสนากรรมฐาน ภาคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กุฎมอรัณย, ๒๕๔๘.

พระมหาอธิปงศ์ อุดมปญโญ ภิกขุปาติโมกข์แปล พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๖๐

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

พระพุทโธสเถระ รจนา. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

พระภิกษุทันตะ อาสภมहाเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ. **วิปัสสนาที่ปณีฎีกา ฉบับพิมพ์รวมเล่มใน ๑๐๐ ปี อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัดมหาชน, ๒๕๕๔.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **วิปัสสนานัย เล่ม ๑**. แปลและเรียบเรียงโดย พระคันธสาราภิวงค์ นครปฐม: ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____ . **ลำดับโสฬสญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ซี.ไอ.ซี.ดี. จำกัด, ๒๕๔๓.

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ). **อริยวิงสปฏิปทา ปฏิปทาอันเป็นวงศ์แห่งพระอริยเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๐. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์:

พระภิกษุพงษ์ อนุตโตโร (โคตรศรีกุล). “ศึกษาการอยู่ปรีวาสนกรรมในพระพุทธานุสสาเถระวาท: กรณีศึกษาวัดสระพังทอง จังหวัดนครพนม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาชาติชาย ฆนัตถมโฆ (มณีคำ). “ศึกษาสันโดษที่เป็นปัจจัยต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระครูปลัดปราโมทย์ ปโมทิตโต (ปานเจริญ). “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธานุสสาเถระวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระปลัดบัญญัติ สุจิตโต (รอดตุ้ม). “ศึกษาสัปปายะ ๗ เพื่อการบรรลุธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระใบฎีกานพรัตน์ สุขเมธ (ล้ำเลิศ). “ศึกษาความสำคัญของหิริและโอตตัปปะในคัมภีร์พุทธานุสสาเถระวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ภาคผนวก

ภาคผนวก (ก)

สุทนต์ปริวาส

จากพระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยปริวาส จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปกาศิตา

อนุสรณีย์ พุทธวสุเส ๒๕๔๙

๒๒๒

วินยปิฎก จุลลวคคปาถิ

[๓. สมุจจยภ]

ภิกขุ เทว สงฆาทีเสสา อापตติโย อापชชึ เทวมาสปฏิจจนนาโย
 เอโก มาโส นิพเพตติกปฏิจจนโน, เอโก มาโส เวมตีกปฏิจจนโน
 โส สงฆं ทวินัน อापตตีเน เทวมาสปฏิจจนนानิ เทวมาสปริวาส
 ยาจิ, ตสส สงโฆ ทวินัน อापตตีเน เทวมาสปฏิจจนนानิ
 เทวมาสปริวาส อทาสิ. ตาโย อัย อาวุโส ภิกขุ อापโน
 ตาสาย ภิกขุ ปริวาสตีติ. โส เอวံ วเทติ 'ยวาย อาวุโส มาโส
 นิพเพตติกปฏิจจนโน, ฌมมิกัง ตสส มาสสส ปริวาสทานัง, ฌมมตา
 รุหติ. โย จ ขวาย อาวุโส มาโส เวมตีกปฏิจจนโน, อฌมมิกัง
 ตสส มาสสส ปริวาสทานัง, อฌมมตา น รุหติ. เอตสส อาวุโส
 มาสสส ภิกขุ มานตตารโหติ.

สุทฺถนตปริวาโส

[๑๕๖] เตน โข ปน สมเยน อญตโร ภิกขุ สมุพฺพลา
 สงฆาทีเสสา อापตติโย อापโน โหติ. โส^๑ อापตติปริยนต์
 น ชานาติ, รตติปริยนต์ น ชานาติ, อापตติปริยนต์ น สรติ,
 รตติปริยนต์ น สรติ, อापตติปริยนต์ เวมตโก, รตติปริยนต์
 เวมตโก. โส ภิกขุโน อโรเจสิ "อหัง อาวุโส สมุพฺพลา
 สงฆาทีเสสา อापตติโย อापชชึ; อापตติปริยนต์ น ชานามิ,
 รตติปริยนต์ น ชานามิ, อापตติปริยนต์ น สรามิ, รตติปริยนต์
 น สรามิ, อापตติปริยนต์ เวมตโก, รตติปริยนต์ เวมตโก.
 กถं นุ โข มया ปฏิปชชิตพฺพนติ. เต ภิกขุ ภควโต เอตมตถัง

^๑ อ. อัย ปาโร น ทิสสติ.

ขนฺธโก]

๒. ปริวาโส

๒๒๓

อาโรเจสุ. "เตนหิ ภิกฺขเว สงฺฆे อสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตึนํ
 สุกฺขนฺตปฺริวาสํ เทตฺ. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว ทาทพฺโพ.

เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุณา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ
 กิริตฺวา วุฑฺฒมานํ ภิกฺขุณํ ปาทะ วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสิตฺวา
 อณฺชลี ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย 'อหํ ฆนฺเต สมฺพหฺลลา
 สงฺฆาทีเสสา อापตฺติโย อापชฺชึ; อापตฺติปฺริยนฺตํ น ชานามิ,
 รตฺติปฺริยนฺตํ น ชานามิ, อापตฺติปฺริยนฺตํ น สรรามิ, รตฺติปฺริยนฺตํ
 น สรรามิ, อापตฺติปฺริยนฺเต เวมตฺติโก, รตฺติปฺริยนฺเต เวมตฺติโก. โสหํ
 ฆนฺเต สงฺฆํ ตาสํ อापตฺตึนํ สุกฺขนฺตปฺริวาสํ ยาจามิตี. ทฺติยมฺปิ
 ยาจิตพฺโพ. ตติยมฺปิ ยาจิตพฺโพ. พฺยตฺเตน ภิกฺขุณา ปฏฺิพฺเลน
 สงฺฆเ ฅาเปตพฺโพ

[๑๕๗] 'สุณฺาตุ เม ฆนฺเต สงฺฆเ, อยํ อิตฺถนฺนามเ ภิกฺขุ
 สมฺพหฺลลา สงฺฆาทีเสสา อापตฺติโย อापชฺชึ; อापตฺติปฺริยนฺตํ
 น ชานาตี, รตฺติปฺริยนฺตํ น ชานาตี, อापตฺติปฺริยนฺตํ น สรตฺติ,
 รตฺติปฺริยนฺตํ น สรตฺติ, อापตฺติปฺริยนฺเต เวมตฺติโก, รตฺติปฺริยนฺเต
 เวมตฺติโก. โส สงฺฆํ ตาสํ อापตฺตึนํ สุกฺขนฺตปฺริวาสํ ยาจตี. ยถิ
 สงฺฆสฺส ปตฺตกฺลลํ, สงฺฆเ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตึนํ
 สุกฺขนฺตปฺริวาสํ ทเทยฺย; เอสา ฅตฺติ.

สุณฺาตุ เม ฆนฺเต สงฺฆเ, อยํ อิตฺถนฺนามเ ภิกฺขุ สมฺพหฺลลา
 สงฺฆาทีเสสา อापตฺติโย อापชฺชึ; อापตฺติปฺริยนฺตํ น ชานาตี,
 รตฺติปฺริยนฺตํ น ชานาตี, อापตฺติปฺริยนฺตํ น สรตฺติ, รตฺติปฺริยนฺตํ
 น สรตฺติ, อापตฺติปฺริยนฺเต เวมตฺติโก, รตฺติปฺริยนฺเต เวมตฺติโก. โส
 สงฺฆํ ตาสํ อापตฺตึนํ สุกฺขนฺตปฺริวาสํ ยาจตี. สงฺฆเ อิตฺถนฺนามสฺส
 ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตึนํ สุกฺขนฺตปฺริวาสํ เทตี. ยสฺสายสฺมโต ขมตี

๒๒๔

วินยปิฎก จุลลวคคปาติ

[๓. สมุจจยก]

อิตถนนามสส ภิกขุโน ตาส์ อาปตตীনํ สุกฺขนฺตปริวาสสฺส ทานํ,
 โส ตฺถนฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมฺติ, โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ ฯเปฯ ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ
 ฯเปฯ

ทินฺโน สงฺเขน อิตถนนามสส ภิกขุโน ตาส์ อาปตตীনํ
 สุกฺขนฺตปริวาโส, ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺหี. เอวเมตํ ธารยามิตฺติ.

[๑๕๘] เอวญจ^๑ โข ภิกฺขเว สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ, เอว
 ปริวาโส ทาทพฺโพ. กถญจ ภิกฺขเว สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ.
 อาปตฺติปริยฺนตํ น ชานาติ, รตฺติปริยฺนตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยฺนตํ
 น สรติ, รตฺติปริยฺนตํ น สรติ, อาปตฺติปริยฺนเต เวมฺติโก, รตฺติ-
 ปริยฺนเต เวมฺติโก. สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ.

อาปตฺติปริยฺนตํ ชานาติ, รตฺติปริยฺนตํ น ชานาติ, อาปตฺติ-
 ปริยฺนตํ สรติ, รตฺติปริยฺนตํ น สรติ, อาปตฺติปริยฺนเต นิพฺเพมฺติโก,
 รตฺติปริยฺนเต เวมฺติโก. สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ .

อาปตฺติปริยฺนตํ เอกจฺจํ ชานาติ, เอกจฺจํ น ชานาติ, รตฺติ-
 ปริยฺนตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยฺนตํ เอกจฺจํ สรติ, เอกจฺจํ น สรติ,
 รตฺติปริยฺนตํ น สรติ, อาปตฺติปริยฺนเต เอกจฺเจ เวมฺติโก, เอกจฺเจ
 นิพฺเพมฺติโก, รตฺติปริยฺนเต เวมฺติโก. สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ.

อาปตฺติปริยฺนตํ น ชานาติ, รตฺติปริยฺนตํ เอกจฺจํ ชานาติ,
 เอกจฺจํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยฺนตํ น สรติ, รตฺติปริยฺนตํ เอกจฺจํ
 สรติ, เอกจฺจํ น สรติ, อาปตฺติปริยฺนเต เวมฺติโก, รตฺติปริยฺนเต
 เอกจฺเจ เวมฺติโก, เอกจฺเจ นิพฺเพมฺติโก. สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ.

^๑ ส.,ฉ.,อ.,มหา. จสทโท น ทิสฺสติ.

ขันธ์โก]

๒. ปริวาโส

๒๒๕

อาปตฺติปริยนต์ฺ ชานาติ, รตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ ชานาติ, เอกจํ
น ชานาติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ สรติ, รตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ สรติ,
เอกจํ น สรติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ นิพฺพเมตฺติโก, รตฺติปริยนต์ฺ
เอกจํ เวมตฺติโก, เอกจํ นิพฺพเมตฺติโก. สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ.

อาปตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ ชานาติ, เอกจํ น ชานาติ, รตฺติ-
ปริยนต์ฺ เอกจํ ชานาติ, เอกจํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ
เอกจํ สรติ, เอกจํ น สรติ, รตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ สรติ, เอกจํ
น สรติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ เวมตฺติโก, เอกจํ นิพฺพเมตฺติโก,
รตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ เวมตฺติโก, เอกจํ นิพฺพเมตฺติโก. สุกฺขนฺต-
ปริวาโส ทาทพฺโพ. เอวํ โข ภิกฺขเว สุกฺขนฺตปริวาโส ทาทพฺโพ.

[๑๕๗] กถญจ ภิกฺขเว ปริวาโส ทาทพฺโพ. อาปตฺติปริยนต์ฺ
ชานาติ, รตฺติปริยนต์ฺ ชานาติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ สรติ, รตฺติปริยนต์ฺ
สรติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ นิพฺพเมตฺติโก, รตฺติปริยนต์ฺ นิพฺพเมตฺติโก.
ปริวาโส ทาทพฺโพ.

อาปตฺติปริยนต์ฺ น ชานาติ, รตฺติปริยนต์ฺ ชานาติ, อาปตฺติ-
ปริยนต์ฺ น สรติ, รตฺติปริยนต์ฺ สรติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ เวมตฺติโก,
รตฺติปริยนต์ฺ นิพฺพเมตฺติโก. ปริวาโส ทาทพฺโพ.

อาปตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ ชานาติ, เอกจํ น ชานาติ,
รตฺติปริยนต์ฺ ชานาติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ สรติ, เอกจํ
น สรติ, รตฺติปริยนต์ฺ สรติ, อาปตฺติปริยนต์ฺ เอกจํ เวมตฺติโก,
เอกจํ นิพฺพเมตฺติโก, รตฺติปริยนต์ฺ นิพฺพเมตฺติโก. ปริวาโส ทาทพฺโพ.
เอวํ โข ภิกฺขเว ปริวาโส ทาทพฺโพ.

ปริวาโส นิฏฺฐิตो.

ภาคผนวก (ข)

สุทนต์ปริวาส ภาษาไทย

จากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พุทธศักราช ๒๕๓๘

ชั้นธกะ]

๒. ปริวาส

๒๕๕

เพื่ออาบัติ ๒ ตัว ปิดไว้ ๒ เดือนแก่ภิกษุนั้นแล้ว ท่าน ภิกษุนี้ต้องอาบัติเหล่านั้น ภิกษุนี้อยู่ปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น’ ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย การให้ปริวาสสำหรับเดือนที่แน่ใจแต่ปิดไว้ ชอบธรรม ความชอบธรรมย่อมพึงขึ้น ส่วนการให้ปริวาสสำหรับเดือนที่ปิดไว้โดยไม่แน่ใจ ไม่ชอบธรรม ความไม่ชอบธรรมย่อมพึงไม่ขึ้น ท่านทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ควรแก่มานัดเดือนหนึ่ง”

สุทนต์ปริวาส

ปริวาสสำหรับอาบัติหลายตัว ปิดไว้หลายคราว

[๑๕๖] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ภิกษุนั้นไม่รู้ที่สูตอาบัติ ไม่รู้ที่สูตราตรี ระลึกที่สูตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สูตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สูตอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สูตราตรี จึงบอกแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย กระผมต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว กระผมไม่รู้ที่สูตอาบัติ ไม่รู้ที่สูตราตรี ระลึกที่สูตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สูตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สูตอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สูตราตรี กระผมจะปฏิบัติอย่างไร”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงให้สุทนต์ปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุนั้น”

วิธีให้สุทนต์ปริวาสและกรรมวาจา

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาสอย่างนี้ คือ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ท่ามกลางตรางค์เจวียงบำชางหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย นั่งกระโหย่งประนมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว กระผมไม่รู้ที่สูตอาบัติ ไม่รู้ที่สูตราตรี ระลึกที่สูตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สูตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สูตอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สูตราตรี ท่านผู้เจริญ กระผมนั้นขอสุทนต์ปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้นกับสงฆ์”

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติ แต่ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติได้ แต่ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้
ได้ แน่ใจในที่สุดอาบัติ แต่ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ไม่รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติบาง
ส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติบางส่วนแน
่ใจในที่สุดอาบัติบางส่วน ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุไม่รู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรีบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้
ระลึกที่สุตราตรีบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจใน
ที่สุตราตรีบางส่วน แน่ใจในบางส่วน สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรีบางส่วน ไม่รู้บางส่วน ระลึกที่สุตอาบัติได้ ระลึก
ที่สุตราตรีบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี
บางส่วน แน่ใจในบางส่วน สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติบางส่วน ไม่รู้บางส่วน รู้ที่สุตราตรีบางส่วน ไม่รู้บางส่วน
ระลึกที่สุตอาบัติบางส่วนได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีบางส่วนได้ ระลึก
บางส่วนไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติบางส่วน แน่ใจในบางส่วน ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี
บางส่วน แน่ใจในบางส่วน สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาส

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สุทนต์ปริวาสอย่างนี้แล

วิธีให้ปริวาส

[๑๕๙] ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้ปริวาสอย่างไร ภิกษุรู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรี
ระลึกที่สุตอาบัติได้ ระลึกที่สุตราตรีได้ แน่ใจในที่สุดอาบัติ แน่ใจในที่สุดราตรี สงฆ์
พึงให้ปริวาส

ภิกษุไม่รู้ที่สุตอาบัติ รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีได้
ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ แน่ใจในที่สุดราตรี สงฆ์พึงให้ปริวาส

ภิกษุที่สุตอาบัติบางส่วน ไม่รู้บางส่วน รู้ที่สุตราตรี ระลึกที่สุตอาบัติบางส่วน ได้ ระลึกบางส่วนไม่ได้ ระลึกที่สุตราตรีได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติบางส่วน แน่ใจในบางส่วน แน่ใจในที่สุดราตรี สงฆ์พึงให้ปริวาส

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้ปริวาสอย่างนี้แล

ปริวาส จบ

๓. จัตตาฬีสกะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่าง ๔๐ กรณี

ภิกษุอยู่ปริวาสสึก

[๑๖๐] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งกำลังอยู่ปริวาส สึกไป ภิกษุนั้นกลับมาขออุปสมบทกับภิกษุทั้งหลายอีก

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีนี้ ภิกษุกำลังอยู่ปริวาสสึกไป ปริวาสของผู้สึกยอมใช้ไม่ได้ ถ้าภิกษุนั้นอุปสมบทใหม่ ให้ปริวาสเดิมนั้นแหละแก่ภิกษุนั้น ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วเป็นอันอยู่ดีแล้ว พึงอยู่ปริวาสที่เหลือต่อไป (๑)

ภิกษุอยู่ปริวาสลดฐานะเป็นสามเณร

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ลดฐานะเป็นสามเณร ปริวาสของสามเณรใช้ไม่ได้ ถ้าภิกษุนั้นอุปสมบทใหม่ ให้ปริวาสเดิมนั้นแหละแก่ภิกษุนั้น ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วเป็นอันอยู่ดีแล้ว พึงอยู่ปริวาสที่เหลือต่อไป (๒)

ภาคผนวก (ค)

สำนักปฏิบัติ และกฎระเบียบ

สถานที่ตั้ง	พระครูสังฆรักษ์ชินวรุฒม์ อาภากรโธ อินทารามวรวิหาร ๒๕๖ ถ.เทอดไทย แขวง บางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๑ โทรศัพท์ (๐๒) ๔๗๒-๗๒๗๓, (๐๑) ๘๔๓-๕๘๘๙.
สถานที่ตั้ง	พระครูพนมวนานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดพนมพนาวาส เป็น พระครูสัญญาบัตร ชั้นเอก
หลักสูตร	๑) วัดพนมพนาวาส ตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ จัดปฐกฐกรรม วันที่ ๒๐ ถึง ๒๙ มีนาคม ของทุกปี จัดปฏิบัติแบบไม่เก็บวัตร และรับจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรม สำหรับพระภิกษุ และคนไทยที่จะขอเข้าอบรม เป็นหมู่คณะ เช่น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ข้าราชการ ฯ ล ฯ (เป็นสำนักปฏิบัติประจำจังหวัด)
สถานที่ตั้ง	พระครูรัตนพรหมคุณ(โกวิท) สุตธโช จอว.จ.ต) เจ้าอาวาสวัดบางแก้ว เป็นพระครูสัญญาบัตร ชั้นเอก
หลักสูตร	๒) วัดบางแก้ว ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ จัดปฐกฐกรรม วันที่ ๕ ถึง ๑๔ มกราคม และก่อนเข้าพรรษา ๑๕ วันของทุกปี จัดแบบเก็บวัตร และรับจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรม สำหรับพระภิกษุ และคนไทยที่จะขอเข้าอบรมเป็นหมู่คณะ เช่น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ข้าราชการ ฯ ล ฯ (เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด)

กิจกรรม ตัวอย่าง ตารางเวลาของการอยู่ปฏิบัติ ปฐกฐกรรม วัดพนมพนาวาส

วันที่ ๒๐

- ๘.๐๐ น. ลงทะเบียน จัดหาที่อยู่ตามความเหมาะสม
- ๑๐.๓๐ น. รับบิณฑบาต
- ๑๒.๓๐ น. ขอจุฬศุทนต์ปฐกฐ
- ๑๕.๐๐ น. ตีมน้ำปานะ
- ๑๗.๓๐ น. ทำวัตรสวดมนต์เย็น
- ๑๙.๓๐ น. ชี้แจงรายละเอียดข้อวัตรปฏิบัติการอยู่ปฐกฐกรรม
- ๒๐.๓๐ น. สมทานวัตรปฐกฐ บอกรุขสุทนต์ปฐกฐ และพักผ่อน (บอกรุขสุทนต์ปฐกฐก็ได้ไปจนครบวันที่ภิกษุปกปิดไว้) แต่ต้องบอกทุกครั้งที่มีอาการคันตุ่มมา และไป

วันที่ ๒๑-๒๒

- ๔.๓๐ น. บอกรุขสุทนต์ปฐกฐ ทำวัตรสวดมนต์เช้า

- ๖.๓๐ น. รับบิณฑบาตอาหารเช้า.
 ๘.๓๐.น. ฝึกปฏิบัติธรรมอิริยาบถ นั่ง และเดิน
 ๑๐.๓๐ น. รับบิณฑบาต
 ๑๓.๓๐ น. ฝึกปฏิบัติธรรมอิริยาบถ นั่ง และเดิน
 ๑๕.๓๐ น. ตีมน้ำปานะ และพักผ่อนตามอัธยาศัย
 ๑๗.๓๐ น. ทำวัตรสวดมนต์เย็น
 ๑๙.๓๐ น. ฟังธรรมและปฏิสันถาร
 ๒๑.๐๐ น. สમાทานวัตร บอกว่าวัตรจุฬาสุทนต์ปริวาสและพักผ่อน

วันที่ ๒๓

- ๔.๓๐ น. บอกว่าวัตรจุฬาสุทนต์ปริวาส ทำวัตรสวดมนต์เช้า
 ๖.๓๐ น. สમાทานปริวาส บอกว่าวัตรจุฬาสุทนต์ปริวาส และขอมานัต
 ๗.๐๐ น. รับบิณฑบาตอาหารเช้า
 ๘.๓๐ น. ฝึกปฏิบัติธรรมอิริยาบถ นั่ง และเดิน
 ๑๐.๓๐ น. รับบิณฑบาต
 ๑๓.๓๐ น. ฝึกปฏิบัติธรรมอิริยาบถ นั่ง และเดิน
 ๑๕.๓๐ น. ตีมน้ำปานะ และพักผ่อนตามอัธยาศัย
 ๑๗.๓๐ น. ทำวัตรสวดมนต์เย็น
 ๑๙.๓๐ น. ฟังธรรมและชี้แจงรายละเอียดข้อวัตรปฏิบัติการอยู่มนัต
 ๒๑.๐๐ น. สમાทานมนัต บอกว่าวัตรจุฬาสุทนต์มนัต และพักผ่อน

การบอกว่าวัตรมนัต ต้องบอกทุกวัน บอกกันและกัน บอกปกติตตตภิกษุทุกรูปที่อยู่ใน
 อาวาสนั้น บอกอากันตตตภิกษุทุกรูปที่มาเยี่ยมมาเยือน และที่ตาเห็น หูได้ยินเสียง ที่สงสัย หรือมี
 สัญญาณใด ๆ ต้องนิมนต์ท่านมาบอกว่าวัตรหรือไปบอกว่าวัตรท่าน (ถ้าป่วยให้ส่งทูตไปบอก) การบอกว่าวัตร
 นั้นต้องบอกแก่ปกติตตตภิกษุ ผู้เป็นสมานสังวาสเท่านั้น “ไม่ต้องบอกแก่ปกติตตตภิกษุผู้เป็นนานา
 สังวาส” ถ้าไม่บอกเป็นรัตติเขต แปลว่า ราตรีขาด หรือเสียราตรี คือ นบราตรีไม่ได้ และเป็นวัดตะ
 เขต แปลว่าวัตรแตก หรือเสียวัตร คือ วัตรไม่บริสุทธิ์ ปรับเป็นอาบัติทุกกฎ

วันที่ ๒๔-๒๕ ปฏิบัติเหมือนวันที่ ๒๓ แต่ไม่ต้องสมาทานมนัต แต่ต้องบอกว่าวัตรมนัตทุกวันทุก
 รูปในาวาสนั้น ถ้ามีเหตุจำเป็นให้แก้วัตรได้ และสมาทานวัตรมนัตใหม่ บอ
 ว่าวัตรมนัตใหม่

วันที่ ๒๙ บอกว่าวัตรจุฬาสุทนต์มนัต และขอจุฬาสุทนต์อัฏฐาณต่อสงฆ์ ๒๐ รูปขึ้นไป เป็น
 อัจฉริยการอยู่ปริวาสกรรม.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระสมบุญ ฐนัสโร (พวงศรี)
- ว/ ด/ ป เกิด : วันเสาร์ที่ ๑๗ เดือน มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙
- ภูมิลำเนาที่เกิด : ๓๙ ม.๘ ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- การศึกษาทางธรรม
- พ.ศ. ๒๕๓๘ : การศึกษานักธรรมชั้นเอก วัดลำบัวลอย
อำเภopakพลี จังหวัดนครนายก
- พ.ศ. ๒๕๕๒ : การศึกษาปริญญาตรีพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ประสบการณ์การทำงาน : พุทธศักราช ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนบ้านคลองสอง
ตำบล บ้านสร้าง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- พ.ศ. ๒๕๔๘ : พระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๕๐ : ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
- : พระอาจารย์กรรม ๒๐ มีนาคม ทุกปี ๒๐ ครั้งที่วัดพนมพนาวาส ตำบล
คลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา
- : พระอาจารย์กรรม ๕ มกราคม ทุกปี ๒๐ ครั้งที่วัดบางแก้ว ตำบลบาง
แก้ว อำเภอมะเอนก จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๕๐๐๐
- พ.ศ. ๒๕๔๘ : ครูสอนปริยัติธรรม วัดทิวชลจันทร์ ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบ้านสร้าง
จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- ประสบการณ์การปฏิบัติธรรม
- : ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๕ เดือนที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมโมลี ตั้งอยู่ที่
ตำบลหนองน้ำแดง อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๓๐
- อุปสมบท : วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔
- สังกัดวัด : วัดทิวชลจันทร์ ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี
๒๕๑๕๐
- พระครูวรเวทย์นิวาส เป็นพระอุปัชฌาย์จารย์
พระอาจารย์ใช้ วีโร เป็นพระอนุสาวนาจารย์
- ปีที่เข้าศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดทิวชลจันทร์ ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี
๒๕๑๕๐
- เบอร์มือถือ : ๐๘๗-๑๓๐๖๑๓๙
- E-mail : Somboonbu2499@hotmail.com